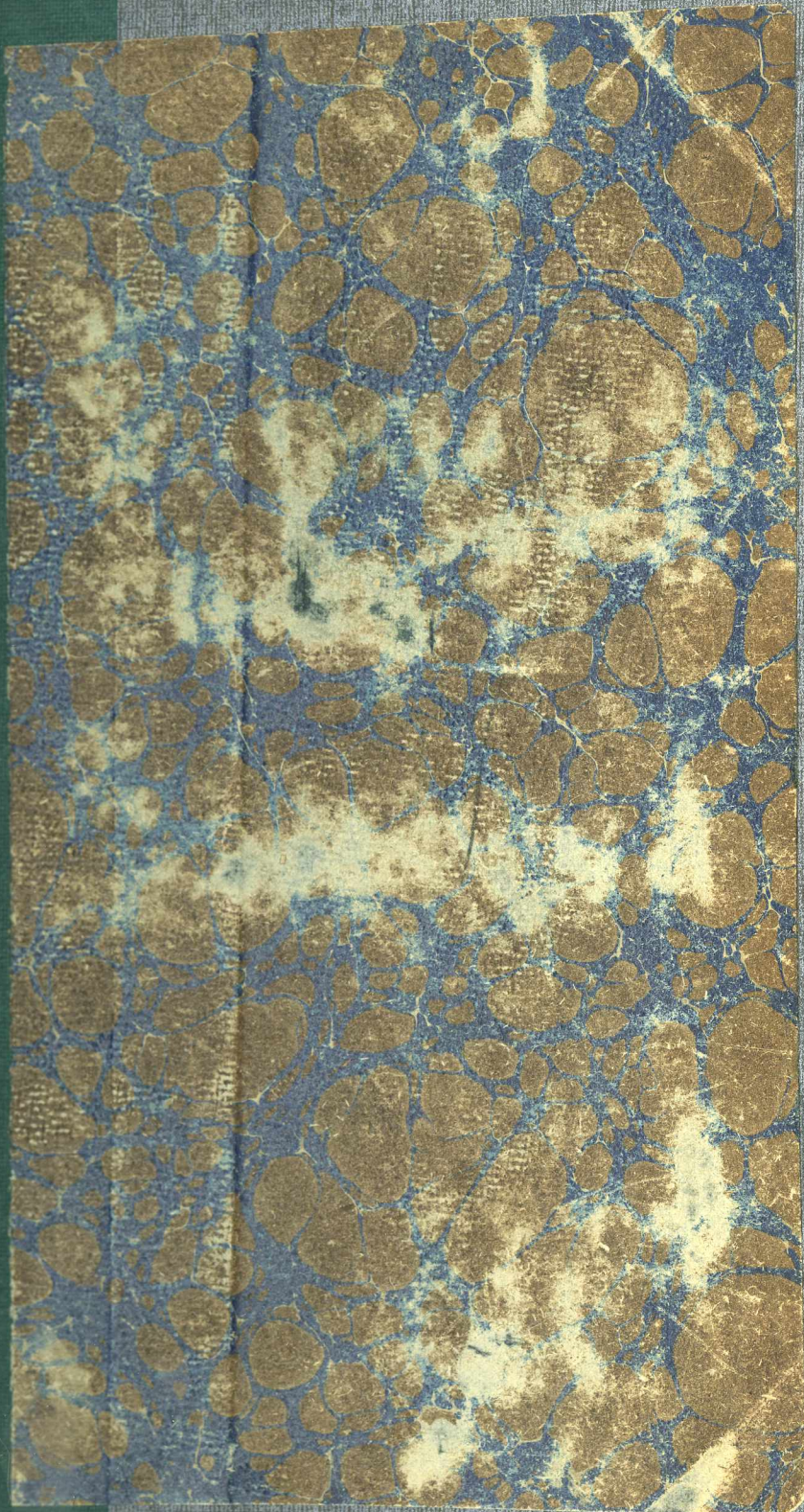

Politikai
röpiratok.

127.

127
1115

KORKÉRDÉSEK.

I. FÜZET.

A' PÁPA' VILÁGI FEJEDELMISÉGE.

SZERKESZTVE

KOVÁCS ZSIGMOND,

VESZPRÉM-MEGYEI ÁLDOZÓ PAPTÓL.

IX. PIUS PÁPA Ő SZENTSÉGE' ROMÁBA SZERENCÉS VISZ-
SZAMENETELÉNEK ÖRVENDETES EMLÉKÉRE.

5.

P E S T E N.

NYOMATOTT LUKÁCS LÁSZLÓNÁL.

1850.

KÖRKÉRDÉSEK.

I. KÖZLET.

A PAPA VILÁGI FELSŐBŐLISEGE.

Te Péter vagy, és én e' köszülön fogom építeni anyaszentegyházamat,
és a' pokol' kapui erőt nem vesznek rajta. (Máté 16. 18.)

KOVÁCS ZSIBMOND.

NYERHÉNY-NAGYI ÁLDOMÓ PÁLYÓR.

A PAPA VILÁGI FELSŐBŐLISEGE.

T. E. S. T. E. M.

NYERHÉNY-NAGYI ÁLDOMÓ PÁLYÓR.

1870.

Előszó.

A „Jó és olcsó könyv-kiadó társulat“ „Korkérdések“
 czim alatt oly, akár eredeti, akár fordított értekezé-
 seket szándékozik időnkint kibocsátani, mellyek a'
 napjainkban fölmerülő, nagyobb fontosságu, az egy-
 házat 's álladalmat egyaránt érdeklő tanokat 's elveket
 meghányva, üdves eszméket terjeszszenek, 's a' mun-
 kás hitetlenség által tele marokkal szórt tévelyeket,
 a' világon szétáradt mindennemü nyomor' kutforrásit,
 eloszlassák.

Az ezennel megjelenő első füzet' tárgya: a' pá-
 pa' világi fejedelmisége. Nincs itt szó a' pápa' lelki ha-
 talmáról, azon hatalomról, mellyet emberi erő meg
 nem tör, melly, mint egy nagy nevü történet-író
 mondja, számtalan millió keresztény' szívében szent,
 's a' népbecsülő fejedelmeknél tiszteletben áll, melly
 Caesar' házatól egész a' Habsburgokéig sok nemze-
 tet látott minden hőseikkel együtt elenyészni; hanem
 azon világi, fejedelmi hatalmáról, mellyet a' pápaság,
 a' világ' üdvére kétségkívül Isten' legbölcsebb intéz-
 kedéséből, de még is emberi kezekből, a' keresztény
 fejedelmek' 's népek' egy-hangu megegyezéséből
 nyert.

Nincs a földkerekségén hatalom, melly jogszerűségét olly fényesen tudná Isten's emberek előtt kimutatni mint a' pápaság; melly, mig a' hódítási törekvés majd minden egyéb fejedelmeknél szembeötlő, az igazság' rovására soha sem törekedett birodalmát tágitani; nincs trón, mellyről annyi's olly minden nemű áldás áradott volna az ezt hálával elismerő emberiségre mint a' pápaságé; ugyanazért e' trón' dicsősége mellett a' mult' 's jelen' minden más dicsősége elhalványul.

Midőn megszűnt Roma, talán mindörökre, egy nagy birodalomnak fővárosa lenni, a' katholicismus saját székvárosává emelte azt, 's a' pápát, hogy ő, 's általa az egyház, mellynek Istentől rendelt feje, független 's szabad legyen, a' katholicismus' javára alakított romai álladalom' fejedelmévé tette. Ezen méltóságot a' pápák századokon keresztül viselték, 's rendeltetésöknek, mint világi fejedelmek is, lelkiismeretesen megfelelték. Bekövetkeztek a' napok, mellyekben a' megpróbált intézmények' romjain, új eget 's új földet akart teremteni az újabb kor' szelleme, 's fejedelmek és népek új intézményeket követeltek, 's pedig sürgetőleg, a' pápaságtól, népe' javára. — Europa a' legvakmerőbb kísérletek' ösvényére ragadtatott. —

Ezen korba esett IX. Pius pápa' elválasztatása, kit Isten's emberszeretete, legtisztább szándoku tettei, kiállott szenvedései örökre egygyé tesznek a' legnagyobb 's legérdekesb fejedelmi személyességek közül. Friss emlékezetben vannak mindnyájunk előtt a' földrendítő tapsok, mellyek népe' boldogítására tett intézkedéseinek mindegyikét követték. Akkor még távolról sem lehetett gyanítani, hogy ezen egyház-fe-

jedelem' számára, kit korunk bizonyára nem saját érdemeinek, hanem az isteni irgalomnak köszönhet, a' legnehezebb szenvedés van föntartva, mellyet csak emberi sziv elviselhet. És még is így lett. A' min századunk' legnagyobb hódítójának majd nem mindenhatósága 's vas akarata hajótörést szenvedett, azt elérhetőnek hitte egy maroknyi idegen lázító, kiknek romlottságok 's roszt akaratok volt mindenök. Megfelejtkezve minden kegyeletről; megfelejtkezve, hogy a' pápa' helyét soha semmiféle más fejedelem sem töltheti be, sőt meg sem állhat, mert soha meg nem állhatott, oldala mellett; megfelejtkezve, hogy Roma a' pápa' nélkül a' legkecsegtetőbb, 's okvetlenül a' legelső nagyravágyó hatalom' birtokába kerülő koncz; a' pápa' fejről letépte világi koronáját, őt elúzve (november hó 25-kén 1848.) saját magáéra emelte azt, 's Romát, a' világot éltető élet' tüzhelyét azzá tette, minél a' papája nélküli Roma soha sem egyéb, tudnillik: vad szenvedélyek' tanyájává 's az ó-világ' levágott fejevé.

Ez így nem maradhatott. A' katholicismus nem engedhette, hogy legfönségesebb és századok' folytán megörzött művét a' legaljasb kezek szétroncsák; hogy annak szét romboltatásával a' pápa' akarata a' lelkiekben is lenyügöztessék 's ekkint a' katholicismus' életereje elzsibbasztassék. Az e' végre szövözetkezett katolikus fegyverek szétriasztották a' pápa' ezredéves jogainak bitórlóit, 's IX. Piust elődei' trónjára visszahelyezték, ki üldözői' büntetését egyedül lelkismeretök' ostorára bizva, miután mint változhatatlan jó szive' előfutárait előreküldötte volna azon kormányzási javításokat, mellyek népe' jóllétét és sa-

ját tekintélyével összeférhető szabadságát biztosítják, 1850-ben, április hó' 13-kán, tizenhét hónapi távollét után, népe' örömkítőrései 's hálaadásai között az örök városba visszament 's azt megáldotta.

Nem tagadhatni, hogy voltak, még az őszinte katolikusok közt is rövidlátók, kik a' pápa' világi fejedelmiségét fölösleges, vagy könnyen pótolható intézménynek tartották. Az idő, a' tapasztalás, a' legavatottabb írók' és statusférfiak' fáradozásai bizonyára sokat meggyőztek már eddig az ellenkezőről. Különösen a' francziákat illeti meg az irigylendő dicsőség, hogy szóban 's tethben ők voltak az elsők, kik a' katholicismus' ezen első rangu érdeke mellett a' küzdterre szállottak. Ők a' katholicismus' tettét előkészítették, 's végrehajtották; később azt szavakba öntve kimutatták, hogy a' pápa' világi trónja, egyszersmind Jézus Krisztus' religiójának trónja; hogy a' világ' jelenállapotában azzal áll, vagy elbukik az egyház' függetlensége is; hogy a' pápát abba visszahelyezni, annyit tesz, mint helyre tenni az europai társadalom' kiemelt sarkkövét, visszaadni Európának a' békenemtet, 's az emberi nem' jövőjét biztosítani. Azért azok' tömött soraiból, kik a' romai hadjáratnak igaz értelmét ekkint megadták, kiválasztjuk azon francia előharczosokat, kik a' szellemi csata' napján az ügy' diadalához legtöbbel járultak.

Első helyre tettük Dupanloup mostani orleánsi püspök' értekezését a' pápa világi fejedelmiségéről. Ezen roppant tárgyismerettel 's a' legmelegebb szeretettel, még akkor irott értekezés, midőn Roma a' zendülök' zsákmánya volt, 's az eszmék' zavara eloszlatlannak látszott, a' tévelyeket elszélesztette, a' lan-

kadó bátorságot fölelevenítette, a' szívfájdalmakat enyhítette, 's a' pápa' utját a' visszatérésre első 's legsikeresebben egyengette. Szerzője, mint második Remete Péter, az igazság' lobogásával kezében ezeket lelkesített 's vezetett az új Jeruzsalembe, hogy véröket, a' kereszténység' első vértanúival összekeverve, szent Péter' örökségét, a' katolikusok' fő kincsét, keresztelkedett pogányok' kezeiből kiragadják.

A' beszédek közt elül tettük Thiers' jelentését a' romai ügyben. Ugy hisszük, Thiers soha sem használta jobban ritka tehetségét és számtalanokat magával ragadó tekintélyét, mint midőn a' kath. egyház mellett nyílt sisakkal a' sikra szállt. Az igazságot az ellene küzdő szellemi nagy erő meg nem dönti; de ha mellette emel szót, elismertetését hathatósan elősegíti.

Tagadhatatlan 's napjainkban soha eléggé nem ismételtető igazság, hogy a' politika nem áll a' szenvedélyek' viharában 's üres szóhalmazban; érdek, jog, 's főleg elvek forognak itt fön. Thuriot de la Rosière beszéde az ügyet e' három pontból tekinti, 's egy képet állít elénk, melly a' legmagasabb eszméket a' legtagadhatatlanabb elveket foglalja magában, 's épen azért minden őszinte 's a' dolgok' fenekére hatni szerető ember' higgadt megfontolására méltó.

Montalembert egyházának 's hazájának büszkesége, ő benne az ékesszólás elérte tetőpontját. Figyelemmel kell olvasni az ő beszédét, az ő keresztény hit' fölkelte viszhangját, hogy megfoghassuk, miszerint ezen rettenthetetlen bátorságu hangokra, ezen hatalmas lángész' villámaira, ezen gyöngéd keresztény szív' ömledezéseire, a' francziagyűlés, a' szónok' tehetsége, meggyőződése 's hite által mintegy fölvil-

lanyozva, egekig ragadtatott, hogy csak hamar szteletteljesen leboruljon az ereje' teljében is kegyes, erőtlenségében is legyőzhetetlen egyháznak, mindnyájunk' szeretetre méltó anyjának szende képe előtt.

Az egészet Falloux' beszéde zárja be. El nem mulaszthattuk, legalább kivonatát adni azon férfiú' beszédének, ki arany betűkkel írta be nevét az egyház' történetébe, 's kinem csak hazájában idézett elő szónoklatai 's tettei által kedvező 's tartós hatást, hanem az összes kath. világot csudálkozásra ragadta, 's mikint Montalembert már több izben, Ő Szentségétől, jelesen az itt töredékben közlött beszédért, különös, legmagasabb atyai megelégedését nyilvánító Brevere érdemesítettet.

A' katolikus nagy családból sokan életökkel rőt-ták le a' szent-szék iránti tartozásukat; többen szelle-mi kincseik' javával segítették elő igaz ügye' győzödelmét; mi a' vérben uszó hazából, csak imáinkkal kísérhettük mások' áldozatát. Akkint vagyunk meggyő-ződve, hogy Isten előtt kedves dolgot cselekszünk, ha most, midőn körülöttünk a' legpusztítóbb harc' végmoraja is elhangzott; 's a' keblek az igazság' befogadására megnyiltak, azon eszméket terjesztjük, mellyek a' szent-szék' világi trónjának alapjaul szolgál-nak, 's mellyek azt, bizunk Istenben, mindenkor megvéendőik. Ha törekvésünkkel célzt értünk, 's ha a' szentséges Atya' áldását kiérdemlettük, ugy Romá-bai visszamenetelének Emléke nem csak tiszta örö-münkre, de megmérhetetlen hasznunkra is válik.

Pesten, Urunk' mennybemenetelének ünnepén. 1850.

Kovács Zsigmond.

Dupanloup' értekezése

a' pápa' világi fejedelmiségéről.

I.

Minden isteni mű az egyszerűség és nagyság' csudálatra ragadó jellemét viseli magán; és valóban az Isten' fia természet fölötti nagyságában is egyszerű dolgot vitt véghez, midőn halandó embert választott, hogy őt halhatatlan egyháza' fejévé, a' lelkek' fejedelmévé, a' lelkiisméreték' kalauzává, és az emberiség' örök érdekeinek utolsó törvényszéki bírójává tegye. Jézus Krisztus hatalmának egyik legesudásb bizonyosságát adá, midőn ezen embernek, vagyis inkább a' Galilaea' egyik tavának partján fölszedett homokszemnek mondá: „Te vagy Péter, és e' kőszálon fogom építeni az én anyaszentegyházamat, és a' pokol' kapui erőt nem vesznek rajta.“ (Máté 16, 18.)

Ezen mindenható szójátékban (Petros és petra,) nem tudom milly leereszkedést, milly vonzó nyájasságot, a' beszédnek milly isteni kedvességét veszszük észre. Fölötte elmélkedvén, mintegy önkénytelen jutnak eszembe Fénelon' sorai: „Az őszinte emberek' szavai kifejezik azt, a' mi létezik; de az Isten' fiának mindenható igéi létrehozzák azt, a' mit kifejeznek.

Mi engemet illet, én egyszerűn megvallom, hogy ezen Isten által olly fönségesen alkotott ember, ki egyike az ő időben valósított legnagyobb eszméinek, hogy ezen ember nem csupán hitem' tárgya és szívem' vonzalma, hanem egyszersmind elmém' kimeríthetlen álmélgodása is. Nem, én soha el nem felejtendem azon benyomást, melyet érzettem, midőn

Romában szemeim legelőször merengtek rajta; midőn legelőször láttam Jézus' Krisztus' helytartóját Nagy-Asszonyunk' templomának fényes boltozati alatt. Mélyen megindulva és meghatva a' közös atya' látásán, de hathatósban megindittatva egy még magasb és erősebb eszme által, mondtam magamban: Ez tehát a' pápa! Péternek utódja, az egész anyaszentegyháznak feje; Jézus Krisztusnak az egész világegyetem' tanítására megnyitott és élő szája; a' katolika hit- és egységnek központja; a' világoosság- és igazságnak a' világ' megvilágosítására meggyújtott tüzfoka; ezen gyarló ember, ezen gyöngye aggastyán, ő az isteni épületnek rendithetlen alapja, melly ellen a' sötétség' hatalmasságai mindörökre erőtlenek maradnak; azon szegletkő, melly fölött itt alant az Isten' városa emelkedik! Ez azon halandó fő, melly fölött a' multnak legdicsebb emlékei, a' jelennek minden reményei, és maga az örök jövőnek végzetei lebegnek! A' papok' fejedelme, az atyák' atyja, az apostolok' örököse, ki sz. Bernát mondása szerint, nagyobb Ábrahámnál az ő patriarchatusa; nagyobb Melchisedechnél az ő áldozársága; nagyobb Mozesnél az ő tekintélye; nagyobb Sámuelnél az ő hatósága által; egy szóval: Péter a' hatalom, Krisztus a' fölkenés által, pásztorok' pásztor, vezérek' vezére, minden egyház' sarka, a' katolika hitboltozat' kulcsa, az Isten gyermekei' községének bevehetetlen föllegvára!

És ezen csuda már 18 század óta tart! Ugyan cselekedt-e Isten ennél nagyobbat? Valljon ez nem világosan Isten' műve, egy végtelen hatalomnak legrendkívülibb játéka-e? „*ludens in orbe terrarum*“?

Már pedig ezen művet Isten halhatatlan czélra alkotta, és azért fönmaradand a' világ végezeteig. És kérdjük jelenleg: milly eszközöket, milly szereket használ, hogy azt czéljához vezesse, hogy azt gyámolítsa, és századokon át fönartsa?

A' válasz ép olly egyszerű, mint eldöntő: ő azt gyámolítja, fönartja és megörökíti, mikép mindazt, mit e' világon véghez visz, az ő hatalmas segélyével egyesített emberi eszközök által. Az eszme, a' mű mennyek; az eszközök földiek; im' az isteni gazdászat' minden titka.

Isten e' világon két nagyobb művet hajtott végre: a' teremtést és a' megváltást.

Ő hajtotta végre mind a' kettőt önmaga; de teremtményei által örökíti meg azokat. Így a' család, a' férj és nő törvényszerű és megáldott társulata, megörökíti a' teremtést. A' keresztény papság és az ő feje, mint megörzője, tanítója és szolgálja az evangelium igazság-, erkölcsiség- és tiszteletnek, megörökíti a' tanítást, az áldozat' és a' megváltás' kincsét. De kiket Isten ezen papság- és hatalómmal fölruházott emberek és nem angyalok; emberi, egyszerű, látszólag közönséges eszközöket, természetes eszközöket és nem csudákat alkalmaz ő ezen művéhez. Az ő módja, ha szabad így szóllanunk, nem csudák, hanem törvények által kormányozni; ő ezektől, midőn neki tetszik eltér, és a' csuda fölmerül; de ő műveit rendszeren az ő közönséges gondviselésének törvénye szerint kormányozza; ő közbejár, megállapít, föntart; a' törvény követi rendes folyamát 's megszüli minden eredményeit.

Ha Isten e' világot, ennek szellemi rendében, örök és fényes csudák által igazgatná, bizonyos tekintetben megsemmisítené ránk nézve szabadságunk' érdemét, magára nézve annak hódolatát; az erkölcsi világ akkor a' kényszerítés' bizonyos neme' hatalmának volna alávetve, melly az anyagi világ' vak mozgalmára emlékeztetne.

Isten ezt nem akarta; és ha szabadna mondanunk, jól tette hogy nem akarta; mert ha Istennek működése saját törvényeitől örökös eltérésekben nyilatkoznék, nem lenne az többé a' rendnek azon szép nyugalma, melly sz. Ágoston' szavai szerint az Isten' műveinek békesége, és békesége a' világnak. „Pax et tranquillitas ordinis.“ Igaz, hogy akkor sz. Ambrusként, több csuda, de egyszersmind kevesebb irgalom tündöklenék. Sőt mondhatjuk, hogy egy folyvást csudateljes cselekvésmód sem fogna nagyobb hatalmat előnkbe tüntetni; mert egy részről az isteni segély' csudája, bár titokban működik is, az éber szemek' figyelmét azért ki nem kerüli; más részről pedig, az Isten által alkalmazott eszközök olly gyarlók olly közönségesek és csekélyek (infirma, stulta et contemptibilia, sz. Pál 1 Kor. 1.) hogy az isteni hatalom

magok ezen eszközökből sugározta föl egy örökös csudának dicsőségét. Így használja Isten a' tudományt, az erényt, a' lángészt az egyház' szolgálatára; de a' tudomány fölfuvalkodik, a' lángész megtéved, az erény megtántorodik, és az egyház fönmarad. Így lón az egyház egy véres, három század' hosszában tartó csuda által megállapítva. Isten úgy akarta, hogy királyságát, minden emberi intézmény' sorsával egészen ellenkezőleg, vértanúsággal kezdje meg.

Három század' folytában, ég és föld között lebegve, minden emberi támasz nélkül, e' világon mihez sem ragaszkodva, az apostoliság és áldozárság' kettős ékszerével megkoronázva, a' római egyház első pápáit mind vértanúságra küldötte, és ezek' egyike sem tagadta meg hivatalától és székétől ezen tanuságot. De miután Isten ezen hosszú és iszonyu tapasztalás által a' világnak eléggé bebizonyította, hogy egyháza sem félt sem remélt az emberektől, más utat választott, és azt akarta, hogy a' római egyház az ő gondviselő kormányától világi fejedelemséget nyerjen, melly a' földi forradalmak' közepette földi biztositékaul és kívülről biztoságának zálogaul szolgáljon.

Valamint csak egyszer választott hajósokat, hogy őket apostolokká avassa; valamint csak egy Pünkösöd volt, mellyen Isten' szentlelte a' nyelvek' ingyen ajándokát szétoztotta; és valamint ezóta föladatuk a' religió szolgáinak, komoly tanulmányal foglalkozni, a' szentség' elnyerésére megfeszített erővel törekedni, és az egyház' szolgálatára, szerzett tudományal és munkás erénnyel járulni: valamint akarta, hogy három század' folytában harminczhárom pápának a' katakombákön kívül más hajléka, és a' vérpadon kívül más trónja ne lenne: épen úgy tetszett végtére neki, hogy egyháza' fejének, a' pásztorok' pásztorának, a' katolikus világ' minden püspökei' fejedelmének, Europa' középpontján békes laka legyen Romában, hol szellemi koronáját megörizze; független oltára sz. Péter' templomában, mellyen az örök áldozatot följajnlja; legyen széke a' Vatikánban, hogy arról az igazság' szózatát hangoztassa. Ő azt akarta, hogy a' szellemi fejedelemség, melly háromszáz millió embernek parancsol, és a' hit által

minden lelkiismeret fölött uralkodik, világi hatalommal is birjon, melly elég szerény arra, hogy az emberi tulzott nagy-ravágyás' féltékenységét föl ne ébressze, 's egyszersmind elégséges arra, hogy annyi ember, annyi érdek, és annyi különböző ország' legfőbb birájának, szóval: a' világ' lelki vezérének szükséges függetlenségét és szabadságát biztosítsa. Ő azt akarta, hogy ezen emberi eszköz, nem egyedül Nagy Károly, hanem némikép már Constantin óta isteni művének befejezésére 's megörökítésére szolgáljon.

Bizonyára nekünk, az evangelium' tanítványainak és az egyház' fiainak, nem volt szükségünk a' pápaság' ezen világi szerkezetére, hogy higyük a' katholika, apostoli, romai egyházban! És ha az anarchiába merült romaiak, szent Péter és szent Pálnak ezen kedves népe, ha mondom a' romaiak, mitől Isten őrizzen, hitetlenségbe sülyednének, szent Péter' utódja mindig a' közönséges egyház' feje maradna még akkor is, ha romai püspökségének csak in partibus infideliumi czimét viselné. Ő átkelhetne a' tengereken, és az evangeliummal az egyik, az egyház' alaptörvényeivel a' másik kezében, áttehetné szent hajlékát az új világnak valamely városa- vagy sivatagjába; az egyház vele utaznék, vele szállna partra, vele állapodnék meg, és mi mindenkor sz. Ambrussal kiáltanánk föl: „a' hol Péter, ott az egyház“: Miként az égboltozatnak mozdulatlanul álló napgolyója: úgy látszhatnék, hogy ezen ember is helyét megváltoztatta, de azért még is mindig változatlanul ragyogna isteni alapján a' világ fölött; a' katholicismus' minden pontjáról folyvást hozzá fognának fordulni a' lelkek, és ő egy nagy mondatnak még nagyobb értelmet kölcsönözve, soha el nem évülhető joggal mondhatná: „Roma nincs többé Romában; ott van az egészen, a' hol én vagyok“.

De meglátnók akkor, mi lenne nélküle Európából, mi Olaszországból, mi Romából. Valóban meg kell e' kérdéseket jól hányni, mellyeknek fontosságát többen olly különösen félreismerik, és mellyeknek vallásos és társadalmi érdekét olly makacsul föláldozzák.

Megvalljuk, miszerint minket lelkünk' mélyében elbu-

sit, mit némellykor hallunk; mi aggodalomba merülünk, nem a' romai egyház, nem a' katolika egyház fölött. A' romai katolika egyház harczokban őszült meg; azt mi sem rendíti meg; az üldözések, megrohanások, árulások, ujítások mind körötte hevernek, és az egyház nyugodtan nézi, mind törnek meg lábainál e' háborgó hullámok. Mi ezen új harczot illeti, ez szinte csak diadalát szaporitandja egyel. De mi aggódunk az elvesző lelkek, a' megvakult elmék, bizonyos önmagokat ámitó, önző, elbizakodott és tévutra tántorodott emberek fölött. A' hitnek lovagias kalandorai részük-ről hidegen tudnák nézni a' pápa világi fejedelemségének megsemmisülését. Ők ennek megsemmisülésében az egyház' ujjászületését látnák! Szegény, kifosztott isteni tisztelet, üvegkelyhek, koldusbotra jutott papok; Jézus' Krisztus helytartója, kinek nincs helye, hová fejét lehajtsa, és ki a' katakombák' hajdani éjébe tér vissza: mindez fönségesnek tünik föl előttök, minderre ezen föllengző lelkek' hurjai örömtől rezegnek. Én részemről egyszerűbb vagyok: és bár örömmre fakadva hirdetem, miként egy fakereszt volt a' világ' megváltója, 's az leend a' jövendőben is mindörökre: mégis sokkal kevésbbé tartom üdvesnek az egyházra nézve, hogy az 15 századdal visszavetessék, első állapotába visszatérjen, születését újra kezdje meg; semmint ha követi azon utat, mellyre őt Isten vezette, azon ösvényt, mellyet neki kitűzött, és használja az isteni gondviselés nyujtotta világi hódításokat, hogy azokkal szellemi hódításait folytassa. Én azt hiszem, hogy sokkal bölesebben cselekszünk, ha Isten' műveiben kitanuljuk az irányt, hogy hozzá alázatosan alkalmazkodjunk, semmint ha bármilly csillogó álmodozásainkat szabályul tűzük ki neki, és bölcsességét kényünk-kedvünkre idomitgatjuk. Főleg midőn az egyház' érdeke forog kérdésben, kell hogy a' regényes álmodozások' veszélyeitől őrizkedjünk; én részemről úgy vélekedem, hogy Isteen' kijelentett céljában, a' lelkiismeret' szabadsága és a' katolika igazság' függetlensége gondviselésileg össze vannak kötve a' szentszék' szabadsága és világi függetlenségével. Maga Bonaparte kénytelen volt ezt egy

tiszteletben állott papnak szavára elismerni; nevének örököse, remélem, meg fog róla emlékezni, a' mint azt nekünk meg is ígérte: Ezeknél jóval előbb kijelentette ezt Bossuet; 's most a' francia köztársaság, a' protestans Angol- csak úgy, mint a' katolikus Spanyolország megvallják, és e' pillanatban fönnen hirdetik; maga a' minden oroszok' korlátlan uralkodója is hódolt a' tiszteletre méltó XVI. Gergely' személyében ezen igazságnak; és a' Zultán napjainkban követeket küld a' pápai birodalomba. Mit mondjunk tehát azon vakmerőségről, melly kétségbe vonná a' pápa' világi fejedelemségének az isteni gondviselés' céljai által megszentelt, és a' földön illy hódolatok által elismert jogait?

Most hozzáfogok ezen roppant, ezen csudálatraméltó tárgyhoz, mellynek tollam alig adta némi vázolatát, 's ezen olly szent, olly nagy és olly méltatlanul gyalázott ügynek szolgálatára, lelkem' minden tehetségét alázattal följánlom.

II.

A' hitet, mellyet az egyháznak biztosított isteni segélybe helyezünk, emberi események soha sem fogják megrendíteni. Péter' hajója iránti bizalmunkat soha sem fogja megzavarni az azt háborgató hullámok' csapkodása; hitünk, mellyet mi, alázatos utasok ezen rejtelemes hajóban, a' láthatlan 's némellykor a' vihar közben aludni látszó kormányosba helyezünk, megingathatatlan. Látván mint tüzetik ki célul a' romai szentegyház, ezen olly tiszteletre méltó, olly édes anya századokon át a' legiszonyubb ostromoknak, annál hangosabban hirdetjük, honnan ered az ő igazi ereje, 's millyen csudákat mivel Isten az ő megmentésére. A' pillanatnyi szenvedések, mellyeken keresztül megy, csak arra valók, hogy annál fényesebben tüntessék szemünkbe az isteni segélyt, mellyre halhatatlan fönmaradása támaszkodik.

De nem kevésbé bizonyos, hogy a' tisztán csudás tények' rendén kívül is, a' lelkiismeret' szabadsága és a' katolika igazság' függetlensége, Isten' kijelentett céljában, gond-

viselésileg össze vannak kötve a' szentszék' világi szabadsága-
's függetlenségével.

Igen, az anyaszentegyház' és a' mi biztosságunkra néz-
ve kell, hogy a' pápa szabad és független
legyen;

Kell, hogy ezen függetlenség fejedelmi legyen;

Kell, hogy a' pápa szabad legyen, 's hogy annak
látszassék is;

Kell, hogy a' pápa, birodalmán belül és azon
kívül szabad és független legyen.

Igen, az nem szabad, hogy ezen nemes, a' szent tia-
rával koszoruzott fő akármellyik idegen hatalmasság igája alá
görbíttessék. A' pápa, a' mi atyánk és királyunk a' lelkiismeret
és hit által; az ő szabadsága tehát a' mienk is; és nem
szabad, hogy a' világ' bármellyik részén is, a' nagy katho-
likus család, ezen a' keresztáldozat által megváltott, és Jézus'
Krisztus' vérével az Isten gyermekei' dicsőséges szabadságá-
gának megnyert egyház, az Isten' törvényének főséges ér-
telmezőjét, a' lelkiismeretek' főkalauzát, a' lelkek' fejedelmét
valaha méltatlanul fogolylyá téve és lánczokkal terhelve lássa.
Minden lelkiismeret, minden lélek keseregne e' fölött; a' hit,
az erkölcsi törvények, a' legszentebb érdekek, vele együtt
mind fogolylyá lennének. Miként nem régiben a' nemzeti
gyűlés' szószékén Montalembert, az egyház' bajnokainak azon
egyike, kit a' veszély' napján legelől látunk a' résen, ékesen
mondotta: „A' pápa' szabadsága, a' katolikusok' szabadsá-
gának mellözhetlen föltétele, *conditio sine qua non*; mert ha
a' katolikusok' legfőbbbirája, végtörvényszéki hatósága, hi-
tök és törvényök' élő organuma nem szabad, mi is meg szü-
nünk szabadok lenni. Jogunk van tehát a' nyilvános hata-
lomtól, a' minket képviselő kormánytól követelni, hogy ne-
künk mind személyes szabadságunkat a' religiot illetőleg, mind
annak szabadságát biztosítsa, ki ránk nézve az élő religio.“

E' szempontból tekintve a' dolgot, a' pápa' világi feje-
delemsége nem egyedül olasz intézmény, hanem, mint azt a'
nemzeti gyűlés előtt egy olasz maga bevallá, a' pápa' fe-
jedelmisége európai, egyetemes, szóval: ka-

tholikus intézmény; és ezen értelemben, hogy a' francia követ' szavaival éljek: „Roma nem kizárólag a' romaiaké; vagy még jobban mondva, miként azt a' nagynevű cambrai-i érsek kenetteljes szavaival kifejezte: „Roma minden kereszténynek közhazája; mindnyájan romai polgárok vagyunk; minden katolikus romai.“ Innen van — és ezt jól jegyezzük meg, nincs is ennek más oka; igen, innen van, hogy a' pápa' világi fejedelmiségének megsértése e' pillanatban az egész világot fölháborítja, minden katolikus nemzet' szívében sebet ver, és mindnyájunkat fájdalom- és rémülettől késztet följajdulni.

De hogy a' pápa' szabadsága valódi 's biztos szabadság legyen, annak fejedelminek kell lennie.

A' pápa egy monarchának sem lehet alattvalója; mert mindnyájan félhetnénk, hogy vele együtt azokká leszünk. Ő neki fejedelmi függetlenségre van szüksége. A' szentszék' világi tekintélyét legkevesebbé pártoló emberek, még azok is hódoltak ezen igazságnak, kik siralmas előítéletekkel homályosíták be a' természeti jogot, és a' hit' fénysugarinak tisztaságát. A' protestansok' e' pont fölötti véleményeit nem akarom jelenleg fölhasználni. Beérem itt Hénaut elnök' bizonyos egyszerű mondatának idézésével; helyes értelme van ennek arra nézve, ki azt fölfogja. „A' pápa' föladata, mond ő, mindazoknak felelni, kik a' világegyetemben parancsolnak; következésképen neki senki sem parancsolhat.“ (Abrégé chron. de l'Hist. de Fr. Rem. sur la 2-e race, édit. de 1768.)

Mondva volt már, 's mi a' legnyomatékosabb szerzők után ismételjük: a' kanstantinápolyi patriarchák, ezen elaljasodott játéka az arianus, monotheleta, és képüldöző császároknak, visszataszító képét tüntetik előnkbe annak, hogy mire valának jutandók, vagy legalább minek látszandók századok' folytában a' pápák, az igazság' ezen oszlopai, ha Isten őket szakadatlan csuda által meg nem oltalmazza; vagy inkább, hogy ha bölcsesége és hatalma' kincstárából az egyház — minden egyebek anyja — és fejedelmének biztosságára,

gondviselésénél fogva ki nem hozza a' független fejedelmiség' ép olly egyszerű, mint hatalmas eszközét.

Fleury' vallomásai e' tekintetben nagy figyelemre méltók, 's itt igen is helyökön állanak: „Mióta Europa több fejedelmek közt föl van osztva, ha a' pápa egyik- vagy másik' alattvalója lenne, félnünk kellene, hogy a' többiek őt közatyánknak elismerni vonakodnának, és hogy a' szakadályok megszorodnának. Az isteni gondviselés különös művének kell tehát tartanunk, miszerint a' pápa független, és egy arra eléggé hatalmas álladalom' ura, hogy a' többi fejedelmek által könnyen el ne nyomassék, hogy szellemi hatalma' gyakorlatában annál szabadabb legyen, és hogy a' többi püspököket kötelességök' teljesítésére annál könnyebben szoríthassa.“ Ez korunk' egyik nagy püspökének eszméje.“ (Fleury, hist. eccl. t. XVI. 4-e disc. N-o 10.) E' nagy püspök, kire Fleury hivatkozik, valószínűleg Bossuet: nem fogok késni szavai' idézésével.

Semmi kétséget sem szenved, 's fölösleges is megjegyeznem, miszerint a' lenyügözött igazság is, mindig igazság marad. Napkelet' aranszájú főpapja, sz. János, csudálatra méltókép fejezte ki ezt: „Az Isten' igéje olyan mint a' napsugár, mi sem fűzi azt lánczra: „radius solis vinciri non potest.“ Az igazság fejedelmi marad a' mamer-tine-i börtönben épen ugy, mint a' Vatikánban. Péter a' békóban is mindig szabad, a' számkivetésben is mindig király. De Isten mindedig nem akarta, hogy ezen csuda, mellynek, ha a' szükség ugy hozza magával, épen nem lesz szükében az egyház, az ő végzeteinek rendes folyamát képezze, és hogy rendes záloga legyen a' békének, mellyet az' egyháznak 's a' lelkeknek ígért. Ez erőszakos és pillanatnyi gyógszere lenne az ideiglenes bajoknak, a' meggyógyítandó, legyőzendő, megelőzendő bajoknak; de ismételve mondjuk: a' csudák nem képezik az isteni intézmény' e' földöni rendes és állandó állapotát.

Egyébkint nem elegendő, hogy a' pápa lelkiismeretében szabad legyen: kell, hogy szabadsága szembe is tünjék; kell, hogy mindnyájunk' szemében szabadnak látszas-

sék; hogy ezt tudjuk, higyük, hogy e tekintetben még csak egy kétely, egy gyanu se tolhassa föl magát. Ő szabad lenne lelke' mélyében; azonban ha, nem mondom mint elnyomott, hanem csak egyszerűn mint akármely fejedelem', például az austriai vagy az orosz császárnak alárendeltje tünnék föl előttünk; ez minket sebzene, nekünk ez fájdalmat okozna; ő nem látszanék elég szabadnak előttünk. Neme a' természetes bizalmatlanságnak megcsökken-tené talán többekben az őt illető tisztelet- és engedelmességet. Valóban kell, hogy az ő cselekvése, határozatai, igéi, szentséges személye, minden befolyást, minden érdeket, minden szenvedélyt fejedelmileg tulszárnyaljanak; és hogy sem a' nyugtalan érdekek, sem a' fölizgatott szenvedélyek ellene a' jogosság' bármí látszatával se kelhessenek ki.

Legyenek szivesek olvasóim lebecsátkozni velem maga e' kérdés' alapjára, és behatni az egyház' fejében megszemélyesített ezen természet fölötti hatalom' valódi természetébe. Ezen mindnyájunk' javára alapított hatalomnak soha sem föladata, olyasmit határozni, mi a' nyomoruságos érdekeket, vagy az emberek' gonosz szenvedélyeit legyezi, mint melly kérlelhetetlen ellensége minden, az ebereket nyugtalanító, megosztó és lázadásokra uszító önzésnek. Az ő becsületében 's kötelességében áll tehát, hogy soha gyanus ne legyen, gyanusnak ne látszassék, 's hogy minden vetélkedő követelések-, minden féltékeny előitéleteken fölül emelkedjék. Kell, hogy sem a' neheztelő elmék, mellyek zugolódnak, sem a' gyöngé elmék, mellyek megzavarodnak, sem a' föllengző elmék, mellyek eltévednek, és mellyeket a' pápa kárhoztat, sem a' királyok, kik népeiket elnyomják, és kiket a' pápa megfedd, sem a' népek, mellyek föllázadnak és mellyeket a' pápa megdorgál; kell, hogy soha senki előtt e' földön gyanus ne lehessen az ő határozatainak tekintélye, őszintesége, teljes függetlensége. Már pedig, ha akármely hatalom, akármely uralom alatt görnyedezne, méltán gyanus lenne; nincs olly erőmegfeszítés, nincs olly áldozat, mellytől neki vissza retennie kellene, hogy tekintélyét e' veszélyből kiragadjá; és én ennek megerősítésére fölhozom azon halhatatlan pápának

példáját és szavait, a' kin e' pillanatban az egész világ' szemei függnek, és ki Romát a' sérelmek és erőszak miatt elhagyva, ekkint tiltakozik: „Azon indokok között, mellyek minket ezen elválásra határoztak, legnagyobb fontosságú az vala, hogy a' szentszék' legfőbb hatalmának gyakorlatában teljes szabadsággal birjunk, melly hatalomnak gyakorlatáról az egész katholicus világ' joggal tehetné föl, hogy az a' jelen körülményekben kezeink között nem szabad többé.“

Ezen megdönthetetlen tanusághoz mi csak egy utolsó politikai észrevételt kapcsolandunk, magában értetődvén, hogy e' szóval csak az egyház' szellemi politikáját akarjuk megérinteni.

Miként egyesek' szenvedélyei fölé emelkedik az egyház; épen ugy föladata mind a' fölé emelkedni, mit internationalis szenvedélyeknek nevezünk. A' romai birodalom' bukása után, miként azt Fleury megjegyzi, a' kereszténység számos, egymástól független álladalmakra osztatott föl; némelleyek parányiak és gyöngék, mások nagyok és hatalmasok voltak. Már pedig kell, hogy a' gyöngék és parányiak, épen ugy mint a' hatalmasok és nagyok, közatyánk' magas részrehajlatlanságáról biztosítva legyenek, és hogy őt gyanuba se vehessék, mintha némelleyeknek mások kárára kedvezhetne. Tudjuk, hogy az avignoni pápának a' francia királyoktól függése, milly szomorú 's milly sajnálatra méltó káros következésü volt.

Bossuet ezen egész tant azon méltósággal 's a' beszédnek azon szabatos biztosságával fejezte ki, mellyhez mit sem lehet hozzáadni. „Isten, mond ő, ki azt akarta, hogy az egyház, ezen minden királyságok' közös anyja, később a' világi dolgokban semmi királyságtól se' függjön, és hogy azon szék, mellynek föladata a' katholicus hivek között a' hitettségét föntartani, végtére azon feleselések fölé emelkedjék, mellyeket a' külön érdekek és az álladalmak' féltékenységei okozhatnak, — ezen nagy tervezetnek alapját Pipin és Nagy Károly által rakta le. Az ő bőkezűségöknek szerencsés láncolata által történt, hogy az egyház' feje minden világi hatalmas-

ságtól függetlenül, azon helyzetben látja magát; miszerint sokkal szabadabban gyakorolja a' közös ügy' javára, és a' keresztény királyok' közös oltalma alatt, ezen, lelkeket kormányzó hatalmát; és hogy kezeiben tartván az igazságos mérleget, annyi sok, gyakran ellenséges hatalomnak közepette, az egységet az egész testben föntartja, majd kérlelhetetlen határozatok, majd pedig böles mérséklések által." (Discours sur l'Unité de l'Eglise.)

Egy illy tekintély minden további bizonyítgatást fölöslegessé tesz.

Még az marad most megmutatandó, hogy a' pápának szabad-, független-, és fejedelminek kell lenni birodalmán belül úgy, mint azon kívül; e' tétel az általunk csak most meghányt kérdést kifogja egészíteni.

Mi bátorkodunk fölhívni a' komoly elméket, az igazi katolikusokat, hogy minket némi figyelemmel kísérjenek. A' mi buzgalmunkat a' tárgy' fontossága eléggé megfejtí; de egyzersmind azt is meg kell vallanunk, hogy hevének oka, bizonyos elmék' állapota. Mi nem tudjuk fájdalom nélkül nézni némellyek' azon siralmas könnyelműséget, mellyel az egyháznak valamint leghasznosabb, úgy legdicsőségesebb szabadalmait martalékul dobják a' catholicismus' ellenségeinek, ezek' kibékítésének hiu reményében. Azt hisszük-e, hogy nagyobb tiszteletben fog részesülni az egyház, ha pusztá symbolummá zsugorítandjuk, és minden régi előjogaitól megfosztva állítandjuk a' világ' elébe? Ti azt mondjátok, hogy ez nem dogma, de nem a' földiekben mutatkozó következménye-e az ő szellemi fejedelmiségének? Ha nem is azonos a' catholicismus' igazságával, nem azonos-e azért a' catholicismus' biztosságá-szabadsága- és nagyságával? Csak maga az igazság lenne minden, és az igazságnak biztossága, szabadsága és nagysága semmi? Hisz' a' religio sem áll sem a' templomok- sem a' főegyházak-, sem a' szentélyekben; föláldoznátok-e azért a' templomokat, a' főegyházakat és a' szentélyeket az uj képviselőknak, a' forradalmi vagy a' rohanó pártoknak azon ürügy alatt, hogy az isteni áldozatot mindig föllehet ajánlani az erdők' ölében, vagy a' sziklabarlangokban is? Katholikusok! össze fér-e ez a' mi hitünk' eszélyességével, gyöngéd-

ségével és lángolásával? Én részemről, a' már előadott és még fölhozandó okaimra támaszkodva, a' pápához illő méltóságteljes függetlenségének csak két módját látom mindeddig világosan; a' történelem nekem nem mutat föl egyebet, mint a' mamertine-i börtönöket, vagy a' Vatikánt; az üldözést szakadatlan csuda' kíséretében, vagy az isteni gondviselés' természetes rendében a' trónon ülő szabadságot; a' vértanuság' dicsőségét; vagy a' pápa' szabad, független és fejedelmi királyságát.

Hála Istennek, a' gondviselés mind e' fölött elég világosan nyilatkoztatta ki szándékát.

III.

Thiers a' consul- és császárságról irt történelmében ezen szavakban adja elő az első consul' véleményét a' pápa' fejedelmiségét illetőleg:

„A' hitettségét föntartó intézmény, az az a' pápa, a' katolikus egység' őre, csudálatra méltó intézmény. Azt vetik ezen főnök' szemére, hogy idegen fejedelem. Valóban, ezen főnök idegen fejedelem, 's azért hálát kell adnunk az égnek. A' pápa Párison kívül lakik, és ez helyesen van; ő nincs sem Madridban, sem Bécsben; és innen van, hogy szellemi tekintélyének hódolunk. Bécsben és Madridban teljes joggal ugyan ezt mondhatják. Ha a' pápa Bécsben lalnék, hihető-e, hogy a' bécsiek és a' spanyolok parancsait készségesen elfogadnák? Szerencsések vagyunk tehát, hogy hazánkön kívül székelvén, nem székel versenytársainknál, hogy az ős Romában lakik, távol Németország' császárajainak, távol Francia- vagy Spanyolország' királyainak kezétől, föntartva az egyensulyt a' katolikus fejedelmek közt, egy kissé mindig a' hatalmasb felé hajolva, 's azonnal fölegyenesedve, ha a' leg-hatalmasb elnyomóvá válik. Ez századok' műve, és jó műve. A' lelkek' kormányzatára nézve a' képzelhető legjobb, legjótékonyabb intézmény. Én nem védem ez ügyet az ajtatoskodó makaességával, hanem okoknál fogva.

Ezen szavak, némelly ferde kifejezések' daczára is, mél-

tók egy kitünő elméhez, melly, ha úgy akarja, a' kor és emberek' korlátolt előítéleteiből ki tud bontakozni.

Igen, a' pápának szabad-, független- és fejedelminek kell lenni: de kell, hogy ne csak birodalmán kívül legyen az, miként azt bebizonyítottuk, és miként Thiers annak főokait összefoglalta; szükséges hogy birodalmán belül is az legyen.

Minden hivek' közatyja, és az Isten fiaí' nagy családjának királya lévén, a' gondviselés őt egyszersmind egy a' többi népek közül kiválasztott nép', és egy a' világ' többi városai közt kitüntetett város' atyjává- és királyává tette.

Mint minden világi fejedelemnek, a' pápának is kötelessége alattvalóinak javát előmozdítani, 's őket egy czélirányos szabadság' kincseiben 's egy rendes és atyai kormány' jótékonyágában igazságos arányban részesíteni. És bizonyára a' halhatatlan IX. Pius, idegen földre lépve, ünneplés tanúságtételre hívhatta föl a' várost, mellyből eltávozott, 's vele az egész világot, hogy népének igazi javára és szabadságára önkényt sokkal többet tőn, semmint Európának akármellyik fejedelme.

De ha a' szabadság mellett a' rend mindenütt szükséges; ha a' hatalom' szabad működésének mindenütt kezet kell fogni az intézmények' rendes folyamával, hogy ezek a' népek' jólétét és nyugalmit biztosítsák; ha a' tekintély' tisztelete a' közbéke' törvénye, és a' társadalmi jog' oltalma: valóban mondhatni; miszerint Romában még a' keresztény világ' legszentebb érdekei, 's az egész europai sulygyen' föntartása is megkívánják, hogy az egész catholicismus' fejének világi kormánya független, és a' belzavarok' igájától, mint az idegen hatalmasságok' befolyásától egyaránt ment legyen.

Bizonyára világos, hogy ha a' pápa az ő birodalmában erőszakot szenvedne, hogy ha a' sokaság' szeszélyei és a' pártok' vakmerő követelései őt egy lázangó és zsarnok hatalom alá görnyesztenék: azon pillanatban az egész egyház' biztossága megingattatnék. Mindazon keresztény birodalmak, mellyek nem türhetik, és pedig joggal nem türhetik, hogy a' pápa valamely más idegen hatalmasság alá vettessék, mago-

kat megsértve éreznék. Ha a' fölszentelt főpásztorság' és az ehhez az isteni gondviselés által 14 század előtt kapcsolt fejedelmiség' örökösét, saját palotájában egy győztes és gyilkot ragadott lázadás ostromolná; ha az, ministerének meggyilkolása után a' pápát házának fölgyujtásával, 's leghivedb szolgáinak fölkonzolásával fenyegetné, melly életének is nem másként, hanem csak a' kierőszakolt lemondás- és elidegeníthetlen jogainak árán lenne kész megkegyelmezni: veszve lenne akkor nem csak a' pápai birodalom', hanem az egész egyház' kormányának is biztossága, méltósága és szabadsága.

Akkor megérnök, vagy legalább megérhetnök, mint szól, cselekszik, 's határoz egy gyilkosság és lázadás szülte ministerium a' fejedelmi pápa' nevében; akkor megérhetnök, mint bujik ennek szent palástja alá a' Jézus Krisztus' helyettesének főtékintélyével összeforrt jogoknak képmutató bitorlása; akkor megérhetnök, mint hoznak egyházi törvényeket egy világi és pártütő gyülekezet' vagy inkább az anarchikus és istentelen pártok' tagjai. De egyszersmind megérhetnök, mint kiáltatnak ki az egyház' ősi fegyelmével és a' szent hierarchia' minden jogaival ellenkező törvényczikkek; megérhetnök, mint üzetnek számkivetésbe, mint kényszerítetnek olyan esküre, mellyet a' szabadság és a' keresztény lelkiismeret' legbensőbb fölsikoltása kárhoztat: püspökök, papok és szerzetesek; megérhetnök végre, mint adatik martalékul az ifjuság' nevelése egy, a' religio és a' család' minden jogait fölforgató egyedáruság' kezébe. És mind ezen kicsapongásokat csak azon egyetlen-egy ok szülné, hogy ha t. i. a' pápa Romában szabad, független és fejedelem lenni megszűnnék.

Jól tudjuk mi, hogy a' Leok-, Gergelyek- és Inczék' örököse, a' nagy lelkü, 's a' fejedelmek' szenvedélyeinek ellenébe megtörhetetlen szivet szegező 6- és 7-ik Pius pápák' utódja maga is aczél homlokot tudand szegezni a' népek' szenvedélyeinek ellenébe. Mi jól tudjuk, hogy szükséges esetben a' vértanuság állítaná vissza Jézus Krisztus' helyettesének függetlenségét, és hogy az ő vére, ezen bitor és szentségtelen törvények' utolsó nyomát is eltörölné.

De nagy Isten! milly botrány az az egész egyházra

nézve, hogy mind ez a' királyi pápa' szeme láttára megkíséretett! Milly fájdalom, hogy ő azon idő alatt kényszerítve volt, tiltakozva az erőszak ellen, a' feszületet kebléhez szoritani, és egy magányos kert' ölébe vonulni, 's ezen új Gethszemaniban, földre borult arczczal kiszenvedésének kelyhét legkésőbb fenekével együtt kiüríteni!

Nem, nem! Ez már elég, már igen is sok! Romában inkább mint bár hol másutt szükséges 's pedig nem csak a' legmagasabb 's legegyetemesb érdekek, hanem az isteni, 's csak az istentelenség, vagy az esztelenség által szem elől téveszthető szempontból is szükséges; igen, és pedig Romában inkább mint bár hol másutt, hogy, mint azt 9-dik Pius akarta, a' fejedelem valódi szabadsággal birjon, melly szabadság egy nagylelkű 's eszélyes gazdászatanban a' népek' valódi jóllétével 's czélszerű szabadságával össze legyen kötve.

Ennek így kell lenni: mert kell, hogy a' katolikus világ, atyja és királya' személyében tiszteletben tartassék.

És ha ezen olly világos olly nyomós okfökhöz még valamit hozzá kellene adni: valljon azt hiszszük-e például: hogy a' szent gyülekezetek' szabadsága, mellyek' földata a' keresztény világnak tanácskéréseire mindennap válaszolni; de kiváltképen azt hiszszük-e, hogy a' főpásztor választásának szabadsága, és az ezt végrehajtó conclavenak függetlensége épen nem tartoznak az egyház' biztosságához, és hogy minden keresztény nemzetek nem sürgetik ezt, 's pedig teljes joggal és parancsolólag?

Azt hiszszük-e, hogy lelkünk elviselhetné, ha látnók, mint zajognak a' Quirinál körül a' gyilkosok és bujtogatók, mint üzik szét a' szent gyülekezetet, mint okoznak halálos fájdalmat a' pápának, 's mint készitenek neki utódot?

Azt hiszszük-e, hogy lelkiismeretünk majd elegendő vizsgáztatást találna a' gondolatban, miszerint a' pápaság és az anyaszentegyháznak meg van ígérve a' halhatatlanság; és végre is, minthogy az isteni gondviselés öröködik fölötte, mi békén maradhatunk, és nyugodtan alhatunk?

Bizonyára nem! Mi alázattal megvalljuk: a' mi hitünk' boldogsága, vagy inkább gondatlansága ennyire ki nem terjed.

De érzem az e' tárgyáni további időzés, melly tollamat lankasztja, olvasóimat kifárasztaná.

Végül idézem itt azt, mit nem régen egy nevezetes történetirő, kit később Isten, elméje- és szívének egyenessége miatt áldásra érdemesnek talált, erre vonatkozólag mondott, noha akkor még a' protestantismus' előítéleteiből ki nem bontakozott; Hurter 3-ik Incze pápa' életírásában így szól:

„Azon ország és város' biztossága, honnan a' fejedelmi pápának a' fölött kell őrködni, hogy az egyházat minden más tartományokban megvédje és föntartsa, egyik lényeges föltétel arra, hogy egy illy magas állás' kötelességeit beteljesítse! Valóban, mikép is emelkedhetnék a' pápa annyi különféle viszonyok fölé, mikép adhatna tanácsot és oltalmat, mikép hozhatna az egész egyház' számtalan ügyeiben határozatot, mikép őrködhetnék az Isten' országának kiterjesztésén, mikép verhetné vissza a' hitelleni ostromokat, mikép szólhatna szabadon a' királyokhoz és népekhez, ha saját házában sem lelne nyugtot; ha őt a' gonoszok' szövetekezései arra kényszeritenék, hogy saját birodalmára függeszsze tekintetét, mellynek rendeltetése az egész világot átkarolni; hogy saját üdve- és szabadságaért harczoljon; vagy hogy mint földönfutó a' külföldön keressen menhelyet és pártfogást?“

„Mi nyíltan bevalljuk, így ír továbbá egy publicista, (A' „Courrier Français“ hirlapban.) ki a' legtulzottabb demokratikus véleményt képviselő párthoz szegődött; „mi nyíltan bevalljuk, miszerint a' katolikusoknak valóságos, ropant, saját biztosságuk- és föntartásukból fölmerülő érdekekben fekszik, hogy a' pápák' világi tekintélye ugyan csak a' pápák' lelki fejedelmiségének fővárosában föntartassék.“

„Midőn az, ha az egyház' feje, mint világi fejedelem trónjától megfosztatik, a' társadalmakra annyi szerencsétlenséget, annyi bajt hozhat; midőn az azon egyetemes intézménynek romlását vonhatja maga után, mellynek üdvétől a' lelkiismeretek' nyugalma és a' világ' békesége függ; — nem vagyunk-e kénytelenek azt kérdezni, ha valljon egy, csupán csak idegen kéz által fölmagasztalt, és a' birodalmak' sorában csupán csak idegen kezek által föntartott csekély nép,

függetlensége' nevében joggal követelheti-e, hogy egy illy rettenetes határozat' hozatala fejedelmiképen egyedül őt illesse?''

Ezen kérdés' eldöntése nemcsak az európai közjog-, hanem egyuttal minden keresztény nemzetek' egyetemes közjogának elveitől függ. Világos, hogy az egész világ' minden nemzeteinek, mint a' romai egyház leányainak, legnagyobb érdekében áll, hogy a' pápa' világi hatalmát, mint saját vallási szabadságuk' erkölesileg szükséges biztosítékát föntartsák; és hogy a' népjog' minden elvei fölhatalmazza őket az e' célrai közremunkálásra, főleg ha nincs egyébről szó, mint a' népességek' valóságos ohajtásait és szabadságát az azokat elnyomó idegenek és zavargók ellen oltalomba venni.

És ezt, a' bátor és szerencsétlen Rossi gróf, ezen zavargók' szemébe magában Romában erélyesen meg is mondotta:

„Mi a' pápai székét illeti, a' dolog még komolyabb. A' pápa' függetlensége a' katolikusok' lelkiismeretének közös biztosítása alatt áll. Roma, egész Europa' kincseiből emelt emlékműveivel; Roma, mint a' katholicismus' középpontja és feje, még inkább a' keresztények' semmint a' romaiak' sajátja. Vegyék önök szívére figyelmeztetésünket: mi nem engedjük, hogy önök a' kereszténységet lefejezzék; nem engedendjük oda jutni a' dolgot, hogy a' földönfutóvá tett pápa' menhelyet kolduljon, melly szabadságának drága árába kerülhetne.“ (Revue des deux Mondes. Tome 24. 1. decembre 1848.)

Egy különös fontos tekintetet, melly mind ebben föltűnő, még eddig nem érintettünk meg; pedig azt hallgatással elmellőznünk lehetetlen.

Kell, hogy a' pápa szabad, független, fejedelmi legyen birodalmán kívül és belül; belül, hogy kívülről is az lehessen: mi ennek megdönthetetlen okait csak most láttuk.

De erre azért is van szüksége, hogy minden keresztény népekkel, mindenkor jó egyetértésben maradjon, egyetlenlenkedéseik' közepette a' kibékítő neutralitást megőrizhesse, és e' földön mindenkor a' béke' igazi fejedelme lehessen, miként ez az isteni jellemhez illő, mellyet képvisel.

Igen; kell, hogy a' közös atya, a' szent hegy' ormáról mindenkor tiszta 's békeszerető kezeket emelhessen ég felé, hogy lekérje onnan a' fejedelmek és keresztény népek közé az egyeség és egyetértés' szellemét.

Valamint a' tengert a' viharok, ugy a' földet némelykor a' haboruk fölzaklatják, mondja sz. Ágoston. Az emberi nemnek is megvannak orkánjai; az ég elborul; némelykor minden az egyetemes háboru' örvénye felé látszik sodortatni; legyen tehát legalább egy nép, melly a' rettenetes örvényből kimeneküljön; legalább egy város, honnan kibékítést várni lehessen. *) Ha a' háboruk néha kikerülhetlenek is, ha azok a' törvényszerű védelem' érdekében néha a' legtisztább kezekbe is fegyvert erőszakolnak, azért még sem egyebek azok, hozzá teszi a' szent atya, az ördög' vérengző játékánál: ludi Daemonum. Kik háborut viselnek, ezt némelykor kényszerítésből teszik. De kiket a' háboru megkimél, 's kik attól másokat megkimélnék, azok kétségkívül legszerencsésebbek.

Romaiak! halljátok e' szavakat; ne zugolódjatok azon nemes és dicső kiváltságok ellen, mellyeket a' királyi papá-

(* „Az emberiség' érdekében, mond Voltaire, zabolára van szükségünk, melly a' fejedelmeket fékezze, és a' népek' életét oltalmazza; ezen zabola a' religio, mellyet egy egyetemes szerződés által a' pápák' kezére lehetett volna bízni. Ezen első pápák, a' világi egyetlenkedésekbe csak azért elegyedve, hogy azokat kiegyenlítsék; a' királyokat és népeket kötelességeikre figyelmeztetve, büneikért számot kérve, az egyházbóli kitagadást nagy merényeik' megtorlására föntartva, e' földön mindig Isten' képeül tekintettek volna.“ (Essai sur l'histoire gén. ch. 60.)

Én akkint vélekedem, mondja Leibnitz, hogy jó lenne Rómában egy a' fejedelmek közötti pörlekedések fölött ítélő törvényszéket állítani föl, 's elnökévé a' pápát tenni, valamint ő régenté valójában bíraskodott is a' keresztény fejedelmek fölött. Ezen terv épen olly könnyen fogna sikerülni, mint tisztelendő Saint-Pierre uré, értem ennek tervét az europábani örökös békéről. És mintán kényünk, kedvünk szerint faragunk regényeket, miért fordulnánk el azon fictiotól, melly nekünk az arany századot visszavarázsolná? (Deuxieme lettre á M. Grimaret. oeuvres de Leibnitz, tome 5. pag. 65.)

nak köszöntök, ki benneteket a' háboru' keserves szükségei alól fölment, és nektek, a' keresztény népek között, békés, tisztos és mindig független neutralitást biztosít.

Mi részünkről hálás elismeréssel valljuk magunkénak Franciaország' egyik tiszteletreméltó képviselőjének (Dupin Károlynak) a' nemzeti gyűlés' ülésében nem rég kifejezett ohajtását:

„Azt hiszik-e önök, hogy a' romai birodalomnak, mellynek fő helye az örök város, a' hozzá kötött katolikus érdekek miatt, a' világon nem volna egészen más fontossága, mint Belgiumnak? Én részemről meg vagyok győződve, hogy azon siralmas és bűnös események után, mellyek Olaszország — jelesen Romában történtek, mondom meg vagyok győződve, hogy ezen érdekek minden keresztény hatalmasságok' legmélyebb figyelmét keltik föl; meg vagyok győződve, hogy ezen érdekekből olly jótétemény fog keletkezni, melly után minden vágyaimmal sovárgok. Igen, a' keresztény hatalmasságok a' romai birodalomért ugyan azt teendik, mint Belgiumért tettek; ők kikiáltandják sz. Péter' birodalmának örökös neutralitását, 's azt az egész kereszténység' oltalma alá helyezendik; a' katolikus népek mind biztosítandják a' szentséges atyát arról, hogy mindörökre megtartja azon birodalmat, mellyet ezelőtt tiz századdal a' francia hatalomtól nyert. Ez az én ohajtásom, ez az én reményem. Erősen hiszem, hogy a' keresztény nemzetek nem zárják be füleiket ez ohajtás elöl, és hogy azt be is fogják teljesíteni.“ (Moniteur 30 novembere.)

Mert Napoleon ezeket mindig föl nem fogta, valamint föl nem fogta a' religio' jogait 's a' szabadság- és igazságnak szent érdekeit, érezte, hogy hatalma ingadozott. Bizonyára nevezetes küzdelem volt az, mellybe a' legszelidebb, leggyöngédebb és legkegyesebb pápa, a' legkeményebb és legerőszakosabb Caesarral bonyolódott. De ezen küzdelemben a' békés erőnek kellett győztesnek lenni; a' béke' és egy szent neutralitás' jogának diadalt kellett aratni a' hódító' erőszakos megrohanásin; és midőn 7-ik Pius, Maistre' szavai szerint, a' rémítés' minden tulnyomóságával fölhivatva, üzenne háborut Angolország'nak, azt felelte: hogy, mert minden keresztények'

közös atyja, köztök ellensége nem lehet; midőn ezen szavak után a' legyőzhetlen pápa, mintsem hogy engedjen, készebb volt a' megaláztatás', az elüzetés' a' bebörtönöztetés' eltüresére, és megkezdette azon hosszú vértanaságot, melly miatt ötöt még napjainkban is csudálja a' világ: ő nagylelkű áldozata 's egyszersmind diadalmaskodó védője volt azon védelvnek, melly az apostoli széket 's világi hatalmát a' függetlenség- és béke' fönsőbb regioiba helyezi.

Hiában hagyta magát Napoleon végerőszakra ragadtatni: a' harczár' nyers erejét legyőzte az angyali pápa' szelidsége.

Hiában mondá később Napoleon, a' hittani tanácskozást is megkísértvén, a' tuileriákban összegyűlt püspökök' jelenlétében Emerynek, a' szent sulpice-i papnövelde' előljárójának:

„Nem vonom én kétségbe a' pápa szellemi hatalmát, minthogy azt Jézus' Krisztustól nyerte; de a' világi hatalmat nem Jézus Krisztus adta neki; ezt Nagy Károly adta neki, és én, mint Nagy Károly' utódja, el akarom azt tőle venni, mert nem tud vele élni, 's mert őt lelki működéseinek gyakorlatában akadályozza. Emery ur, mit mond erre?“

„Fölséges uram! válaszolt az áldozár, fölséged tiszteletben tartja Bossuet-et, és szereti őt gyakran idézni. Im' az ő szavai, betéve tudom azokat:

„Tudjuk, hogy a' romai pápák ép olly törvényszerűleg birják javaikat és fejedelmiségüket (bona, jura, imperia) mint bár ki más e' földön. Sőt azt is tudjuk, hogy ezen birtokok, a' mennyiben Istennek vannak följajánlva, megszentelt birtokok, 's hogy azokat szentségtörés nélkül elrabolni nem lehet. Az apostoli szék a' végből birja Roma' városának, 's birodalmának fejedelmiségét, hogy szellemi hatalmát az egész világon annál szabadabban, biztosabban és békésebben gyakorolhassa. (Liberior ac tutior.) Mit mi nem csak az apostoli székre, de az egész egyházra nézve is üdvesnek találunk; és vágyaink' egész hevével ohajtjuk, hogy ezen szent fejedelmiség minden tekintetben 's mindörökre szent és sérthetetlen maradjon.“
(Bossuet, Defens. Declar. Lib. 1. Sect. 1. Cap. 16. pag. 273.)

Napoleon legyőzve visszavonult. Néhány püspöknek, kik attól tartottak, hogy az aggkoru Emery tán neheztelését vonta magára ekkép válaszolt: „Önök csalatkoznak; én nem haragszom Emeryre; ő ugy szólott, mint ki érti és bírja tárgyát; azt szeretem, hogy így szóljanak velem.“ Később midőn kiment, a' becsülés és tisztelet' föltünő jeleivel köszönté Emeryt.

A' fogva tartott pápaság mellett adott ezen hősi tanuság után a' 80 éves Emery néhány nap mulva meghalt; annyiban szerencsés, hogy hosszú és szent pályáját dicsőbben sem Isten, sem emberek előtt nem végezheté.

Fájdalom! hogy Emery' tanácsa csak akkor lőn segítségül hívva, midőn már késő volt. De feledjük el fájdalmainkat; az isteni gondviselésnek saját utjai vannak, mellyek nem a' miéink. Minden kornak meg vannak saját szenvedései 's gyógyszerei. Milly különös! Napoleon' unokaöccse, a' francia köztársaság' választott elnöke, 7-ik Pius' utódjának ezeket írja:

„Az egyház' tiszteletre méltó fejének világi fejedelmisége legbensőbb kapcsolatban áll a' catholicismus' fényével 's Olaszország' szabadságával és függetlenségével.“

IV.

Ime ez az isteni czél, és ha szabad így szólni, az isteni eszme, a' szentszék' világi hatalmának megállapításában; ime a' nyomós indokok, a' magas czél, 's hogy ugy mondjam a' gondviselésre támaszkodó isteni jog, mellyek Jézus Krisztus' helyettesének fejedelmisége mellett szólnak.

Visgáljuk most a' tényt, hogy még inkább bebizonyítsuk a' jogot; lássuk történetileg, milly csudálatos utakon ment teljesedésbe Istennek egyháza körüli eszméje és czélja.

Mellyek ezen szent fejedelemségnek a' történelemben föltalálható jogczimei? Van-e a' világon, mondhatjuk Bossuettel, volt-e valaha a' századok' folytában hatalom, mellynek eredete olly tiszta és olly nemes lenne; álladalom, melly a'

világ' színe előtt illy törvénytörő alapokon, illy tiszteletreméltó tényeken nyugodnék?

Valamint Bossuet lángeszével ezt belátta, úgy püspöki szíve e' fölött szent örömben olvadozott. Mi idéztük szavait. Korunk egyik nevezetes publicistája (Maistre gróf), nem kevésbé figyelemre méltó szavakban nyilatkozott:

„A' szentséges pápáénál Európában, ha szabad illy kifejezéssel élnem, egy igazolhatóbb fejedelmiség sincs. Az, miként Isten' törvénye, önmagába már igazolva van; *justificata in semetipsa*.

De az valósággal csudálkozásra ragad bennünket, hogy, mint látjuk, a' pápák észrevétlenül, sőt, helyesebben szólva, akaratjuk ellen lettek fejedelmekké. Egy láthatatlan kéz emelte föl a' romai széket, és elmondhatjuk, hogy az egyetemes egyház' feje fejedelemnek született. A' vértanuk' vérpadjáról egy eleinte észre sem vett trónra lépett, de melly, miut minden a' mi nagy, érezhetetlenül megszilárdult.“

Valóban, bár milly messze szálljunk is vissza a' századokba, a' pápaságban bizonyos nemét találjuk föl a' Romában letelepedett, a' hívek által tiszteletben tartott és fejedelmi birói földi hatóságnak. Ennek nyomát már ezen ősrégi idők' évkönyveiben is föltalálhatjuk, sőt már sz. Pál apostol' leveleiben is észrevehetjük. Ezen hatóság eleinte a' katakombákban székelt. Itt, a' nagy apostol' tanítása 's intései szerint ítéletet mondott a' hívek fölött; és ezen fönséges és békes ítélőszékek fejedelmisége a' hívek' minden ügyeire, 's minden köztök támadt, 's a' családok' jó egyetértését megzavarható versenyzéseikre is kiterjedett. Mi sem volt ezen hatalomnál alázatosabb, elrejtettebb 's észrevétlenebb: és a' pogány Romának még is nyugtalanságot okozott. A' pápa, miként Bossuet mondja, egy kitünő áldozárságnak olly ismertető jelét hordozta homlokán, hogy a' császár, ki czi-meit' közé a' fejedelmi pápáét is fölvette, sokkal nyugtalanabbul szenvedte őt meg Romában, semmint táborában megszenvedendő vala egy birodalmát magához ragadni akaró Caesart.“

Midőn az egyház a' katakombákból kilépett, ezen az idők' szüksége 's az első keresztények' tisztelete és bizodalma által megszentelt hatóság fönmaradt, hogy részesüljön a' fejedelmek- 's népektől számára gondviselésileg föntartott gyarapodásokban; 's hogy az idők' folyamában azon világi fejedelemségre emelkedjék, melly napjainkban szemünk előtt fekszik, de mellynek az isteni gondviselés akkor még nevet nem adott. (De Maistre.)

Ezen titkos működés, nem egyike-e a' történelem' legkülönösb látványainak? Valóban, mi itt sem szerződés, sem küzdelmek-, sem cselszövények: sem bitorlásokra nem bukunk: (De Maistre) itt visszaszálltában a' legszőrshasogatóbb kutatás is egy hatalmat talál, melly mintegy önmagát állapította meg; egy békes, önzéstelen, jótévő hatalmat, mellynek az összes kereszténység, a' népek úgy mint a' királyok, független birodalmat igyekeztek szerezni.

Constantin, Theodosius és minden, igazán keresztény császárok; később a' nyugoti birodalom' bukása után, Pipin, Nagy Károly, Henrik, Otto, Matild grófnő világosan arra látszottak Istentől választva lenni, hogy ezen az egyház' méltósága- és függetlenségére nézve olly megbecsülhetetlen fejedelmiséget megalapítsák. De, mint már megjegyeztük, a' dolgok' hatalma e' nagy munkát Constantin előtt már jóval megkezdette; és a' tények, mellyeket e' tekintetben a' történelem föltüntet, bizonyára nem a' legkevésbé különösek.

Még a' legkegyetlenebb üldözések' korszakában is, akkor, midőn a' romai egyháznak, az Ur' dicső vértanujának vére a' Colysaeumban patakzott, már az egész világon, minden elszórt hívei fölött gyakorlotta ő szellemi fejedelmiségét; 's azóta Isten mindazon világi eszközök' birtokába juttatta, mindazon oltalomban illőleg részesítette, mellyre csak, ezen szent tekintélyének gyakorlatára, szüksége volt.

Azóta a' romai egyház, mint minden egyházak' anyja és fejedelme, kellőkép a' leggazdagabb, leghatalmasabb és bőkezűsége által legnagyobb is vala.

A' föld' színén elterjedt hívek mind úgy tisztelték, mint

a' catholicismus' középpontját, engedelmességök- és szeretetökkel együtt kincseikkel is elárasztották. Ők nem akarták eltűnni, hogy a' religio' főnöke és Jézus Krisztus' helyettese, szellemi kormányának roppant szükségeit fődözni képes ne legyen; ők azt akarták, hogy a' pápa a' neki kitűzött egyetemes küldetés' minden követeléseinek eleget tehesen, 's mind azon roppant kiadásokat megbirhassa, mellyeket a' gondjaira bizott annyi népek' 's a' hitetlen nemzetek' üdve is elkerülhetetlenekké tesz, melly utóbbiakhoz a' hit' világosságával együtt püspököket, papokat, diakonusokat és apostoli misszionariusokat küldeni kötelességében áll. Ez a' romai egyház' kincseinek eredete az üldözések' kora óta; ez eredete azon tetemes javaknak, mellyeknek már jóval Constantin előtt birtokában volt; ez eredete azon adakozásoknak, mellyekkel a' világot tetézte.

Ő adakozott, mond Eusebius, az egyházzolgák' özvegyek', árvák', szegények' egész seregének ellátására, valamint a' hit' terjesztésére és új keresztény egyházak' alapítására a' legtávolabb tartományokban; Eusebius Syriát és Arabiát idézi; a' mi saját történetészeink hozzá teszik Galliát és a' Spanyolokat. 'S ezzel még nem tett meg mindent; a' katakombák' ölében, hol akkor a' pápaság székel, a' vértanuk' cselekedeteinek följegyzése, 's az egyházak által naponkint megújított tanácskérdésekre szüntelenül adandó válaszok végett, apostoli jegyzőket kellett tartania ugyan akkor, midőn alamizsnáival megrakott számtalan hajói a' tengereket el-lepték.

Illyen volt, még az egyháznak visszaadatott béke előtt is, a' világi hatalom, mellyel a' keresztények' hite az apostoli széket körülövedzte, 's mellyet a' pápák' szeretete olly nemesen fordított a' népek' boldogságára.

Az emlékművek, a' legnevezetesebb tettek bizonyosságot tesznek, miszerint a' római egyház, hogy ennyi szükségnek segédkezet nyujtson, nem csak arany, ezüst edényekkel és számos ingó, hanem egyszersmind tetemes ingatlan javakkal is birt. A' pogányok majd tiszteletben tartották majd elrabolták ezen tulajdon javait. Eusebius szerint, Constantin megparan-

csolá, hogy a' papságnak visszaadattassanak a' házak, jószágok, földek, kertek és más egyéb javak, mellyektől igazságtalanul megfosztatott. Milly különös! a' pogányság elismerte az egyház' tulajdonosi jogát, mellyet napjainkban a' magokat keresztényeknek valló nemzetek kétségbe vonnak.

Constantinnal a' világ' színe egészen megváltozott. Azon nap' óta mellyen a' kereszt diadalmaskodva a' császárság' 's a' világ' trónjára lépett, minden figyelmes szem előtt világosan állott, hogy az isteni gondviselés elvégre kijelentette szándékát, és hogy az örök városnak nem sokára más ura leend. Ez időtől fogva érezzük, látjuk, hogy a' romai birodalomban roppant átalakulás van készülóban, 's hogy ez csudálatos erejű és szelidségű eszközök által vitetik véghez. Constantin ezt legelső érezte, 's ő az isteni gondviselésnek mintegy hirnöke lett. Midőn a' birodalom' székét a' Tiber' partjairól a' Bosphoruséra helyezte át; midőn a' halászkö' városát császári várossá emelte; ugyan ezen tett által, Rómát szent várossá avatta föl. Birt-e öntudatával ezen nagy változásnak? Valljon Isten megértette-e vele hogy Rómát a' kereszt meghódította, hogy az üldözések' három százada 's több millionyi vértanuk' kiontott vére azt eléggé megfizették, és hogy ezentul az emberi pompáknak a' szent ünnepek, a' császárnak a' pápa előtt el kellend enyészniök?

Ő vissza vonult.

E' percztől fogva, magok a' népek' javára, Jézus Krisztus helyetessének kellett a' távollévő Caesart Rómában pótolnia; vagy inkább, mint Maistre gróf mondja; „Ugyan azon kör nem zárhatván magába a' császárt és a' pápát, Constantin Rómát a' pápának engedte át.“ Ezen pillanattól fogva azt vesszük észre, hogy a' császárok Romában már nincsenek otthon; idegenekhez hasonlitanak, kik oda időről időre engedelem mellett jönnek lakni. De im! mi ennél is csudálatosabb: Odoacer 475-ben a' nyugoti birodalomnak véget vet. Nem sokára a' herulok a' góthok előtt eltűnnek, 's ezek ismét az olaszországot meghódító lombardoknak engednek helyet. Több mint három század' lefolyta alatt,

melly erő vetett gátot mindezen fejedelmek elé, hogy trónjukat ne Rómában állítsák föl állandóképen? Melly kar verte őket vissza Milano, — Pavia, — Ravennába 'sa't?

'S ez alatt a' romai pápák, mint Romának akarattjok, sőt majdnem tudtok kívüli fejedelmei, soha sem szüntek meg arra törekedni, hogy ott a' konstantinápolyi császárok' hatalmát föntartsák, 's páratlan fölládozással minden tekintélyöket arra fordították, hogy a' népek' szívében az uraik iránti hűséget ápolják. De hasztalan; egy láthatatlan erő ajándékozta meg a' romai széket a' világi fejedelemséggel, és kiszabta szent Péter' független örökségét. Az isteni gondviselés' keze alatt mindnyájan egyetértve munkáltak arra; a' napkelet és a' napnyugot, a' királyok és a' nagyok és kicsinyek; mindnyájok közt egy csudálkozásra ragadó vetélkedés uralkodott a' szent szék iránti nagylelkűség —, vonzalom — és hálaadás' bebizonyítására.

A' negyedik század óta a' romai egyház' javai és birtokai, tetemes uradalmakat és herczegségeket képeztek.

Szent Sylveszter és a' negyedik század kezdetétől fogva egész a' kilencedik-ig, mond Fleury, minden pápák élete telve van adományokkal, mellyeket a' romai egyházak a' pápák, a' császárok, és némelly magányosoknak köszönnek; és ezen adományok nem állnak csupán arany és ezüstből, hanem romai házakból, földbirtokból nem csak Olaszországban, hanem a' birodalom' különféle tartományaiban is.

A' hatodik században, a' leghitelesebb adatok után mondván, a' romai egyház tetemes földterületeket birt nem csak Olaszországban mint Roma, - Nápoly - és Calabriában, hanem Dalmatia, - Szardinia. - Corsica, - Spanyolország, - Afrikában, és más egyéb tartományokban is.

Ezen birtokok közt némellyek egyszerű jószágok voltak, mellyek' jövedelmeit a' római egyház huzta, mások valóságos herczegségek, mellyek néha városokat és egész tartományokat foglaltak magukba, mint például a' cottienne-i havasok tartománya, magába foglalván Genua' városát, Liguria' egész tengerpartját egészen Gallia' határaig. A' pápa ezen tartományok-

ban kormányzók által, a' valódi fejedelmiség' minden jogait gyakorolta.

A' történetirók megjegyzik, hogy a' romai egyház' Sicilia-és Calabriában fekvő örökségét, nagy Theodosius óta a' császárok ajándékozták neki, cserében azokért, mellyeket napkelet' több tartományában birt, 's mellyek' jövedelmeit a' barbaroknak e' tartományokba történt gyakrabbi beütése miatt nehéz volt beszédni. (Du pouver du Pape au moyen-âge.)

A' pápák' világi fejedelmisége tehát észrevétlenül, mintegy ezek' akaratja ellen, a' fejedelmek és katolikus nemzeteknek isteni gondviselésből keletkezett egyetértése által alapult meg. A' császárok' adományai, a' kivek' ajtatos nagylelkűsége szent Péter' utódjainak e' szerint királyságot készítettek, mellynek földadata volt, örökdő befolyásával több jótéteményt árasztani ki, semmint azokból reá háromlott. Ez a' keresztény századok' hite, - tisztelete - és szeretetének, 's azon éber gondviselésnek műve volt, melly nem sokára ezen királyságnak, az olasz népek' egyhangu ohajtásában új szentelést adott.

V.

Földadatunk most, a' pápák' világi fejedelmiségének egyik legkétségbe vonhatatlanabb, 's mindenek közt legszebb, talán legnemesebb jogczimét kitüntetni. A' mint láttuk, a' pápák nem csak nem tolták föl magukat a' népekre, de sőt a' mi különösen fontos és megjegyzésre méltó, magok, a' régi uraiktól egész a' kétségbeesésig elhagyott népek folyamodtak a' pápákhoz hogy őket kormányozzák és mentsék meg. Ez nagyszerű, 's a' világ 'évkönyveiben egyetlen 's hasonlíthatlan látvány volt. Léteztek e' földön kétségkívül sokkal hatalmasabb királyságok; de mi a' pápákén kívül egyet sem ismerünk, melly jótéteményei- a' népek' szükségéi- ohajtásai- és egyhangu üdvözléseiből merite-

né a' jogot, hogy magát a' gondviselés' királyságának nevezze.

Egyébiránt nincs itt egyéb tenni valónk, mint hogy sebesen keresztül fussuk az ismeretes és minden kétségen fölüll álló tényeket.

Ki előtt lenne ismeretlen, hogy a' barbarok' betörésének védtelenül kitett, azoktól, kiknek oltalmazásuk kötelességökben állott volna, elárult, két század' folytán a' hunnok-, góthok-, herulok- és lombardok által földült 's kétségbe ejtett olasz népeiségek a' pápák' védő tekintélye felé fordítsák szemeket, melly tekintély egyedül szolgálhatott nekik menhelyül és bástyaul? Ezen rettenetes, leírhatatlan viszontagságok közt a' romai pápák lettek egzedüli menedékök minden szerencsétleneknek.

Ki előtt lenne ismeretlen, hogy szent Leo, a' nagy pápa, két izben maga mentette meg Roma városát és lakosait Atilla és Genserich' dühétől? Ki előtt lenne ismeretlen, hogy szent Gergely pápa volt az, ki a' lombardok' fegyverei ellen huszonhét éveken át megvédette a' szent várost? Ezen vad hódítók' ajkain elhalt a' düh 's fenyegetés; és gögjök' hullámai a' fegyvertelen romai pápa' lábainál, miként maga az Ur' angyalának megjelenése előtt, megtörve szétporlottak.

És nem csak a' kétségbeesett crisesekben folyamodtak a' népek a' pápákhoz; mindenben 's minden oldalról hozzájuk fordultak. Minden fontos ügy hozzájuk vitetett; nélkülök mi nagydolog sem történt. Ki ne tudná, hogy a' hatodik században Agapitus pápa az olasz népek' javára, békéről alkudozott Justinian császár és Theodot a' góthok' királya között? Athalarik és Theodot a' rómaiak' részére nevezetes adományokkal járultak, 's Vigilius pápa, Konstantinápolyi utjában Jusztiniántól egy császári rendelményt nyert ki, mellynek fő tárgya ezen adományok' megerősítése volt.

Ugyanazon időtájban Cassiodorus romai tanácsnok, a' praetorium' igazgatójaul neveztetvén ki, ezt irta II. János pápának: „Ön öre és főnöke a' keresztény népnek; ön az atyai nevezet alatt mindent igazgat; a' köbátorság ön' hatalmától 's hirnevétől függ. Mi az álladalom' kormányzásában csak cse-

kély részét birjuk a' gondoskodásnak 's tekintélynek; ön azt egészen birja! Kétség kívül ön lelkipásztora a' nyájnak; de világi érdekeit sem hanyagolhatja el, az igazi atya' kötelességében áll, hogy gyermekeinek mind földi mind mennyei ügyeire egyaránt gondot fordítson. (*).

Ezen beszéde a' praetorium igazgatójának, az az a' birodalom' egyik legelső tisztviselőjének csudálkozásra ragadna, ha nem tudnók hogy Olaszország hasztalan sürgeté szorultságában a' császárok' segélyét. A' népek éhség- és nyomortól elvesztek; 's az erőszakosan szétszórt, 's a' barbarok' kényére hagyott lakosok szerteszét bolyongtak.

Illy siralmas helyzetben Olaszország' fő és egyetlen segélyforrását a' szent szék' tekintélyéből 's a' pápák' szeretetéből merítette. A' pápák' pártfogása nem csak a' népeknek, hanem magok az exarchák'nak is szükséges volt, kik Ravennából, akár akarták akár nem, minduntalan kénytelenek voltak azért esedezni, majd hogy a' tartományokban az igazgatás költségeit fődözzék, majd hogy a' fölzigatott népséget lecsillapítsák, majd végre hogy a' lombardokkal alkudozásra léphessenek. Szóval a' pápák a' dolgok' ereje 's azon parancsoló szükség által, mellyel az egész világ rájuk 's tekintélyökre szorult, Olaszországban minden kormány és minden közügyek' középpontjává lettek. Ez mintegy akaratlan, de valóságos és szükséges fejedelmiség volt.

Korunk' írói közü azok, kik az egyháznak legkevesbé kedveznek, minden elöítéleteik' daczára sem tartóztathatják magokat, hogy e' tekintetben a' szentszék előtt elismerőleg meg ne hajoljanak, és ezen új nagyságnak főbb törvénysze-

(* Vos enim speculatores christiano populo praesidetis, vos Patris nomine omnia dirigitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua, sed vos omnia. Pascitis quidem spiritualiter vobis commissum gregem, tamen nec ista potestis negligere, quae corporis videntur substantiam continere, nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni patris est utrumque refovere. (Cassiodorus, Epistolarum Lib. 11, Epistola 2, operum t. 1.)

rüségét, 's azon körülményeknek isteni gondviselésből nyert jellemét el ne ismerjék, mellyek a' császári hatalom' romjai fölött lassankint a' pápák' világi fejedelmiségét létrehozták.

Egy más ok idézte elő, mond egyike ezen íróknak, sőt igazolta is Olaszországban a' görög császárok ellen nem sokára kitörendő forradalmat; ez ok, a' két század óta általok ez országban birt tartományoknak majdnem teljes elhanyagolása volt. Ők Romában semmi őrséget sem tartottak, 's ezen, a' lombardoktól folytonosan fenyegetett város többször esedezett hasztalan vezéreivagy pápai által az exarchák' gondoskodása 's a' császár' hatalmaért. . . . Az uraiktól elhagyott romaiaknak, a' születésre akkorában majdnem mind romai, 's nem különben majdnem mind jeles pápáikhoz kellett ragaszkodni. A' pápák, mint a' nép' atyái, a' nagyok közti közbenjárók, a' religio és birodalom' főnökei, egyesíték magokban a' hitel- és befolyásnak különféle eszközeit, mellyeket nekik a' kincsek, jótétemények, erények és főáldozárság kölesönöztek. (Daunou: Essai hist. T. 1. pag. 29 et 30.)

Sismondi, kit senki sem fog a' pápák iránti részze hajlás' gyanujával terhelni; szintazt mondja:

„Minél inkább látták magokat a' romaiak császárjaiktól elhanyagolva, annál inkább ragaszkodtak a' pápákhoz, kik ezen időszakban születésre magok is majdnem mind romaiak voltak, és kiket erényeik legnagyobb részt a' szentek' sorába iktattak. A' pápák, hogy a' barbarok' megszenteltelenítései ellen az egyházakat és kolostorokat megoltalmazzák, a' rendelkezésökre álló egyházi kincseket 's a' nyugoti hivek' szeretetéből nyert alamizsnákat e' célra fordították, el anynyira, hogy ezen pápáknak Roma' városa fölött növekvő hatalma az erények 's jótétemények' legtiszteletreméltóbb jogczimein épült. (Sismondi: Histoire des Rép. T. 1. Cap. 3. pag. 122. Histoire des Français. T. 2. pag. 184. 186.)

Szent Nagy Gergely ezen sajtó szerű fejedelmiségnek legfigyelemreméltóbb személyesítője, legnemesb és legmeghatóbb typusa volt, melly fejedelmiség csak az emberek iránti jótékonyága és szeretete által nyilatkozott, és mellyet a' dolgok'

hatalma, az idők' mostohasága 's a' népek' hálája a' romai pápákra, 's pedig akaratjok ellen ruháztak.

Látjuk, hogy e' szent pápa már rendesen gyakorolja a' világi uraságot és majdnem fejedelmi tekintélyt Olaszország' kormányzására 's oltalmazására; ő a' tartományokat igazgatja; ő a' városok' védelméről gondoskodik; ő kormányzókat küld; meghagyván a' népeknek, hogy nekik mint önmagának engedelmeskedjenek. „Mi megparancsoltuk Leontiusnak, hogy várostok' kormányzását átvegye; irá Népi' polgárainak. Akarjuk, hogy figyelme mindenre kiterjedjen, 's hogy ő határozon 's rendezzen el mindent, mit a' ti jóllétekre 's a' közjóra nézve üdvesnek ítélend: a' ki rendelményeinek ellenszegül, az a' mi tekintélyünkkel daczol.“¹⁾

Ő katonatisztekét küld vezérekül a' birodalom' ellenségei által fenyegetett városok' őrségéhez. Ő ekkint ir a' nápolyiaknak: „Ti ugy fogadtátok levelünket, a' mint illet, mellyben Constantius nemes néptribunust a' város őrség' vezéreül neveztü; örvendünk, hogy ő köztetek a' katonai buzgalom' hü engedelmességét tapasztalta.“²⁾ Sőt látjuk, mint hívja föl különféle leveleiben a' püspökök' figyelmét és buzgalmát a' városok' védelme-, a' falvak' megőrzése- 's az erősségek' éllemezésére. Ő parancsokat osztogat a' hadsereg' vezéreinek; ő személyesen alkudozik a' lombardokkal a' béke' pontjairól, 's megkönnyíti az alkudozások' sikerét majd adakozása, majd ismételt könyörgései által az exarchák-, császárok- 's magoknál a' lombardoknál is. Szóval, hogy még egyszer ismételjük egy tudós, nekünk e' részleteket nyújtó szerzőnek³⁾ már idézett

¹⁾ Leontio curam, sollicitudinem civitatis Neposinae injunximus, ut in cunctis invigilans, quae ad utilitatem vestram vel republicae pertinere dignoscet, ipse disponat... quisquis congruae ejus ordinationi restiterit, nostrae resultare dispositioni cognoscetur. (S. Gregorii Epistol. lib. 2. Epist. 2. (Alias 8.)

²⁾ Devotio vestra, sicut et nunc didicimus, epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium tribunum, custodiae civitatis (Neapolitanae) deputavimus praesse, paruit, et congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. (S. Gregorii Epistol. lib. 2. Epist. 31. (Alias 24.)

³⁾ A „Du pouvoir du Pape au moyen age“ könyv' szerzőjét, ezen

szavait: az ő, a' fejedelmek és népek, a' romaiak és barbarok által egyaránt tisztelt tekintélye, a' kormányzás- és minden politikai ügyeknek mintegy középpontja Olaszországban.

Ezen nagy és szent pápát olly nagy mértékben kárhóztatták a' népek' szükségei 's viszontagságai és a' szivét ösztönző szeretet a' közügyekkel foglalkozásra, hogy maga mondaná, miszerint élete a' lelki pásztor és fejedelem' kötelességei közt föl volt osztva. Ő Constantina császárnőnek, Mauritius császár' hitvesének ezeket írta: „Ime huszonhét év óta élünk mi e' városban a' lombardok' fegyverei között. De hogy köztök élhessünk, meg sem mondhatom mennyi pénzösszeget tartozik a' római egyház naponként fizetni. Hogy azt önnek pár szóval értésére adjam, csak azt mondom, hogy valamint a' császár' gondjai közé tartozik, Ravenna tartományban, olaszországi főhadserége mellett kincstárnokot tartani, kinek föladata a' seregek' napi szükségeit fődözni; ép' ugy vagyok én a' császár' kincstárnoka Romában, hogy ezen a' lombardok által szüntelen fenyegetett városon segítsek.“

Szent Gergely' utódjai egyszersmind hatalmát és szeretetét is öröklötték; megjegyzésre méltó, hogy a' konstantinápolyi császárok, nem csak hogy megsértetteknek nem érezték magokat a' pápák' önviselete 's világi hatalmuk' növekedése által, sőt velök rendesen a' legbékésebb viszonyban éltek.

II. Gergely ezt írta Leo császárnak: „Az egész nyugot a' mi alázatosságunk felé fordítja szemeit . . . Ugy tekint minket, mint a' közbéke' biráit és igazgatóit.“ Ugyanazon pápa 726-ban Károly'-Martelhez követeket küld, és vele mint hatalom hatalommal alkudozik. Zachariás, ki 741-től egész 752-kig ült a' pápai széken, hasonlóképen alkudozik Rachissal, a' lombardok' királyával, és vele 20 évi békét köt, mellynek következtében egész Olaszország nyugodt vala.

ajtatos és szerény tudóst értjük, kit tudománya a' legkitünőbb férfiak közé helyezne, ha szerénysége nem igyekeznék nevét a' hír elől elvonni, a' nélkül mégis, hogy azt a' közelismerés elől elrejttesse. — A' jelen körülményekben ezen figyelemre méltó munkának olvasását minden katholikusként ajánlhatjuk.

Az isteni gondviselés' akarata szerint ekkint fejlődtek ki a' dolgok Olaszországban; ilyenek voltak az utak, mellyek által Isten a' szent-szék' világi fejedelmiségét megállapította.

Mi gondosan megkülönböztettük az időket:

a) Constantin előtt, az első századokban nem birt az egyház sem fejedelmiséggel, sem uradalmakkal: hanem csupán tetemes javakkal, mellyeket a' keresztény népek' bőkezűségéből nyert, és mellyek szellemi fejedelmiségének gyakorlatára szolgáltak.

b) Constantintól II. Gergelyig a' pápák számos örökséget birtak, mellyek közül több valódi hercezség volt. Birtak ők ezenkívül, főleg szent Gergely' pápaságától fogva, még nagy, a' fejedelmekkel és népek' tisztelete- és bizalmára fektetett befolyással is a' világi ügyekbe, de még nem a' sajátlagosan úgy nevezett fejedelmiséggel.

c) II. Gergely óta valóságos fejedelmiséggel birtak: a' tudósok azt ideiglenes fejedelmiségnek nevezték; de akármily neve volt légyen is, az valóságos fejedelmiség volt; valósággal és jognál fogva létezett; hatóságvali fölruháztatását az idők-, közszokás — 's a' népek' hála-jától nyerve; senki sem vonta azt kétségbe; maga a' napkelet is önkénytelenül 's fényesen elismerte. Roma és olaszország már csak az isteni gondviseléstől kijelelt perczre várakoztak, mellyben ezen nagyszerű intézmény, ünnepélyesen megerősítve és kikiáltva, a' nemzetek' törvényes elismerését elnyerje, és a' nyugoti új monarchiák között azon magas rangot elfoglalja, melly a' nélkül, hogy a' többi fejedelmiségek féltékenységét fölébreszthetné, elegendő a' czélra, mellyet Isten egyházával elakar érni.

Pipin és Nagy Károly voltak kitűzve ezen fontos munka' bevégzésére.

„A' birodalom' bukása közben, mond Bossuet, midőn a' császárok alig voltak képesek a' napkeletet, hova magokat elzárták, megvédeni, a' majdnem két század' folytán a' lombardok' dühének martalékul vetett, 's a' francziák' pártfogásáért esedezni kényszerült Roma, kénytelen volt császárajaitól elszakadni. Sokáig szenvedett, mig ezen szélsőségre jutott, 's vég-

tére is csak akkor nyult ehhez, midőn a' császárok a' birodalom' fővárosát, mint prédaul dobott 's veszni hagyott tartományt kezdték tekinteni." (Bossuet: Politique Sacrée. pag. 274.)

Mi csak a' tények' idézésére szoritkozunk:

Olaszország haláltusát vívott: Astolf, a' lombard király, Romát megszállotta. Pipin a' szent város' segítségére siet, Astolfot az ostrom' megszüntetésére kényszeríti 's őt annyira szorongatja, hogy békét kérne. De csak azon föltétel alatt egyez ebbe, ha Commachiv' városát 's területét azon más városok- és területekhez kapcsolandja, mellyeket hogy a' szent-széknek visszaadand, Astolf már a' mult évben kötelezte magát. ¹⁾

¹⁾ Majd nem közönségesen azt hiszik, hogy a' pápák mindent a' carlovingoknak köszönnek. Mi sem hamisabb ezen eszménél. A' pápai fejedelmiség' eszméje, melly előbbi mint a' carlovingi adományozások, oly általános és kétségtelen volt, hogy Pipin, mielőtt Astolfot megtámadná, több követet küldött hozzá, őt a' béke' helyreállítására, 's Isten' egyháza' 's a' romai birodalom' tulajdonának visszaadására fölszólítandó; és a' pápa követei által részéről szinte mindenekre kérte a' lombardok' királyát, hogy jó szántából 's minden vérontás nélkül adná vissza Isten' szentegyházának 's a' romai birodalomnak jószágait. Ut pacifice, sine ulla sanguinis effusione, propria S. Dei Ecclesiae et reipublicae romanae reddat jura; és föllebb: „restituenda jura.“ Ugyanott VII. cikk. 94. Anastasius könyvtárnok után. És a' nevezetes „Ego Ludovicus“ chartában, ajtatos Lajos megvallja, hogy Lajos és Károly már régóta visszaadták, adományozó oklevél által, az exarchatust a' szent apostoloknak és pápáknak. „Exarchatum, quem... Pipinus Rex et genitor noster Carolus Imperator, B. Petro et praedecessoribus jamdudum restituerunt. (Du Pape, M. Maistre, 250) Nagy Károly és követei visszakövetelik Desideriustól a' szent-széktől általa elrablott, vagy még visszaadni halasztott városok- és tartományokat, és pedig folyvást úgy, mint a' pápát és a' romaiakat illető jószágokat. Itt következőnek Anastasius' 1. Adrián' életét tartalmazó cikkének többször ismételt saját kifejezései: „Ipsi Francorum missi; properantes cum Apostolicae sedis missis, declinaverunt ad Desiderium, qui et constanter eum deprecantes adhortati sunt, sicut illis a' suo rege praeceptum exstitit, ut antefatas, quas

Tudjuk, hogy maga Pipin volt az első, ki 754-ben a „quierzy“-i gyülekezetben sz. Péter örökségének jogait ünnepléses okmányban elismerte 's megerősítette.

Azért Fulrad, szent denis-i apát, Pipin' nevében indul a' romai egyháznak átengedett vagy visszaadott városokba. Ő átveszi ezek' kulcsait, és azokat sz. Péter koporsójára, azon a' romai egyháznak adott okmánnyal együtt vallásos kegyelettel leteszi, mellyben a' lombardok' királya azokat mindörökre átengedte, 's azokról mindörökre lemondott. E' városok, számra 22, a' ravennai exarchatus' legnagyobb részét képezték, 's mintegy 40 mértföldnyi téren többnyire az adriai tengerpart' hosszában feküdtek.

A' halhatatlan emlékü Nagy Károly, az atyja által megkezdett munkát dicsően folytatta 's befejezte.

Néhány tény elegendő ezen történelmi tüneménynek kelendő világosságai helyezésére, mellyben Isten, művének végrehajtására az emberi kezét olly szembetünőleg használta.

Valóban, Nagy Károly nem szoritkozott csak arra, hogy Olaszországban a' pápa' fejedelmiségét elismerje és tisztelje; ő azt 773-ban, a' lombardokon kivivott győzelmei után, országuk' teljes lerontásával még inkább kiterjesztette 's megszilárdította.

Az előbbi évben I. Adrian keményebben szorongattván mint valaha Desiderius által, a' francziák' királyának oltalmaért esedezett, kinek a' religio és a' szent-szék iránti ragaszkodását ismerte. Nagy Károly alkudozás' utján a' lombardok' királyánál hasztalan kísértvén meg mindent, őt a' pápa'

abstulerunt civitates, pacifice beato Petro redderet.“ (Anastasius) Igy nyilatkozik, nem csak Anastasius, a' pápák' történetirója, hanem maga Eginhard is, ki annyira buzgott Pipin és Nagy Károly dicsőségökért, és következőleg annyira távol van attól hogy e' két nagy fejedelem által a' szent-széknek tett adományok' érdeméből valamit levonjon. Ezek Eginhard' szavai Nagy Károly életírásában: „Finis belli, mond ő, fuit subacta Italia, et res a Longobardorum rege ereptae, Adriano romanae Ecclesiae rectori restitutae.“ (Tom. II, du Recueil de Duchesne, page 96.)

pának elegetteni kényszerítendő, a' havasokon átkel, Desideriust Paviánál elveri, elfogja 's Franciaországba Corbie nevű kolostorba küldi, 's véget vet a' lombardok' két százados királyságának, 's ezek' koronáját a' magáéhoz csatolja.

De nagy Károly kevesbé volt nagy ezen új korona' meghódítása, semmint a' romai egyház iránti dicső viselete által. Nem elégedve meg atyja Pipin' minden adományozásainak megerősítésével, Romába utazott, a' pápa iránti tiszteletét a' legérzékenyebb jelekkel tanusította, 's Estherius káplánja által sokkal bővebb tartalmu adománylevelet készíttetett, mellyben a' szent-széknek a' ravennai exarchatust, Corsica szigetét, Parma, Mantua, Velence és Istria tartományokat, Spoleto és Benevent hercegségekkel együtt mindörökre biztosítja. A' király saját kezével írta alá ezen adománylevelet, és egyszersmind az őt követő püspökök, apátok, hercegek és grófok által is aláíratta; ezután sz. Péter' oltárára tette azt, esküvel fogadván minden franczia vezérekkel együtt, hogy a' szent-széknek ünnepélyesen visszaadott álladalmakat számára főtartandja.

Igy fejezte be maga az isteni gondviselés a' szent-szék' világi fejedelmiségének megállapítását, 's ezek voltak a' nemes eszközök, mellyeket az időszakok' folyamában e' nagy munka' végbevitelére használt.

Mért forgatnók föl tehát a' századok' és az isteni gondviselés' művét? Mért akarnók kitépni Olaszország' és Europa' földéből e' tiszteletreméltó intézményt, melly több mint tizenöt század' folytán ott olly mély gyökeret vert? Valljon a' béke', valljon a' rend' méltósága és nyugalma vannak-e terhökre korunk' föllengő elméinek? Tehát nem volna-e többé szabad, hogy a' népek a' hajdankor' védő hagyományainak árnyékában megtelepedjenek, és megpihenjenek? A' pápák' világi hatalmának épületét Isten' keze emelte, hogy a' népek' szabadságát megóvja, 's egyszersmind hitők függetlenségét is biztosítsa. Az ég' szándoka soha sem volt világosabb! Jaj tehát, azon szentségtörő vakmerőségnek, melly az isteni bölcsesség' művét megtámadni, 's a' régi beszédmód szerint, szent Péter' öröksége után nyulni merészkednék!

Hasztalan az ellen, több vagy kevesebb képmutatással, több vagy kevesebb szintlett őszinteséggel tiltakozunk; itt az elme' főnhéjazó elbizottságát 's a' beszéd' vakmerőségét rosszul takarjuk el a' jóakarát' káros csalódásával; ezen nagy érdeket nem szabad olly könnyedséggel tárgyalnunk, mint a' minőt a' politikai theoriák' meghányására fordíthatunk: kell, hogy azokhoz csak szent tisztelettel, sőt szent Pál' szavai szerint, hozzá teszem, félelem- és rettegéssel nyuljunk. Vigyázzunk: ilyen kérdésekhez elbizakodott vakmerőséggel nyulni, annyit tesz, mint azon rendíthetetlen köszált sokkal közelebből, mint gondolnók, ostromolni, mélyről irva van: „Ki ezen köszált megtámadja, szét fog azon porlani; 's kire ezen köszál omlik, összezuzatik. (Szent Lukácsnál.)

Szent Péter' öröksége a' katolikus nagy család' közbirtoka; a' kores gyermekek, kik azt érdekökben bitorolni vagy eltékozolni megkísértették, e' merényökben mindig romlásukat találták; rablás ez, melly a fosztogató kezekre eddig még mindig szerencsétlenséget hozott. És ti, kik jelenleg siralmas nevezetességeket Európában csak a' leggonoszabb és legnemtelebb szemtelenségnek köszönitek, jaj nektek! Mert ti a' valaha létezett rablók közt a' legigazságtalanabb-, legháládatlanabb-, legkültelebbek vagytok. Ti a' pápa-királyt elűzitek; fegyvert ragadtott tanítványaitok ministerét meggyilkolják; ti a' vérörökségtől vissza nem borzadtok; ti a' népeket megcsaljátok; a' szent várost elnyomjátok; a' legkiálthatatlanabb anarchiát szabadságnak nevezitek. A' kiábrándult népek egykoron átkozni fognak, és csak az e' népek' ohajtásainak folytán visszahívott Jézus Krisztus' helyettesének lábainál találандják föl ismét az erőt, hogy nektek megbocsássanak.

VI.

Roma, Olaszország 's Európa a' pápa nélkül.

Vége felé járunk: 's bár az eddig fölhozott bizonyítványok vélekedésünk szerint, megezáfolthatatlanul eldöntik is az általunk vitatott katolikus kérdést, mi még más érdekü 's

más rendü különös észrevételeket is füzendünk hozzá, melyek bizonyításunkat kiegészítendik 's befejezendik.

Legelőször is mi lenne Romából a' pápa nélkül?

Mondva volt, és ez igaz: Roma a' pápasággal sem nagy politikai középpont, sem nagy iparos város, sem nagy kereskedelmi rakhely. De kérdés, ha valljon Roma, elvesztve a' pápaságot, már azért nagy politikai, kereskedelmi vagy iparos várossá válnék-e?

Roma a' pápasággal azon egyetlen városa a' világnak, melly nagy, politikai hatalom nélkül; tündöklő, gazdagság nélkül; egy kimondhatatlan nyugalom' ölében, telve van valódi étellel; Roma azon város, melly Europa' minden legvégsőbb széleiből mindazt, a' mi csak nagy, a' mi csak dicső, magához csatolja: művészeket, tudósokat, püspököket, zarándokokat, királyokat, minden rendü, állapotü, nemzetü, sőt hozzáteszem minden hitü ntasokat.

Mi lenne Romából a' pápaság nélkül? Egy az europai székvárosok' sorából kitörlött város; legföllebb negyed- vagy ötödrendü városa a' forradalmi Olaszországnak, kevesbé nagy mint Nápoly, kevesebbé ékes mint Florencz, kevesbé érdekes mint Velence. Az olaszországi állam-szövetség' (ha még is létezhetik e' világon olaszországi állam-szövetség,) negyed- vagy ötödrendü álladalmának fő-; 's ha fejedelmi szövetségről van szó, valamelly nagy-herczegnek székhelyévé fogna válni; ha különben nem lenne fővárosa egy béna, idomtalan 's annál neveltségesebb köztársaságnak, mert magát romai köztársaságnak nevezné.

A' forradalmi Roma' classicusainak, kik kétségkívül bálványimádó őseiket többre becsülik mint keresztény elődöket, legalább átkellene látniok, hogy soraikban nincsenek sem Caesárok, sem Scipiók, sem Consulok; bajosnak találok, hogy a' Sterbinik és Mamianik' Romája komolyan a' Fabriciusok és Catók' Romájának hihesse magát, 's hogy a' Quirinál' gyáva ostromlóit a' nép-király' utódjainak tekinthesse.

De hagyjuk ezeket.

Roma' hajdani nagysága világosan csak arra szolgál, hogy hanyatlásának gyalázatát méginkább kiemelje; a' gyalá-

zattal 's a' nevetséggel megjő a' nyomor is. Consulokból 's emlékekből nem lehet megélni; és Roma, a' szó leganyagiabb értelmében, a' pápaságból élt, melly azzal tisztelte meg, hogy lakását kebelében választotta. A' pápák egyszer sem távoztak el Romából a' nélkül, hogy a' város el ne szegényedett, 's népessége ne csökkent volna. Ezen változások meglepőleg valának érezhetők a' pápák' avignonbani tartózkodásuk alatt, sőt VII. Pius' távolléte alatt is, melly még is négy évnél tovább nem tartott. Midőn végtére avignonbani hosszú tartózkodásuk után, a' pápaság az örök városba visszatért, a' lakosságot felénél leebb találta leszállottnak, mint az III. Incze alatt volt. Ezen fájdalmas korszak alatt, mellyet Roma babyloniai fogásának nevezett el, e' várost egyetlen-egy uj emlékmű sem tette ékesebbé, 's ez az oka, hogy az ezen korszakban annyira virágzott góthépitészet Romában semmi nyomot sem hagyott maga után.

Midőn VII. Pius' eltávoztával Roma egyszerün a' tiberi kerület' főhelyévé lön, a' népesség fokozatosan csökkent, és 1813-ban 117,000-nél többre nem ment. A' pápa' visszatérével gyorsan növekedett, és XVI. Gergely alatt 170,000-re, tehát néhány év alatt 50,000-nél többre rugott.

Igaz azonban, hogy korunkban vannak, kik egyébről álmodoznak; vannak, kik ujra fölakarják támasztani, nem ugyan a' romai köztársaságot, hanem a' romai birodalmat. Roma nem lesz többé annak fővárosa, mit napjainkban az egyház' birodalmának nevezünk; az egy olasz birodalomnak 's egy ujjászületett katholicismusnak lesz fővárosa, mellyekben a' caninói herceg a' világiakban, Gioberti áldozár a' lelkiekben képviselik Istennek e' két felerészét, a' pápát és a' császárt, egyike Nagy Károlynak, másika szent Péternek méltó utódja! Hiú álmodok! Nevetséges agyrémek! mellyekkel, nemtudom, ha ámitgatja-e Roma magát, de mellyeket, tudom, Europa csak kikézag, ha külöben nincs a' háttérben a' caninói hercegnél kissé komolyabb császár, 's Gioberti áldozárnál még sokkal fenyegetőbb pápa. „Europa 50 év mulva kozák lesz, vagy köztársaság“: mondá Napoleon 30 év előtt. Bajosnak találom, hogy Europa mától kezdve husz év lefor-

gása után köztársasággá váljék; mi a' kozákokkal való fenyegetődzést, 's a' schismaticus és császári pápaság' veszélyét illeti: mint catholicus nyugodt vagyok; Isten megoltalmazandja egyházát; de megoltalmazandja-e Európát? Ezt nem tudom. Azonban, nyíltan kimondom gondolatomat, rettegés nélkül nem nézhetek jövőjébe, ha Europa saját kebelében elengedné bukni, nem mondom a' lelki fejedelemséget, melly soha sem veszhet el, hanem a' pápák' azon világi fejedelemségét, mellyre Olaszország' szabadságának 's függetlenségének, és az egész europai polgárisodásnak olly nagy szüksége van.

Roma a' pápa nélkül! Jól megfontoltátok-e ezt?

Mindenek előtt ez képtelenség. Igen, Roma a' pápa nélkül történelmi, vallási és társadalmi képtelenség. A' képzelet, a' gondolat hozzá nem szokhatik; az emlékművek, a' művészetek, a' tudományok, maga a' politika, a' vallás, a' történelem, az őskor, az elmúlt idők' minden emlékei, a' jövő' minden reményei kikelnek, tiltakoznak ezen, az ő nélkülözhetetlen pártfogójukon elkövetett megbántás ellen, 's fönnen hirdetik, hogy Roma a' pápa nélkül egy néppuszta helység, lélek nélküli test, dicsőség és élet nélküli város; „non tenebat ornatum suum civitas“ fogta volna mondani régi szónoka. (Cicero de Republ.)

Roma, a' pápa nélkül! De mi kimutattuk, hogy Roma a' pápa nélkül nem egyéb sivatagnál. Ki lenne lakója, ki betöltöje, ki az ő ékessége? Ugy is elég sivatag van már Romában. Romaiak! kik nekünk pápa nélküli Romát akartok adni, engedjétek meg, hogy e' fölött tenmagatokkal ereszkedjem vitába, 's hogy közvetlen hozzátok intézzem kérdéseimet: Ugyan szaporítani akarjátok ezen sivatagokat? A' Palatinus, az Aventinum, a' Viminal, a' Forum, a' ti legnagyobb lakhelyeitek üresek! Ezekhez akarjátok még csatolni a' Quirinált is, a' Vatikánt 's az egész várost?

Mit fogtok tenni különösen a' hét főegyházzal? Mit azon háromszáz hatvanöt templommal, mellyek a' katolikus világ' minden szükségei-, emlékei-, ohajtásai- és zarándoklásainak megfelelnek? Papok és hívek mi arra számoltunk, hogy azokat a' közelgő nagy jubilaem' alkalmával meglátogatjuk: de a'

távollévő pápa' hiányát mindennap éreznők, valamint ti azt most érzitek. Mert van-e száz ünnepek közt csak egy is, melly nélküle végbemehetne?

Mit fogtok tenni különösen szent Péter' templomával, ezen megmérhetlenséggel, ezen nagyszerűséggel, ezen tündöklő diszszel? Azt egyedül a' catholicismus' egyetemes feje képes betölteni. Sz. Péter' temploma nyilvánosan csak azért épített oly roppanttá, hogy a' katolikus nagy család' közös atyja ott minden fiait összegyűjthesse 's megáldhassa.

A' romaiak kétségkívül szerfölött csalódnának, ha azt hinnék hogy szent Péter' temploma nem egyéb mint a' romai egyházi megyének legnagyobb plebániája; azt az egész katolikus világ önmagáért építtette, 's önmagáért árasztotta reája kincseit. Szent Péter' temploma a' catholicismus' főséges egyháza; Roma annak csak előcsarnoka 's pitvara; egyedül a' pápa annak lelke, élete és világossága.

Roma a' pápa nélkül! De az összes kereszténység' nagy ünnepein, teszem Husvét' nagy napján, melly kéz fogná a' város- és világra: „urbi et orbi,“ Jézus' Krisztus' helyettesének ünnepélyes áldását ráadni? Igen, ki fogja pótolni azon magasztos, azon atyai hangot, melly a' szent emelvény' magaslátáról, a' föld és az ég' csönde közt mint maga az Isten' szava hangzott a' lég' ölében, kiterjedve az egész világra?

Óh! én láttam, mint hullanak ezen alkalommal térdre, legyőzve egy fensőbb isteni kéz által, a' leghitlenebbek is; mint hajolnak meg tisztelettel tanulékony gyermekeként a' nagy keresztény család' közatyjának áldó keze alatt; 's milly megindulással és szeretettel fogadják, mint megannyi visszatértelt juhok, a' lelkek' főpásztorának áldását! Római-katolikusok, protestantok, szakadárok, görögök, angolok, oroszok, francziák, amerikaiak, minden nyelv-, minden nép- törzs-, minden nemzetből együtt valánk mi ott, jelen a' főséges szertartáson, földre borulva, és a' szentséges pápa' ajkain csüggve! Ennél szebb, ennél meghatóbb látvány lehetetlen! És midőn főlegyenesedtünk, mindnyájunk szemei könytelttek voltak, és szívünkben kifejezhetetlen megindulás hullámzott. Csak egy nyáj 's csak egy pásztor volt ott; mind-

nyájunkban csak egy sziv dobogott, csak egy lélek élt. Ti azt szintugy láttátok mint én, 's ti minket ezen dicsőségtől megakartok fosztani! Ti azt saját magatoktól akarjátok elrabolni... Ti azt akarjátok, hogy Roma pápája nélkül legyen!

Több ízben volt mondva: hogy Roma, még ha a' pápa kebelében van is, magánya által bussá teszi az embert; de ezt csak az első tekintetről, csak az első benyomásról mondhatni; csak hamar megértjük, megszeretjük e' magányt, különösen ragaszkodunk hozzá, benne gyönyörködünk, megpihenünk, többé köréből távozni nem akarunk. Itt komolyság, mély béke, bizonyos titokteljes érdek uralkodik, melly a' lelket ellenállhatatlanul megragadja! Ez kifejezhetetlen varázs!

Óh! valóban Romáról, minő az boldogabb 's jobb napjaiban volt, a' pápáját biró Romáról, a' szent városról mondhatjuk el a' költő' verseit, kinek neve — még e' név is! — már huzamos idő óta bennünket fájdalommal tölt el, 's kinek élete siralmas, vajha még jóvá teendő botlást mutat föl:

Itt elhal a' világnak végviharja

A' tévedő itt nyughelyet talál!

A' lelket itt mély békeéd takarja;

'S e' béke még koránt sem a' halál! *)

De Roma a' pápa nélkül nem lenne egyéb, mint a' sirok' magánya! Nyugalma halál leendne! Nápolyba a' nap' tüzgolyóját, Romába a' pápát megyünk fölkeresni. A' pápa, 's az őt övedző szende fénysugár, a' béke- és a' kegyelemnek, a' hit- és az evangeliumszerű nyájasságnak ezen sugara az, mellyen a' fáradt szemek megpihennek, melly a' beteg szemeket gyógyítja, melly a' vakoknak szemeket kölcsönöz hogy lássák, melly még azok által is megkedvelteti magát, kik félnek tőle, melly magához édesgeti azokat, kik kerülik, 's őket olykor örökre magához csatolja!

Hasztalan mondanák nekünk a' romai lázadók: a' pápa Romában tartózkodhatik, és a' laterani szent János' palotája-

*) Lamartine, Medit. sur la Roche-Guyon.

's főtemplomában lakhatik, mint Constantin alatt; azért romai püspök 's egyszersmind a' catholicismus' feje is maradhat! Nem, ő ezt nem tehetné! És ti magatok a' legelsők lennétek, kik ezt lehetetlennek találnátok! Ha ti erről álmodoztatok, kijelentem, hogy álmotok rögtön elenyésznek! Hogyan?! a' pápa, a' catholicismus' feje, az egyetemes főpásztor, laterani szent János' palotájában lalnék?! De bár kik legyetek is, consulok, elnökök, bármi czimü fejedelmek, ti egy napig sem maradhatnátok oldalá mellett: ki ne látná itt előre hatalmatok' örökös féltékenységét? Ti a' pápa' hatalmát, a' magatokéval összevetve, szükségkép mindenkor szerfölött nagy nak találnátok. Ő titeket, saját 's a' ti akaratotok ellenére hasonlithatatlan méltóságával elnyomna; ti előtte meg nem állhatnátok; kétségbeesés- és szegyenből magatokat csak hamar elrejtétek!

'S mit tennétek a' Vatikánnal 's a' száz egyéb csudával, mellyeknek a' pápa nélkülözhetetlen lakosa 's dicsősége? Nem érzitek-e, hogy egyedül nélküle, árnyak gyanánt kóborolnátok ezen üres és megmérhetetlen térek' közepette, hol törpéknek látszanátok ezen óriási, a' tieteknél egészen más nagyság' kedvéért emelt emlékművek' lábainál? Minél tovább gondolkodom erről, annál inkább álmélgodom. Ti uralkodnátok Romában a' pápa mellett, a' pápa fölött! Sohasem. Itt a' lehetlenségek meggyűlnek; mi már megmondottuk nektek: a' pápa nem lehet alattvalótok, a' catholicismus ezt el nem tűrheti; valamint ti, ugy mások sem öntenek belétek elegendő bizodalmat. Nekünk szabad, független fejedelmi pápára van szükségünk; nekünk arra van szükségünk, hogy illyen legyen a' mi öntudatunk, illyen a' mi lelkünk előtt; arra van szükségünk, hogy illyennek látszassék is. De többet mondok: még ha a' pápa egy pillanatig abba meg is egyezne, a' dolgok' hatalma őt akaratja ellen fölétek emelné, 's ti ezen állástokat meg nem tarthatnátok; nálatoknál egészen más szabásu emberek sem tarthatták meg azt. Constantin, Theodosius, ezen dicső és diadalmas emlékü császárok, kiket az isteni gondviselés olly birodalom' élére állított, melly a' földtekén kívül más határokat nem ismert, jól érezték, hogy Romában a' pápa mellett meg nem marad-

hatnak, azért Konstantinápolyba, Milanoba, Trierbe, napkelet- 's napnyugotra vonultak vissza. A' világ napjainkban nektek illy menhelyeket nem nyujtana! De, akár akartjátok, akár nem, választanotok kell e' kettő közül: vagy elüznétek Romából a' pápa-királyt, 's ekkor az ő visszavonulása, látva elhagyatottságtokat titeket megsemmisítene 's elrémitene, miként az most megtörtént veletek; vagy őt helyén hagyván, ti a' magatok' körére szoritkozna'tok. És ez boldogságtokra, becsületetekre 's a' világ' békéjére válnék.

Egyébiránt, miért is panaszkodtok? Mert végre is, mi-ben áll valamely népnek boldogsága és szabadsága? Nemde minden napnak boldogságában és szabadságában? Nem volt e' meg mind ez Romában? Az idegenek nem vallják-e meg mind, hogy ők itt a' legszelidebb kormányok' egyike alatt tökélyesen szabadok, talán igen is szabadok voltak? Nem volt itt semmi, még a' gályarabokat sem véve ki, kik háborítlanul lépdeltek Roma' piacza'in, 's kiket őreik szeliden kértek föl hogy söpörnék az utcákat, mi egy atyai, talán igen is atyai kormányra ne mutatott volna!

Ugyan mi-ben szenvedtetek hiányt? Talán a' művészetek' uralkodásában 's dicsőségében? De e' tekintetben, melly város volt a' titekhez hasonlitható? Hol az ország, melly a' lángelmék' remek műveiben gazdagabb lett volna, mint a' titek a' pápák' befolyása alatt? Az ipar' érdeme 's hasznai után sovárogtok? De ki akadályoztat titeket azok' megszerzésében? — Dolgozzatok! — A' földmivelésben vagytok hátra? — Miveljétek szántóföldeiteket: az ég kitünőleges termékeny földdel áldott meg titeket: „Terra parens frugum.“ Pang kereskedétek? Szeldeljétek a' tengereket, révpártjaitok nem hiányzanak. Ti békében éltek az egész világgal; „Hae tibi erunt artes, pacis componere mores“ énekelte a' költő a' régi Romáról, 's az új Roma' békitő' befolyása valósággá teszi ezt. Csak törjétek meg azon „far niente“-t, mellyet szemetekre hánynak, 's melly pápátok' fájdalma'it 's a' gyilkosság' diadalát gyáván hagyta szemlélnetek!

De hagyjuk ezeket: talán még jobban megfognak hányatni! Ti ugy is más jogokat kívántok, vagy legalább elnyomó-

itok ezt mondják! Ti, mint ezek ismételtetik, megvoltatok fosztva az ugy nevezett politikai jogoktól? Oh! mennyit mondhatnék én ezen jogok' hiúságáról bizonyos népeknél, mellyek azokat élvezni látszanak, és bennök mély és keserű csalódásnál egyebet nem találnak!

De IX. Pius, föntartván magának, miként ezzel maga's a' pápaságnak tartozott, a' fejedelmi hatalom' forrását, mellynek kell, hogy az olly mélyen megzavart europai polgáriarsulat' közepette ezentul is a' pápa maradjon typusa, mintája's föntartója, — IX. Pius nektek végtelenül sok politikai jogot adott, többet, mint elbirni képesek vagytok; miként az ős Roma' Caesárja, az evangéliumi Caesar olly nagylelkű volt, hogy azt később megkellett bánnia. (Plinius: Lib. VII. c. 25.) A' ti gyanakodó szeszélyetek világiakat kíván az igazgatásra: ő azokat mindenüvé alkalmazta. Ha azonban a' jó egyháziak által eszközöltetik, mondá ő hasonlithatatlan nyájasságával, ez mégis mindig jó marad. És valóban, mióta a' világiak igazgatnak mindent, valljon kevesb viták, kevesb szenvedélyek, kevesb kapzsiság, kevesb adó, kevesb rendetlenség, kevesb gyilkosság van köztetek?

Mért nem veszitek tekintetbe inkább azon roppant hasznokat, mellyeket a' pápának köszöntök, olyan világi's politikai hasznokat, mellyekhez hasonlókat e' földnek egy fejedelme sem nyujthatott soha is népének!

És mindenek előtt, jól jegyezzétek meg, ti nem vagytok örökös, hanem választott fejedelem' alattvalói, ki nem egy aristokratikus osztályból, hanem a' képzelhetőleg legnemesb's legdemokratikusabb testületből választatott, választatott a' bibornokok által, kik a' nép' minden soraiból valók; kik azon kolostorokból valók, mellyekről elmondhatni, hogy azok maga a' nép. A' pápa' választása, a' főválasztók', az őt választók' egy testülete, maga a' pápa, mindez együtt véve, ha róla elmélkedünk, nem a' legdicsőbb's népszerűbb-e, mit magunknak csak képzelhetünk? Nincs egy romai, Roma' vagy az Abruzzok' mezőségének nincs egy pásztora; nincs

a' Corsonak egy polgára, nincs egy transtéverini lakos, ki bibornok főválasztó 's pápa nem lehetne?

A' pápák' rendes életkora, bölekeségök' érettsége, kormányzásuk' természete, maga az ő uralkodásuk' rövidsége, mi hasznot sem nyujtanának a' szabadságnak? Legalább bizonyos, hogy itt a' zsarnokságnak másutt föltalálható magvait nem leljük föl; sem a' fejedelmek' ifjúságát, sem a' katonai erőt, sem az uralkodások' tartósságát, sem a' dynastikus szenvedélyeket. Az ugynevezett pápátadó családok Romában, mint tudjuk, csak a' szegények iránti nagylelkü gondoskodás, és a' művészetet bátorító buzgalom által tüntetik ki magokat: a' név, mellyel megtiszteltetnek, csak a' mult iránti igazságos hódolat, melly nekik a' jövőre nézve, mi jogot sem ad.

Egyébiránt gondoltak-e a' romaiak valaha arra, hogy midőn bibornokaik által magoknak fejedelmet, 's pedig majdnem mindig soraikból választott fejedelmet adnak, egyszersmind az egész föld' színén elterjedt katolikusoknak is fejedelmet adnak? Valljon ez mit sem nyom? Nincs-e valami nagy és nemes abban, ha meggondoljuk 's elmondhatjuk, hogy fejedelmet tettünk, 's hogy olly fejedelnünk van, ki ugyanazon időben kétszáz millio ember fölött uralkodik, ki az egész világnak tiszteletet parancsol, hogy az ő különös népe vagyunk, 's hogy őt sokkal inkább birjuk, mint a' többiek valamennyen? Bizonyára, ha a' pápák' választásában 's királyságában csak a' romai fejedelmiség forogna fön, mi nem lennénk függetlensége iránt annyira féltékenyek. De mi sincs itt eltitkolandó: Roma' fejedelme, 's általa Roma és a' romaiak az egész világ fölött uralkodnak. Minden katolikus nemzet megegyez ebben, de csak egy föltétel alatt: ha t. i. Roma és a' romaiak fejedelemségét tiszteletben tartandják. Ezen az áron, annak ők magok is alávetik magokat, miként azt egész a' mai napig cselekedték. És valóban a' bibornokok, egyházfőnökök, szentgyülekezetek, követek, apostoli nunciusok, majdnem mind Roma' 's Olaszország' fiai; ezek a' romai fejedelemségben mind résztvesznek; ebben áll a' végnélküli uralkodás: „Imperium sine fine.“ Az egyik vagy a' másik alakban a' romaiak 2000 év óta uralkodnak; mindég ellehet ró-

luk mondani: „Romanos rerum Dominos“, a' nélkül, hogy a' költő' végszavait meg kellene változtatnunk „gentemque togatam.“

Ezen gondolat, melly a' pogány Roma' költőit 's történetirőit (Illa inelyta Roma Imperium terris, animos aequabat Olympo. (Virgil.) Fatis debebatur tantae origo urbis. Titus Livius.) olly büszkékké tette, csak növekedett a' keresztény Roma' hivatása által: tanuja ennek azon szép dicséret, mellyet már 10 századdal előbb világegyetemes királysága fölött a' mi legékesszólóbb szent atyáink' egyike elmondott:

Sedes Roma Petri, quae pastoralis honoris

Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,

Religione tenet. (S. Prosper.)

És az apostolok' fejedelme, a' keresztény Roma' alapítója, Roma' ősalapítójánál sokkal nagyobb joggal mondhatta volna: „Mond meg a' romaiaknak, az égiek ugy akarják, hogy az én Romám a' világ' feje legyen!“ Nuntia Romanis, coelestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit.“ (Titus Livius: Libr. I. n. 16.)

Szent Péter és szent Pál, a' ti halhatatlan és apostoli őseitek, az emberi beszéd' mindezen költői törekvéseit pontosság- és gazdagságban fölülhaladva, titeket a' többi keresztény népeknél magasabbra, t. i. egész a' választott nép' 's királyi áldozárság' méltóságára emeltek. „Populus acquisitionis, regale sacerdotium.“

Mit kívánhattatok még többet ennél? Én részemről ki mondom egészen a' mit gondolok: a' romai nép a' pápa nélkül elveszti minden jelentését, a' romaí nép a' pápa nélkül semmi. A' pápával, mindig a' nép- király, „populum late regem“: és pedig a' népkirály valamint saját ugy az idegenek' szemeiben is. Adjátok vissza Romának pápáját, 's az idegenek a' romai néppel tisztelettel fognak bánni; a' romai nép a' pápával, a' többi katolikus népek között az, mi Lévi' nemzetsége 's Áron' családja valának Izrael' többi nemzetségei

előtt; Roma a' pápával a' szent nemzetség, és minden romai a' főpap' családjához, 's a' királyi áldozársághoz tartozónak látszik. 'S talán ez az, mi fölmagasztalja, a' nélkül, hogy észrevenné, 's lesujtja e' kiváltságos és hajthatatlan népet, az isteni gondviselés' ezen elkényeztetett gyermekét, melly föllázad az őt jótéteménnyel tetéző kéz ellen, melly ekkint minden halát 's egy uttal minden méltóságot ellök magától, 's nyomorultan meggyalázza azon királyi 's fejedelmi vért, melly 2000 év óta ereiben csörgedez! Igen! foszszátok meg Romát az ő pápájától, tegyetek helyére egy nagy-herceget, egy consult, egy kormányzót, egy elnököt: e' nép saját 's az idegenek' szemei előtt minden nagyságát, minden tekintetét elvesztendi; ettől a' percztől fogva nincs többé romai nép; Roma azzá lesz, mivé Athene lett. Már pedig mi volt Athene sok századon keresztül? Mi az még napjainkban is? Ki mondja meg nekem, hol vannak korunkban az atheneiek, 's a' régi görög nép?

A' pápával Roma mindig Roma marad; mindörökké a' világ' fővárosa, a' legnagyobb 's legnemesb ügyek' középpontja; a' polgáriasult világ' lelkes és dicső találkozási helye; a' bukott királyok', a' kitünő szerencsétlenségek' menedéke: a' pápáját bíró Romába minden évben 100,000 idegen érkezik, kik hódolatukat 's kincseiket ölébe öntik. Ti olly siralmasan eltántorodott romaiak, látnátok-e mindezeket, ha a' pápát lakosul 's királyul nem birnátok? Miként nem veszitek észre az egész világnak városotok iránti csudálatából 's tiszteletéből, hogy ti választott nép vagytok, 's hogy aljas lázadások 's elvetemedett forradalmak hozzátok nem illenek?

Ki sem lépve falaitok közül, nem elég-e szeméiteket a' körülötteteki emlékművekre fordítani, hogy megértsétek miben áll a' ti roppant méltóságtok? Midőn az apostolok' fejedelmét, kezében tartva a' menyország' kulesát, Traján' oszlopán fölegyenesedni; a' hit' pallosával fölfegyverzett szent Pált Antonin' szobrán állani látjátok, nem érzitek-e, hogy a' ti dicsőségtok az, melly e' helyekről is fölsugárzik? Midőn a' Capitolról a' Vatikánra emelitek szeméiteket; midőn emlékezetben keresztül futjátok e' két halomnak minden nagysá-

gát, minden sorsát: nem tűnik-e szemetekbe Istennek czélja? Midőn a' Colysaeumból 's a' mamertine-i börtönökből szent Péter' templomába tértek; midőn a' halhatatlan főegyház' ragyogó boltozatán olvassátok: „Te vagy Péter, és e' kőszálra fogom építeni anyaszentegyházamat, 's a' pokol' kapui erőt nem vesznek rajta“, csak egyedül ti nem látjátok be, hogy csak azért vagytok az örök város, mert ti vagytok a' lelkek' királyának városa? Midőn Nero' kertjének közepében szemeiteket a' diadalmaskodó Krisztus' szobrára függesztitek, 's ormának koronájára, a' sugárzó keresztre, és ezen nevezetes szavak' betüire: „Krisztus győz, uralkodik, parancsol“, „Christus venit, regnat, imperat“: Jerusalemből népehez olykor oly igen hasonlító romai nép, azért vannak-e mindig szemeid, hogy ne láss azokkal, és soha észre ne vedd, hogy te a' gondviselésnek megszentelt népe vagy; hogy az isteni gondviselés' utjai közt vannak csudálatos utak, mellyeket mindnyájan tisztelni tartozunk; hogy az isteni gondviselés a' czélra tüzte ki Romát, hogy benne Európának, a' világnak legtörvényszerűbb, legjótékonyabb, leganyagiabb és főségesebb fejedelmiségét megállapítsa; 's hogy ellene föllázadni annyi, mint az ég' és föld' átkát fejünkre levonni!

Siessen tehát a' romai nép mai gyalázatát 's mai bűnét eltörölni!

Oh! mi elmondhatjuk a' régi napok' fájdmával:

E' háladatlan nép lábbal tiporta
 A' törvényt, 's megtagadta szent hitét;
 Az ég' urát magától eltaszítva
 Imádta a' pogányok' istenét:
 Rá sulyosult a' zsarnokok' hatalma,
 Bűnének szolgaság lévén jutalma. (Esther.)

Reméljük, hogy a' tévely' és hitszegés' mesterei, kik e' pillanatban e' heves és gyöngé néppel visszaélnék, a' szerencsétlenség által fölviágosított 's kijózanított ész előtt vészterhes hitelőket nem sokára elvesztendik. Mi nem annyira a'

népet, mint inkább őket vádoljuk. Ellenök, főleg ellenök tiltakozunk, minden keresztény 's polgáriasant nemzetek' színe előtt! Mi a' romai népet illeti, ha kénytelenek voltunk is föltötte néhány szigoru szóra fakadni, édesen esik nekünk iránta kétségbe nem esni, 's előre látni, hogy eljövend a' becsületére nézve kívánatos nap, mellyen a' gyermekeknek az ő atyjokkali kibékülése megújítandja azon vigasztaló jelenetet, mellyet egy régi történetíró följegyzett: „Ő megérkezett tehát, mond frisingi Otto, III. Jenő pápáról szolván; ő megérkezett Isten' irgalma által, 's a' pápa' váratlan megérkezésének hírére az egész város nagy örömmre fakadt. Megszámíthatatlan néptömeg sietett elébe zöld ágokkal. Léptei előtt leborultak, lába' nyomait csókokkal, őt ölelésekkel elborították. A' zászlók lobogtak; a' tisztviselők, a' birák közeledtek. A' zsidók sem vonták ki magokat a' nagy örömből, vállaikon hordván Moyses' törvényét. Hasonlítva egy összehangzó karhoz, a' romaiak e' szavakat zengették: Áldott legyen, ki az Ur' nevében jő!

VII.

A' mi szent Péter' főegyháza Romára, az Roma Olaszországra nézve: Olaszország az örök várossal majdnem ugyan egy birodalmat, a' keresztény nemzetek' közepette ugyanegy személyt képez; azért a' rossz, mellyet a' romaiak maguknak okoznak, saját körükön 's Roma' falain jóval tovább terjed. Az egész catholicismus megszini azt, de legkivált Olaszország. Roma a' pápával feje Olaszországnak; Olaszország Roma és a' pápa nélkül le van fejezve.

Mivé lett volna Olaszország századok óta, 's mi volna az még napjainkban is a' pápa nélkül? „Olasz vagyok,“ mondá Rossi gróf; „és ez a' pápa iránti ragaszkodásomnak egyik indoka; a' pápaság egyetlen élő nagysága Olaszországnak.“ Az Olaszországi

lázadók nem így gondolkoztak-e magok is, midőn elkaptottságukban a' pápát, akár akarta légyen, akár nem, Isten tudja milly szövetség', Isten tudja milly olasz köztársaság' fejévé akarták tenni? Nem voltak-e ez által ők magok az első, kik az olasz nemzetiségre nézve, a' pápaság' nélkülözhetetlen voltát önkénytelenül 's hódolva el ismerék?

Valóban, a' pápák mindenkoron nagylelkűen fáradoztak, békesen küzdöttek Olaszország' egysége-, 's nemzetiségeért.

És mindenek előtt jól kell jegyeznünk, hogy Olaszországban egyedül Roma, 's pedig a' pápai Roma maradt egyedül olasz. Az idegen berontások által mindig csak pillanatokig szenvedett. Roma nem volt soha sem normandi, mint Nápoly; sem spanyol, vagy német, mint Milano; sem herul sem lombard; Romulus óta mindenkor az volt, a' mi napjainkban. A' gallusok Romát elfoglalták, de sem ők, sem 2,500 év óta a' barbarok' bármelylek más népe sem tudta azt megtartani. Vannak savoii herczegek Turinban, ausztriai herczegek Florenzben, barbarok Nápolyban; Romában mindig csak pápák, 's majd mindig olasz pápák voltak. Idegen hódítók soha sem voltak. A' pápa tehát Olaszországban az egyetlen valóságosan olasz fejedelem. És ez még akkor állt, midőn a' pápa személyére nézve franczia vagy angol volt, mert nem hozott ő magával sem dynastiát, sem hadserget, sem pártot, szóval, ő mit sem hozott magával Francia- vagy Angolországból. Ő mint világi fejedelem sokkal inkább olasz fejedelem volt, mint a' lotharingiai herczegek Florenzben, 's a' corrignani herczegek Turinban.

Roma tehát, 's pedig a' pápai Roma az olasz nemzetiségnek igazi középpontja, menedéke, tüzhelye, szentélye. Roma, mint csupán világi fejedelemség, nem lenne kiváltságosabb mint Florenz, vagy Nápoly; épen ugy ki volna téve a' hódításnak, a' rátolt dynastiáknak, az örökösödés' törvényeinek, melly idegen családok' kíséretével jár.

Ugyanazért merem állítani, hogy a' pápa az, ki, hála fejedelmi és főpásztori kettős méltóságának, a' Vatikán' kincs-

tárában mindazt föntartotta, mi az olasz nemzetiségben élő és halhatatlan.

Olaszország' teljes politikai egysége századok óta, 's talán még hosszú időre lehetetlen. Az e' pillanatban inkább mint valaha földarabolva marad az álladalmak, népek 's különböző fejedelmek közt. Mi lehet kívánatosabb az ő függetlenségére 's az egység' azon nemére, melyre vergődni képes, mint azon magasztos és szentséges jellem, mellyel fejedelmei' egyike föl van ruházva, 's melly őt ellenszegülés, verseny és irigység nélkül a' többiek fölé emeli, 's erkölcsileg Olaszország' fejévé teszi.

Ezen nemes szerepet a' pápák nagyszerűn töltötték be, 's Olaszország mindazt, mit eddig nemzetisége', függetlensége', 's egysége' tekintetében birhatott, annak köszönheti. Láttuk már fönebb: a' napnyugoti birodalom' hanyatlásakor, a' pápák, mint Olaszországnak isteni gondviselésből rendelt főnökei, azt a' barbarok' teljes berohanásától megóvták. Olaszország nem lett sem frankká, mint Gallia, sem goth- és mórrá, mint Spanyolország. Ezt annak köszönte, hogy az 5-dik 's 6-dik században már volt főnöke, midőn még a' többi vidékeknek nem volt.

Később a' pápák és császárok közti tusákban a' főkérdés kétségkívül vallásos színezetű volt; 's ezt Maistre gróf nem ismeri el eléggé. De Olaszország' függetlensége roppant szerepet játszott azokban.

Olaszország' függetlensége III. Sándor nagy pápa alatt vivotott ki, tagadhatatlanul fegyverrel, de kiváltkép a' pápai hatalom' szent 's kétségbe nem vont tekintélye által. A' lombardiai városok szent Péter' székének szárnyai alá bujtak, 's a' pápaság' diadala, mellyre nagylelkű béke következett, az Olasz- és Németország, a' szent-szék és birodalom közti viszonyokat, a' valaha létezett legigazságosabb 's tiszteletreméltóbb alapokra fektette.

Később Olaszország özvegységre jutott; ezen erélyes szót használta Olaszország, hogy kifejezze azon felbonthatatlan kötetést, melly sorsát a' pápaság nagyságához fűzi, 's egy-

szersmind az elválás' fájalmát tanusítsa. Ezen korszakot Roma babilonai fogságnak nevezte.

Mi történt ekkor?

A' városok' befüggetlensége eltűnt. Apró zsarnokok' dynastiái telepedtek le az olaszországi tartományokban, a' nélkül hogy segítettek volna a' birodalmon, mellyből kisarjadtak, 's melly részéről haldoklásnak indult, mert ennek is szüksége volt a' pápára, és a' pápák' világi hatalmának hanyatlását és számkivetésöket egész Europa sinlette.

Innen ered az olaszok' haragja az avignoni pápák' s udvaruk' rendetlenségi 'stb. ellen, melly harag egész az igazságtalanságig csigáztatik. Pertrarcha' 's mások' sértegetéseiben világosan annak elvesztése fölötti bosszuság rejlik, mi az előtt, mikint napjainkban, Olaszország' egyetlen élő nagyságát képezte.

Később a' pápaság visszatért Romába, de politikailag elgyöngülve; nagy szakadály' próbatüzén ment keresztül. A' keresztény világ fölötti politikai hatalma elenyészett, Olaszország is hanyatlott, 's mindinkább szolgaságba süllyedt. Ez a' Condottierik' uralkodásának ideje volt. Végre következnek a' 15-dik század' vég harczi, mellyekben francziák, olaszok, spanyolok, németek fölötté mint zsákmány fölötté czivódnak. Ismeretesek előttünk II. Julius pápának hősi, de hasztalan törekvései, olasz honszeretete, 's a' barbarok elleni gyűlölete.

A' következő századok eléggé ismeretesek. Megállapodom.

Napjainkban, a' körülményeknek isteni gondviselésből történt találkozásából Olaszország egy pillanatig azt remélte, hogy IX. Piussal megaláztatásának vége elérkezett. Mért nem érte el azt? Okát a' történelem meg fogja mondani, 's Europa már is tudja. IX. Pius belátta Olaszország' hadi gyöngeségét, ő azt akarta volna, hogy a' mozgalom békes uton maradjon. Ő mindenek előtt azt akarta volna, hogy a' fonséges közbenjáró a' tusán kívül álljon, a' végre, hogy egy tiszt es egyezkedést annál könnyebben eszközölhessen. Ha az ő irányát követik, felső Olaszország külön, hatalmas és dicsősé-

ges ágát képezné az alkotmányos ausztriai birodalomnak, és Olaszország' többi része a' szent-szék' elnöksége alatt idegen befolyástól független fejedelmek' hatalmas szövetségét képezné.

Ugy gondoljuk, hogy ez elég szép leendett egy országra nézve, melly már 14 század óta megszűnt politikai egészet képezni, 's mellynek neve, faja, nemzetisége csak a' szent-szék' oltalma alatt tartatott fön. Roma és Olaszország a' dolgokat máskép értették: tudjuk, hogy e' perczben hogy állanak.

Ezen futó tekintetekhez még csak egy szót kapcsolok: nincs szilárdul összefüggő nemzet főváros nélkül. Már pedig Olaszországnak fővárosa csak Roma lehet, és csak a' szent-szék által válhatik Roma Olaszország' fővárosává? Az emlékek, a' hatósági hagyományok, mellyek a' közép korban az olasz városok' fényét képezték, soha sem fognának más fölsőbbiséget elfogadni. Florenz, Nápoly, Milano, Velence, hogy Bologna-'s Genuáról hallgassunk, soha sem mondanának le vetélytársi igényeikről egy más város, egy más jogczim előtt.

Egyébiránt, a' lankadtság' 's egyenetlenség' ezen állapotában is, mellyben Olaszország három század óta van, a' fővárosnak ezen tisztét nem teljesíti-e be Roma legalább egy részben? A' nélkül, hogy ezen megoszlott országnak politikai központja lenne, még is, mert vallási központ, központja a' nemzetiségnek.

Miért nem lettek a' milanoiak sem spanyolokká, sem németekké? Miért nem lett Velence, nagy hatalma' korszakában, azon időben, midőn több birtoka volt az adriai tengeren túl mint innen, sem görög, sem dalmát sem szláv hatalommá? Miért nem lett a' franczia fejedelmektől kormányzott Piemont még inkább francziává? Az annyszor elpusztított 's a' hódításnak olly kevesé ellentálló Nápoly miért nem lett sem avenginné, sem normanná, sem szaraczenné, sem spanyollá? Az annyi kézen forgott Sicilia, 's a' most is francziát uraló Corsica, miért maradtak a' tenger' daczára annyira olaszok, mint a' minőknek azokat még most is találjuk? Nem azért-e egy részben, mert a' religio nekik Romában hatalmas központot

nyújt; mer Romában vér- 's nyelvbeli rokonokat találnak, kik nem engedik, hogy elfelejtsék nevöket, hagyományukat, 's az olasz nyelvet?

Ezen eszmék' tulfeszítése, mint tudjuk, az „Uj Italia“ követeléseiben is igen nagy szerepet játszott. Gioberti áldozár' Primato-ja a' pápából, sőt maga a' catholicismusból is, Olaszország' világ fölötti uralmának szükséges eszközét kívánta csinálni. Ez tévedés; Olaszország- 's a' catholicismusra egy illy szövetség tömérdek rosszat árasztana. Az egyház erre soha sem fog ráállani. Kétségkívül, vajmi dicsőséges Olaszországra nézve, hogy legelső 's legolaszabb fejedelme, ugyan azon időben szentséges méltóságaért minden nemzetek' tisztelete- 's szeretetében részesül. Olaszország a' pápának köszöni a' dicsőséget, hogy a' világnak szellemi főnököt ad: e' dicsősége elég nagy, 's nem is szükséges, hogy nagyravágyó követeléseit még ezentul csigázza. De maga ezen tévely világgossá teszi előttünk, milly nagy szüksége van Olaszországnak arra, hogy a' pápaságot kebelében megtartsa. Az esztelenül nagyravágyó Olaszország napjainkban a' pápaságból egy agyremes tulnyomóság' eszközét akart csinálni, mivel hajdan a' pápaság Olaszországra nézve, midőn a' veszélylyel szemközt állott, az üdv' horgonya, a' fölbomlását akadályozó összefüggés' végmaradék, 's az őt még kissé összetartó föcsomó volt. Azon nap, mellyen a' pápa Olaszországot elhagyná, az egyházra nézve gyásznappá válhatnék: de Olaszországnak halálos napja lenne. Az olasz nemzetiségnek minden reményeiről le kellene mondani.

Mennyi mondani valónk volna még, ha ezen roppant tárgyat egészen kiakarnók meríteni, mellynek látköre a' szemlélő előtt szinte kitégülni látszik? Mennyit mondanánk még az irodalom-, tudomány 's művészetről, mellyeknek dicsőségteljes királyi pálczáját, hogy Olaszország olly hosszú évek' során át kezei közt megtartotta, Roma és a' pápaság' befolyásának kell köszönnie.

És most fölfogjuk már Franciaország mostani elnöke' általunk ismételve idézett mondatának mély történelmi 's politikai értelmét: „A z e g y h á z' tiszteletreméltó fő-

nőke' világi fejedelmiségének föntartása, Olaszország' szabadsága- 's függetlenségével a' legbensőbb kapcsolatban áll."

Be kell már végeznem e' nagyszerű tárgyat, 's még csak azt kell kimutatnom, hogy mi leendett, 's mi fogna lenni nem csupán Roma 's Olaszország, hanem maga Europa is, a' pápa nélkül.

VIII.

Vannak beteg és tulcsigázott elmék, mellyek Roma, Olaszország 's egész Europa' legkomolyabb érdekeit, merész képzeletök' álmainak föláldoznák, 's mellyek minden sajnálat nélkül látnák, a' romai egyházat Europa' földéről eltávozni, a' pápával hajóra szállani, a' tengereken keresztül evezni, 's például Amerika- vagy Chinában letelepedni.

Én nem koholom e' szépséges dolgokat; becsületes, és kitünő szellemű férfiak jöttek e' gondolatokra, 's ki is mondták azokat, kiket kiváló jellemük' ereje minden gyöngeségen, minden rettegésen fölülemel, mellyeknek a' közönséges elmék e' földön olly gyakran alá vannak vetve.

Europa a' pápa nélkül előttem megfoghatatlan, mondá nem rég előttünk egy kitünő 's magasztalt politikai bölcseségű férfiú. E' szónak nagy az értelme. Valóban csak akkor fogjuk föl a' dolgokat, csak akkor van helyes képzetünk felőlük, ha azokat úgy vesszük, a' mint vannak, 's mikép a' századok 's az isteni gondviselés azokat alkották.

Europa a' pápa nélkül meg van fosztva polgárisodása' örök tüzhelyétől; Roma volt e' tüzhely századokon keresztül, ez Roma jelenleg is.

Europa a' pápa nélkül meg van fosztva nemzetiségeinek ősrégi 's tiszteletreméltó kapcsától; meg van fosztva az egyetértés, béke, társadalmi valamint hitbeli öszhangzás' közös középontjától.

Europa pápa nélkül meg van fosztva két nagy és szent dolognak legfőnségesebb megtestesülésétől, mellyekre napjainkban Európának olly igen nagy szüksége van? értem a' tekintélyt 's a' tiszteletet.

Europa a' pápa nélkül, jól jegyezzük meg, roppant társadalmi és vallási forradalmon menne át. Talán átka volna Europa' földének.

Leibnitz és Voltaire' tanubizonyosságainak idézése után, örömmel idézzük Chateaubirand-t, ki a' kérdésben forgó tárgy fölött szokott nemességével nyilatkozott.

„A' mostani világra nézve, az volt a' keresztény Roma,“ mond ő, „mi a' pogány Roma az ó világra nézve, t. i. a z á t a l á n y o s k a p o c s. A' nemzetek' ezen fővárosa, rendeltetésének minden föltételeit betölti, 's előttünk mint valódi örök város tűnik föl. Eljövend talán az idő, mellyben a' világ átlátandja, hogy a' pápai trón még is föllengző eszme, magasztos intézmény volt. A' lelki atya a' népek közé helyezve, a' kereszténység' külön részeit összeköttetésben tartotta. Még mindig érezzük roppant 's megbeesülhetetlen befolyását azon javaknak, mellyeket az Ó-világ a' romai udvarnak köszön.“

„Hogyan?!“ írta nem rég egy publicista a' „Courrier-Français“-ben, kinek tekintélye itt éppen nem esik gyanu alá; „hogyan?! ti előhaladásnak tartjátok egy hatalom' megsemmisülését, melly napjainkban az e' földön szétszórt nemzetségeknek egyedüli kapcsa? Nem léteznek-e már a' világon a' meghasonlás és egyenetlenség' elegendő elemei? Kell-e, hogy eszélytelenül újabbakat engedjünk fölesírítani? Talán azt hisszük, hogy Jesse' őstörzse, 18 százados ereje 's élete alatt, olly kevesé mély 's olly gyöngye gyökeret vert volna a' földbe, hogy annak erőszakos megrázása 's megingatása nélkül azt ki lehessen esavarni? Óh! legyetek meggyőződve, nem fog az megdőlni a' nélkül, hogy a' társadalmat fenekéig meg ne rendítse, föl ne zavarja; sőt még talán hogy bukásában is magával ne sodorja.“

Kétségkívül a' politika 's a' hit által fölvilágosított józan ész ez ügyben egyenlően nyilatkoznak. Még egyszer ismételjük tehát: a' pápaság ősrégi 's tiszteletreméltó kapcsa az európai nemzetiségeknek, és közöttük a' béke- 's a' társadalmi összehangzásnak középpontja.

De többet mondom: említettem, hogy a' pápaság Euro-

pában a' tekintély- 's tiszteletnek legfönségesebb megtetesülése; 's még is vannak, kik ohajtják, hogy Európából számkivettessék, vagy legalább ha számkivettetnék, nem igen sajnálnák. Milly esztelenség!

Midőn az ellenkező intézmények 's erkölcsök, midőn az ellenkező szenvedélyek 's önzések köztünk a' függetlenség, engedetlenség és anarchia' szellemét fölköltik: mennyire érdekökben fekszik az europai társadalmaknak, erkölcsiségöket valamint nyugalmokat is tekintve, hogy főnálljon köztünk az isteni gondviselés rendelte azon fejedelmiség, melly a' tisztelet' elvét 's a' tekintély' szellemét föntartja, melly azokat a' tanítás' olly csudálatraméltó szigorával, 's egyszersmind az emberi gyöngeség' irányában olly csudálatra méltó engedékenységgel gyakorolja?!

Nem, nem! soha sem volt Európában nagyobb szükség egy olly tekintélyre, melly törvény gyanánt elfogadtassék, 's illyenül ismertessék a' nélkül, hogy az erőhatalomhoz kelljen folyamodni; egy olly tekintélyre, melly előtt az elme meghajoljon a' nélkül, hogy azért a' szív magát lealacsonyítsa, és melly trónjáról hatalommal szól, nem ugyan a' kényszerítés' hanem a' kötelezés' hatalmával. *)

Ha tehát ti a' pápát Európából eltávozni, vagy világi fejedelmiségét megdőlni hagyjátok, ugy ti egycsapással megdőlni 's eltűnni hagyjátok a' parancs és a' jog' legerélyesebb kinyomatát: ugy a' népek' lelkiismeretéből a' hatalmasságok iránti engedelmességnek legszentebb, leghathatósb okát tépítetek ki, beteljesítetek azon kívánatot, melyet a' birodalmak' iz-

*) Ezek Guizot' szavai, kit mi mindenkor örömezt idézünk; ő ezekhez még hozzáteszi: Ez valódi tekintély: hol a' tekintély hiányzik, bármilyen legyen is az erőhatalom, vagy a' számnak anyagi tulnyomósága, az engedelmesség ingatag, vagy aljas; mindig közel álló vagy a' szolgáltság- vagy a' lázadáshoz! "Mi ezt fájdalmasan tapasztaltuk; Guizot legelső.

gatói minden nap merészen hangoztatnak; 's miután széttörték az emberek összefüző kapcsot, széttörtek a' zabolát, melly szilaj és vak kevélységöket fékező, 's az anarchia' minden szörnyeit e' földön szabadon bocsátjátok. Ezt Europa napjainkban némileg már megkóstolta; 's a' mit megkóstolt, még semmi ahhoz képest, mire azon számtalan demagog még megakarja tanítani, kiket kebelében rejt. Nem, ismételve mondom, a' tekintély és tisztelet' ezen nagy hajótörésében, melly minket megrémít, soha sem volt Európának nagyobb szüksége, hogy a' pápa azok' utolsó 's drága töredékeit Romában összeszedje; hogy lelkiismeretesen tiszteltetve 's engedelmességet aratva, az örök város' kebeléből nyujtsa személyében, a' fedelmek- 's népeknek ugyan a' tekintély' fő okát 's mintaképet, saját népének pedig a' tisztelet 's engedelmesség' marandandó 's üdves példáját.

Van végre még egy más neme is a' szolgálatoknak, melyekben Európát a' pápaság részesítette, 's mellyeket egy katolikus és papi szívnek szeretet- és büszkeséggel kell hirdetni. Igen! a' keresztény büszke, főnhangon mondhatni: ha Europa az egész világ fölött uralkodik, ha az a' föld' minden népeinek királynője 's kimivelője, világos, hogy ezt az evangéliumnak 's az egyháznak köszöni. Europa a' fölvilágosodás' tüzhelye volt az egész világra nézve, mert Roma volt a' fölvilágosodás' tüzhelye egész Európára nézve.

Ezt Voltaire is megvallja, 's ki nem tudná ezt? „Azon hosszú korban, mellyben apáink barbarok voltak, kitől kellett mindent, nemcsak olvasni, beszélni, hanem a' táplálkozás, ruházkodás, földmivelés' módjait is, az életfontartásra szükséges munkákat tanulniok? A' pápaság majdnem mindig fölsőbbnek tanusította magát századánál. Ő birt a' törvényhozás' és a' közjog' eszméivel; ismerte a' szép művészeteket, tudományokat, illedelmet, midőn minden a' goth intézmények' homályába volt elmerülve. Ő nem tartotta fön kizárólag magának a' villágosságot; ő azt mindenüvé szétsugározta; ő a' nemzetek' eldítéletei által emelni szokott korlátokat lerontotta; erkölceinket megszelidíteni, tudatlanságunkból kiszabadítani, durva vagy szilaj szokásainkból kiragadni törekedett.

„Egyedül Nagy Károly' uralkodása“ mond tovább Voltaire, „birta' miveltség' némi fényével, melly valószínűleg romai utjának gyümölcse volt. Átalánosan el van ismerve, hogy Europa a' szent-székek közsöni polgáriasodását, legjobb törvényeink' egy részét, 's majdnem minden tudományát és művészetét.“

Igazat szólva, az egyház volt oktatója az emberi nemnek: Ő volt nevelője, ő világosította föl 's nemesítette meg valóban; a' bölcsőjében makranczos gyermeket, a' vad, szilaj, féktelen ifjonczot ő tette hajlékonyná, ő polgárosította, finomította, ő vezérelte férfikorra; ő volt, ismételve mondom, az ő oktatója 's anyja.

Nem esik-e különösen észrevennünk, hogy milly gögös hálátlansággal élvezzük mi ezen jótéteményeit? Az evangelium' világossága, mellynek sugarait az egyház szüntelen szívünkre 's a' világra ömleszti, ezen jótékony világosság minket körül vesz, minden oldalról átölel, mintegy tudunk kívül hatott be intézményeink 's törvényeinkbe, erkölcsünk- 's legközönségesebb szokásainkba, köz- és magán-jogunkba, tudományaink- 's irodalmainkba, szóval mindenüvé! És még is vannak emberek, kik ezen gazdag örökséget *) gunynyal illetik 's megvetik, mellyből tudtok kívül élődnek! Ők elfelejtik, hogy az egyháznak most is földadata, valamint földadata lesz mindenkor, hogy minket a' jelen élet' legfontosabb, 's az örök élet' minden titkaira megtanítson; 's hogy vele szemközt mindig fiatalok, mindig gyermekek vagyunk; elfelejtik, hogy csak az egyháznak vannak törvényei az emberiség' minden szükségeire, vigasztalásai minden fájdalmaira, leczkéi a' sors' minden változataira, és csalhatatlan titokszerei a' világ' biztosságára. Nincs-e a' nemzetek' ezen halhatatlan oktatójának megvetésében bizonyos, szerencsétlenségünkre válható hálátlanság 's igazságtalanság? Óh! ha mi az egyházat, az evangelium' vi-

*) Valóban nem tudom, miért akarják a' bölcsészet' előhaladásainak tulajdonítani a' könyveinkben foglalt szép erkölestant. Ezen erkölestan mielőtt bölcsészeti lett volna, keresztény volt... Mind ez az evangeliumban foglaltatott, mielőtt könyveinkbe jutott volna.“ J. J. Rousseau.

lágosságát egyszerre elvesztenők, ha az általunk beszívott levegőben elszórt sugarai mind elvétetnének, a' sötétség mellybe merülnénk, minket elrémitene! Akár mit mondjunk, akár mit tegyünk is, a' katholika anyaszentegyház' kezében vannak még a' társadalom' 's a' természet' legfélelmesb problémáinak kulcsai, és ha a' pápa szent könyveinket bezárva, 's azokat a' rengetegbe magával vive, e' világrészt elhagyná, szent igazságaink' szétragyogó sugarait maga után kioltván, igen! a' chaos szörnyü nagy leendne!

A' polgárisult világ, még napjainkban is, daczára gögös lenézésének, csak a' kereszt' árnyában pihenhet békében. De ha a' kerestől 's az evangéliumtól egyszerre megfosztatnánk, mi lenne belőlünk, kik most egymást marjuk. És valamint a' pogányság' elhírhedt istentelen embereinek, nem kellene-e a' kétségbeesett nemzeteknek siralmas romoktól 's az örök éj' közelgésétől rettegniük? „Impiaque aeternam timuerunt secula mortem!“

Szorosan véve nem lehetetlen (Isten mentsen meg ezen előérzet' beteljesedésétől!) hogy Isten elhatározta legyen magában az új-világba küldeni a' pápát 's a' romai egyházat, hogy örökségünket neki ajándékozza, hogy szerencséjét végkép megalapítsa, és, ha szabad illy kifejezéssel élnem, hogy neki adja át végképen a' polgárisodás' és megnemésedés' okleveleit. Lehetséges, hogy az ó-világ missioi országgá váljék, olyanná, millyen napjainkban Amerika Europa' irányában; hogy a' szikla- hegyekről küldjék hozzánk a' missionariusokat, 's hogy egykor még mi mondjuk: „Milly szépek a zon emberek' lábai, kik távolról jönnek, hogy nekünk békeséget hirdessenek.“

Illy fájdalmas átalakulásokat látott már a' világ: a' hit, mikint a' nap, keletről emelkedett fejünk fölé; és napjainkban az alexandriai iskola és egyház, az olly mivelt és tudós Konstantinápoly, Jeruzsalem, a' szent-város, barbárságban sorvadoznak, 's mi küldünk hozzájuk missionariusokat! Europa azzá fogna lenni az Egyesült-államokra nézve, a' mi most China, a' mi most az oczeáni szigetek reánk nézve. Ez szörnyü egy föltevés: de a' hit nincsen egy helyhez is

kötve, kivéve ha hű marad hozzá; és ha mi ellökjük magunktól azt, ki Europa' földén egyik kezében az atyai tekintély' királyi pálcáját, a' másikon az evangélium' lángszövetnekét hordja, ki ne rettegne, hogy elveszti benne egyszermind Jézus Krisztus' helytartóját, 's elveszti az igazi fölvilágosodás' tüzhelyét, a' tekintély és tisztelet' legfőbb megtestesülését, és az európai nemzetek' olly édes és hatalmas kapasát.

Igen: ha a' pápa Európát elhagyná; ha Olaszország, Roma, Francia-, Spanyol-, Németország nem bírnák többé pápájokat; ha ő kénytelen volna szent Péter' sátorát, 's a' mennyország' kulcsait az új-világ' valamely vidékére átvinni; megboradok, nem mint katolikus, hanem mint francia, mint az európai család' gyermeke. Ugy látom, hogy vele az Isten is eltávoznék körülünk. Az európai chaos' öléből, mikint az Istentől eltaszított Jeruzsálemből, e' sikoltó hangok ütnék meg füleinket: **T á v o z z u n k i n n e n , t á v o z z u n k i n n e n !**

Ez már sok: mindenki visszariad hasonló szélsőségektől. Roma, Olaszország, Europa, magok a' protestánsok, a' böles publicisták, a' politika úgy mint a' religio; a' statusfér-fiak, valamint az alázatos keresztények, mindnyájan elismerik, hogy a' szent-szék' világi fejedelmisége Isten' világosan kijelentett céljánál fogva, legbensőbb összefüggésben áll az ő szellemi fejedelmiségével:

Hogy a' lelkiismeret' szabadsága 's a' katolikus igazság' függetlensége Isten' gondviseléséből a' pápa' szabadságához és függetlenségéhez vannak kötve;

Hogy az egyház' biztosságára nézve kell, hogy a' pápa szabad, és független legyen;

Kell, hogy ezen függetlenség fejedelmi legyen;

Kell, hogy a' pápa szabad legyen, 's hogy annak látszassék is;

Kell, hogy a' pápa szabad legyen és független birodalmán belül és azon kívül.

Mi láttuk ezen kívül, hogy Isten rendezte ezt így, 's hogy némely csudálatra ragadó utakon gondviselésileg alapította meg ezen világi fejedelmiséget;

Elmondottuk végtére, hogy mi lenne Roma-, Olaszország- 's Európából a' pápa nélkül.

Most ezt mondjuk:

Mély fájdalommal láttunk vallásos embereket, őszinte keresztényeket siralmas csalódásokra ragadtatni, ezen roppant kérdéseket könnyelmű tollvonással eldönteni; láttuk a' tudatlanok' vitatkozásának, 's a' legveszélyesb nyilvánosságnak konczul dobálni a' legvakmerőbb eszméket; láttunk az elme' kifejezhetetlen elbizakodottságával fölázdoztatni érdekeket 's elveket, mellyekhez a' zsinatba összegyűlt püspökök csak remegve nyulnának, 's mellyeket miként a' templom' oszlopaít, iszonyodnának megrendíteni!

Kétségkívül a' romai anyaszentegyház függve maradhat az ég és föld között, és lehet, hogy e' földön, az őt föntartó láthatatlan kézen kívül, miye se legyen, mihez ragaszkodjék; kétségkívül megtörténhetik, hogy míg a' rókáknak barlangjok, az égi madaraknak fészkek van, Jézus Krisztus' helytartójának, az apostoli zarándoknak, mikint maga az Ur Jézusnak, ne legyen, hova fejét lehajtsa. (Máté 8, 20.) De azon hitfeleim' engedelmeivel, kikben illynemű gondolatok megvillannak, azt mondom, hogy ők a' dolgot egy meglehetősen transcendentális bölcsészet' szemével nézik. Majdnem bizonyosak lévén, hogy utolsó órájukban egy menedéket és papot találандnak, ki a' végső áldást rájuk adandja, — nagyon is megfelejtkeztek arról, hogy milly nagy, milly roppant érdekek fognának veszélyeztetni hasonló viszontagságok által; és a' szeretet, a' lelkismeret köteleességöкке teszi, hogy ne fogadják el olly hideg vérrel a' balcsillagzatu jövőt, mellyet a' romai egyház' szerencsétlenségei Romának, Olaszországnak, egész Európának, gyermekeik- 's unokáiknak készítenének.

Nem, nem: mindnyájunknak okulnunk kell az isteni gondviselés-adta leczkén, 's a' minket fölébresztett villámcsapásokon. Kell végtére, hogy annyi nyugtalanság és kinok, annyi kérdések 's kalandos eszmék után, midőn a' föld inog és fut lábaink alatt, valahára visszatérjünk az igaz elvekhez! Kell, hogy a' rend' örök törvényeinek újra hódoljunk; kell, hogy a' társadalom' megszeghetetlen 's lényeges föltételeihez

visszatérjünk. El kell ismernünk, hogy a' fejedelmiségnek, épen a' népek' érdekében jögezimek vannak, mellyek a' nemzetek' paizsa 's élete. El kell ismernünk, hogy a' nyilvános hatalomnak jogai vannak; hogy iránta kötelességeink vannak; hogy vannak apostoli parancsok, mellyek az engedelmességet 's tiszteletet kötelességünké teszik; hogy az apostolok nem utopisták és hiábavaló fecsegők; hogy van egy szent Pál, ki azt mondotta: „Engedelmeskedjete a' fölső hatalmasságoknak;“ (Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Rom. 13, 1.) hogy van az apostoloknak egy fejedelme, ki megtiltotta a' szabadság' nevét képmutatólag arra használni föl, hogy vele a' gonoszságot és a' lázadást palástolgassuk; (Velamen habentes malitiae libertatem. 1. Pet. 2, 16.) hogy van egy szent Judás, ki megbélyegezte azon elvetemült embereket, kik minden tekintélyt megvetnek, minden fölséget káromolnak; (Dominationem spernunt, majestatem blasphemant. St. Jud. 8.) hogy végtére Bossuet' szavai szerint van egy Isten-fia, ki azt mondá: „Adjátok meg az Istennek, mi az Istené, és a' császárnak, mi a' császáré.“

Meg kell vallanunk, hogy ezen elvek bizonyos idő óta nagyon félreismertettek. Hogy az eltévedt elmék Europa' egyik szélétől a' másikig a' jó utra visszavezetessenek, ezen erőszakos fölforgatások, ezen rémitő megrázkodtatások, mellyeknek tanui vagyunk, talán szükségesek valának (borzasztó oportet, mondá Bossuet); talán még az is szükséges volt, hogy ezen elvek, legfönségesebb képviselőjük', a' legatyáskodóbb fejedelem' személyében sértessenek meg. Midőn minden trónok, és megállapított intézmények' bukása fölött örvendtünk; midőn egy botrányos kereszténység' nevében minden, Europa' földét megrendítő forradalmat tapsal üdvözlöttünk; midőn átkot szórtunk a' magokat védni merő 's a' rend' érdekében erőhatalmat használó fejedelmekre: mi valóban igen vétkesek voltunk; vétkesek, mert végtelenül vakmerők voltunk, ez a' legkevesebb, mit mondani lehet; vétkesek, mert az evangéliumi parancsokról teljesen megfeledkezettünk; vétkesek mert talán azon gyűlöletes érzelmeket tápláltuk, mellyek minden forradalmi szenvedélyek' fenekén lappanganak, mi valóban igen vét-

kesek voltunk! Adja az ég, hogy annyi viharok után az elmék' nyugalma visszatérjen; hogy az egyszerű 's hatalmas igazság örködjék ezentul az elmék és szívek fölött; hogy illy nagy fájdalmak mindnyájunkra nézve a' megjavulás, bölcseség, rend- és béke' gyümölcseit a' szabadság- 's az igazságban megte- remjék!

Thiers,

mint a' romai ügyet tárgyaló bizottmány' előadója, a' francia törvényhozó gyűlés' 1849-iki october' 13-án tartott ülésében, következő jelentést tett:

„Uraim! Franciaország' közbenjárása a' romai ügyben, gyakori tanácskozás' tárgya volt, akár az alkotványozó, akár a' törvényhozó gyűlésben. Ujabb tények merülvén föl, a' kormány azon böles gondolatra jött, hogy megelőzve minden fölvilágosítást követelő nyilatkozatot, önök munkálatai' ismét megkezdésének elején, önkényt önök elébe terjeszsze azon törvényjavaslatok' sorát, mellyek szükségesek voltak hadjáratunk' költségeinek rendezésére, és mellyeknek egyszersmind föladata volt, a' legbővebb fölvilágításra alkalmat nyújtani. Egy, a' gyűlés' kebeléből választott bizottmány, a' főnforgó kérdést összes erkölcsi, vallási és politikai viszonyaiban újra megvizsgálta, meghallgatta a' minister urakat, számos okmányt átolvasott, és engem bizott meg értekezései' eredményének önök elébe terjesztésével. Nem lehet, hogy a' kívánt hitel fölött komoly viták keletkezzenek, minthogy olyan szükséges költségek forogtak fön, mellyek nagyobb részt már meg is tettek; hanem lehet, hogy keletkezzenek azon politikai tény fölött, melly ezen költségeket okozta, 's azon következmények fölött, mellyek e' tényből már származtak, és még kell, hogy származzanak. Egyszersmind föladatommá teszi a' bizottmány, mondanám meg önöknek, hogy a' bizottmánynak magokra a' költségekre nézve semmi észrevétele sincs, minthogy azok a' böles takarékoság' korlátai közé szorítottak, 's minthogy

azoknak legfőlebb anyagi részét fogják önök később meghányni, midőn a' számadási törvénnyel foglalkozandnak. Egyedül csak azt akarta megtudni, ha valljon a' kívánt hitel elegendő lesz-e decemb. 31-kéig hadjáratunk' minden terheinek elviselésére; és e' tárgyban illő fölvilágosítást szerezvén magának, fölhatalmaz engem, hogy önöket erről biztosítsam.“

„Sietek önöket azzal foglalkoztatni, a' mi itt minket lényegesen érdekel; szólok t. i. magáról a' mi hadjáratunkról, annak indokairól és főleg, már részint valósított, részint még remélendő következményeiről. Ezen következmények jók, tisztességesek, 's végre megegyezők-e az általunk kitüzött czéllal? Mit kell még kívánnunk, hogy megfeleljenek azon szándéknak melly önöket lelkesítette, midőn egy hadjáratot elhatároztak, melly némely katonai, és sulyos politikai nehézségeket támasztott? Ezek azon pontok, mellyeket a' bizottmány' nevében gyors vizsgálát alá bocsátok.“

„Midőn három évvel ezelőtt egy nemes, nagylelkű szándokaiért olly kegyetlen jutalmat aratott pápa, követésre buzdító példát adva az olasz fejedelmeknek, a' vatikán' ormára a' társadalmi 's politikai reformok' zászlaját föltüzte, minden fölvilágosodott ember ohajtá, hogy Olaszország eszélyesen lépjen a' pályára, mellyet neki IX. Pius megnyitott; hogy azon mérsékeltlen 's fokonkint haladjon; hogy jövendő sorsát kába hirtelenkedéssel még egyszer ne veszélyeztesse; hogy a' benne létező álladalmak' néhányában érje be az igazgatási reformokkal, később ezek által magát a' politikai reformokra legezlszerűbben képezendő; hogy még a' legelőbbre hatott álladalmaiban se jusson esszébe, tullépni a' képviseleti monarchia' határain, mellynek nehézségeit alig volt képes elviselni; hogy mindenben az egyetértés és egyesség után törekedjék, ez által, az olasz egység' hiányában, mellyet magának megadni nem tőle függött, egy erős szövetség' hasznait megszerzendő; és hogy mindenek előtt eszélytelenül ne kezdje meg a' függetlenség' idétlen harczát, mindaddig reménytelent reá nézve, mig Europa, saját szerencsétlenségére, általános háboruba nem fog keveredni; és végtére, hogy ha ezen függetlenségi háboru az emberek' akaratjánál sokkal ha-

talmasb körülményekből szülemenék, az olaszok mindnyájan, lemondva nyomoru belegyenetlenségeikről, 's kormányaikhoz csatlakozva, a' Po és Etsch' partjain gyűljenek össze."

„Valljuk meg, ezek voltak a' fölvilágosodott emberek', a' valódi szabadság, 's főleg az érdekes és szép Olaszország' barátjainak ohajtásai, melly minden föllengző elmék' másod hazája. És ezen ohajtások nem a' későbbi tényekből merittettek, mint gyümölcsei egy késedelmes, és csak az eseményekből okuló eszélyességnek; de szavakba voltak öntve e' szószéken már akkor, midőn ez egy szomszédkörben emelkedék, szemközt egy többé nem létező trónnal; és midőn mi mindnyájan tele voltunk reménnyel azon átalános mozgalom' szemléleténél, melly Nápolytól Berlin- 's Bécsig terjedett ki, és melly szerencsétlenül az ígért jótétemények helyett, csak vihart hozott.“ (Számos helyeslés a' jobb oldalon.)

„Egy féktelen párt, melly szenvedélyeinek kielégítését ügyének valódi érdekénél sokkal többre becsülte, körmei közé ragadta Olaszországot; 's azt örvénybe sodorta.“ (Élénk tagadások a' szélső baloldalon. Egy hang: Nem igaz! . . . Jobbról: Igaz! Ugy van! Helyes! — Ez nagyon is igaz! Ez történet; okuljatok belőle!)

„E' párt mindenütt fölzgatta a' népeket, hogy intézményeket kérjenek, mellyek az elmék és szokások' állapotával össze nem egyeznek; egész a' köztársasági formáig hajtottá a' népségeket, mellyek azon szempillantatban a' hatósági 's tartományi szabadságoknál fölebb emelkedni képesek nem voltak. Még többet tett: azon hibát követte el, mellytől leginkább kellett vala visszariadnia; azon hibát, mellynek mindent meg kellett buktatni: t. i. időnek előtte a' függetlenségi harcot idézte elő; és ezen egyszer elkövetett hibához, még egy nagyobbat is kapcsolt, midőn Olaszország' kormányai ellen fordította az olasz népek' karjait, mellyeket kizárólag egyesíteni kellett volna azon rettenetes ellenség' irányában, kit olly esztelenül kihívtak.“

„E' hibák' következményei ismeretesek önök előtt. Ausztria, élve a' háboru tagadhatatlan jogával, Lombardiát ujra meghódította, Piemontot, a' páрмаi, modenai, toscanai her-

czegségeket, 's a' romai birodalom' egy részét megszállotta. Olaszország' függetlensége a' helyett, hogy előre haladott volna, sokkal hátrább löketett. (Ellenmondások balról. Jobbról: Ez történet! Thiers: Uraim majd ha vitázni fogunk, válaszolhatok félbeszakasztásaikra; de az én jelentésem, és én csak jelentésem' olvasására vagyok fölhatalmazva, önöknek nem válaszolhat; kell tehát hogy meghallgassanak. Jobbról: Helyes! Helyes!)

„Ezen hibák következményei ismeretesek önök előtt. Ausztria, élve a' háboru' tagadhatatlan jogával, Lombardiát újra meghódította, Piemontot, a' pármái, modenai és toscanai herczegségeket, 's a' romai birodalom' egy részét megszállotta. A' kormányok rosszul jutalmaztatva az adott engedvényekért, azok' megújítására nem voltak hajlandók; a' szabadelmű reformok' ellenségei az elkövetett kicsapongásokban hatalmas okföire tettek szert; a' fölvilágosodott emberek elvesztették bátorságukat, 's az olly vészhozólag szabad pórásra eresztett néptömegek, az anyagi erő által egy kínos engedelmességre visszatereltettek.“

„Azonban e' roppant hajótörés' közepette nem maradt-e egyéb hátra a' kétségbeesésnél? Nem volt-e még néhány hajótörédék fölszedendő? Nem voltak-e az 1847-ben fogamszott remények' néhányai megmentendők? Nem kellett-e főkép arra törekedni, hogy Olaszországban ismét helyreállitassék azon sulygyen, melly fölött minden hatalmasságnak joga van örködni, és melly ezen hatalmasságok' egyikének javára azok' hibája által megzavartatott, kik ezen sulygyent megtámadták?“

„Franciaország ekkint gondolkozott, 's ez eredete és oka romai hadjáratának, melly hadjárat fölött csak úgy ítélnünk helyesen, hogy ha az azt szülő körülményekre visszatérünk.“

„Ausztria a' novarai csata után, diadalának következményeit, a' neki háborut üzent olaszországi álladalmak' irányában fölhasználni igyekezett, és Parma, Florencz, Bologna 's Roma ellen indult. A' romai birodalomban elkövetett kicsapongások ürügyöt szolgáltattak, hogy ott inkább mint bár hol másutt közbenjárjon. A' katolikus hatalmasságok összegyül-

tek Gaetában, egy olly tekintély' visszaállításáról értekezendők, melyet a' keresztény világ nem nélkülözhet. Valóban, a' fejedelmi pápa' tekintélye nélkül a' katholicus egység fölbomlanék; ezen egység nélkül a' katholicismus a' hitfelekezetek közt elveszne, és a' már olly erősen megingatott erkölcsi világ fenekestülfölforgattatnék. (Jobbról: Helyes. Zugás a' baloldalon. Elnök: Hagyjanak föl a' félbeszakasztással. Antony Thouret: Ha ön akarja, hogy a' baloldal nyugodt legyen, kell, hogy a' jobboldal is tartóztassa magát; ha nem akarják a' gáncsolást hallani: kell hogy helyeslés se legyen. Az elnök: Egy szót sem szólt senki. A' helyeslés még soha se tartatott félbe szakasztásnak.)

„De a' katholicus egység, melly a' keresztény nemzetek' részéről bizonyos vallási hódolatot követel, elfogadhatatlan lenne, ha a' pápa, mint annak öre, teljes függetlenséggel nem bírna; ha azon területen, melyet a' századok neki kitűztek, melyet minden nemzetek számára föntartottak, egy más uralkodó fejedelem vagy nép fölemelkednék, hogy neki törvényt szabjon. A' pápaságra nézve nincs más függetlenség, mint maga a' fejedelmiség. Ez első rangu érdek, melly előtt a' nemzetek' magán érdekeinek el kell némulniok, mikint valamelly álladalomban a' közérdek háttérbe szokta szorítani az egyéni érdekeket, és a' katholicus hatalmasságokat elegendőkép fölhatalmazta, hogy IX. Piust pápai székébe visszahelyezzék.“

„Egy ausztriai hadsereg készen állt, hogy Romába nyomuljon, akár azért, hogy éljen a' háboru' jogával, akár azért, hogy eleget tegyen a' keresztény nemzetek' ohajtásinak. Azon kérdés támadt most, ha valljon Franciaország elnézheti 's megengedheti-e, hogy Ausztria berohanását egész Romáig terjessze, és így erkölcsi- 's anyagilag majdnem egész Olaszország fölött uralkodjék? Ezt megakadályoztatni csak két eszköz vala: vagy a' háboru, vagy pedig Romának egy francia hadsereg általi elfoglalása. A' háboru olly eszköz volt; mellyhez kormányunk, Olaszország' függetlensége

iránti legáradozóbb lelkesülésének pillanatában, még akkor sem nyult, midőn az ausztriaiak az Etschen tul lévén visszaveretve, a' siker' reménye nem volt alaptalan. A' háborut elmellőzve, csak egyetlenegy eszköz maradt még, t. i. hogy maga Franciaország vállalja magára, eleget tenni a' keresztény népek' nagy érdekének, 's a' fejedelmi pápát trónjába visszahelyezze.“ (Félbeszakasztás a' legszélsőbb baloldalon. Egy hang: Ezt meg kellett volna mondani!)

„Ezóta Ausztriának nem volt semmi indoka többé Roma felé nyomulni, legalább ha diadalának következményeket nem kívánt adni, mitől egyébiránt bölcsesége visszariasztotta. Főadatunk volt tehát, vagy fegyvereinkkel tartóztatni föl Ausztriát, mit Franciaországban egy párt sem akart tenni, nem is tett, midőn a' hatalmat magához ragadta; vagy megfelelni azon főadatnak, melly az egész keresztény világ' ohajtása szerint a' katolikus nagy hatalmasságok' egyik vagy másikát illette. Hogy ez így történjék, azt Franciaország' a' kereszténység, és Olaszország' szabadságának hármias érdeke kívánta.“ (A' szélső baloldalon gunyosan: Helyes! Igen helyes!)

„Ez Franciaország' érdekében állott; mert a' befolyási egyensúly, melly Olaszországban Ausztria' javára kettészakított, bizonyos mértékben vissza lön állítva, ha az alatt, míg az ausztriaiak Modenát, Parmát, Florenzét és Alexandriát: a' francziák Romát tartják megszállva.“

„Ez a' kereszténység' érdekében állott; mert a' fejedelmi pápa' valódi függetlensége, a' kereszténység' valóságos érdeke. Már pedig függetlenségének kevesebb szenvedni valója volt az Olaszországban mivel sem bíró Franciaország' hatásától, semmint Ausztria' hatásától, melly annak tetemes részét bírja, és melly befolyása által még a' birtokán kívül eső rész fölött is uralkodik.“

„Ez végtére Olaszország' szabadságának érdekében állott; mert jóllehet maga Ausztria gyökeres átalakuláson ment is keresztül; jóllehet új eszmék vezeték a' kormányrudat; még is világos, miszerint azon igen természetes ingerültségnek, mellyet legközelebb az olasz népségekkel küzdelem okozott; a' félelemnek, nehogy újra földulassék azon ország,

hol annyira érdekelve van; a' vágnak, hogy szűk korlátok között tartassék azon szabadság, melly mindent olly iszonyun fölforgatott: hajlandóvá kellett Ausztriát tenni, hogy a' szabadságot sokkal nagyobb mértékben hagyja megszorítani, semmint a' körülmények engedik, sőt talán nyugodtan nézze egy ellen-forradalom' végrehajtását, mellyre a' méltatlan kiesapongások csak igen is sok ürügyet szolgáltatnak. Szóval, a' nélkül hogy kutatók, minő szabadsági rész ohajtható és lehetséges az olaszokra nézve, melly fontos kérdést itt megvitatni fölösleges, meg fogjuk vallani, hogy ezen rész sokkal inkább leendett megszorítva ausztriaiak, semmint a' francziák' befolyása alatt."

„Ugy látom tehát, hogy a' francziák', a' katolikusok' és a' szabadság' érdekében nem volt helye a' habozásnak, és hogy az Olaszországot megbuktatott hibák által elkerülhetlenné vált közbenjárás többet fog használni, ha az inkább Franciaország, semmint Ausztria fegyverei által vitetik végbe."

„Kétség kívül ebből nehézségek, költségek, vérontás eredhettek, és nem tagadhatjuk, ez fontos észrevétel. De hogy ha ezt azon előrelátó és hőles elmék komolyan fölhozhatják is, mellyek a' világ' jelen állapotában legkevésbé sem akarják a' külügyekben veszélynek kitenni Franciaországot: lehetetlen ezt fölhozni azoknak, kik a' legesztelenebb, legmeddőbb, legtehetetlenebb propaganda' kedvéért Franciaország' minden vérét és minden kincsét el akarják tékozolni."

„Valóban különös, hogy találkoznak, kik minden népke a' kormánynak azon egy alakját rátolandók, egy szörnyü küzdelemben magának az országnak létét is veszélyeztetik, és visszautasítják a' mérsékelt áldozatot, mellynek ezélja föntartani Európában a' befolyási egyensúlyt, s megakadályozni a' minket olly nagy fokban érdeklő Olaszországban egy teljesen végrehajtandó ellenforradalmat. Mindenesetre, ha azon áldozatokat, mellyekbe a' romai hadjárat szükségképen került, nem tartják is elfogadható okfőül azok, kik igen gyakran csekélyebb mellékes körülmények miatt is általános háborut indítványoznak, ezen okfő megérdemli, hogy azok' részéről fölkaroltassék, kik hiszik, hogy mennyiben az europai

frigykötések' szerkezete jelen állapotjában megmarad, Franciaországnak még soká földadata marad, hatását inkább megszorítani, semmint kiterjeszteni. De ezeknek válaszoljuk, hogy ha Franciaország mozdulatlanul, saját határai közt maradandott, önkényt Ausztriára hagyván a' gondot, hogy végezzen el Olaszországban mindent, és határozzon meg mindent: talán szemközt a' tényekkel, önmaguk is fájlalándották volna, hogy a' tétlenség' rendszerét Franciaország az önmegtagadás' illy fokáig követte."

„Azok közt, kik akarták, hogy a' legcsekélyebb eseményre Franciaország pusztító rohamkint rontson az európai ügyek' közepébe, és azok közt, kik akarnák, hogy magával foglalkozva, épen semmibe se avatkozzék, egy bölcs és gyakorlati középut nyílt, melly abban állt, hogy, minekutána egy pártnak hibái idegen fegyvereket idéztek Olaszországba, Franciaország is jelenjék meg ott, földadata lévén, a' befolyásnak őt illető részét gyakorolni, önrészéről jót eszközölni, a' rosznak elkerülhetetlen adagát megkevesbiteni, és a' szabadság' hajótöréséből IX. Pius' trónra léptekor fogamszott remények' néhányát megmenteni. 'S ezt Franciaország bölcsen és egyszersmind elszántan végrehajtotta."

„Igaz, hogy hadsereget küldvén oda, egy közönség ellen kellett működnie. Valljon e' tekintet sérthetlenné tette-e a' Capitoliumban megállapított kormányt? Nem hiszszük. A' mi több pontjaiban hibás alkotmányunk (óh oh! Gunyos kaczaj a' szélső padokon) a' mi több pontjaiban hibás alkotmányunk, és (ezt bátran kimondhatjuk, minthogy az átvizsgálását maga előrelátta 's helybenhagyta;) a' mi alkotmányunk a' józan észszel ellenkeznek, ha azt határozta volna, hogy a' kormánynak illyen vagy olyanféle alakja egy szomszéd álladalmat ránk nézve gyűlölt vagy szentté tegyen. Mi barátjai vagy ellenei vagyunk egy kormánynak, nem az ő alakja, hanem önviselete miatt. Egyszersmind alkotmányunk csak annak ki nyilatkoztatására szorítkozott, hogy Franciaország egy idegen nemzet' szabadsága és nemzetisége ellen sem fog fegyvert ragadni. E' szöveg ránk nézve az alkotmányos kérdést megoldja. Valljon Franciaország Romába indulván, ártani ment-e

Olaszország' szabadságának és különösen a' romai népnek? A' tények e' tekintetben elég hangosan szólnak, hogy a' választ könnyüvé tegyék.“ (Igen! Igen! Gunyos helyeslés a' szélső oldalon.)

A' tények elég hangosan szólnak, hogy a' választ könnyüvé tegyék. Jelenleg vannak, kik a' nyert eredmények ellen kelnek ki; úgy látják, hogy nem győztük le eléggé Romában a' szabadságot üldöző párt' roszakaratját, hogy a' pápai kormánynál nem vívtunk ki elegendő kegyességet, 's elegendő politikai szabadságot. Bevallják tehát, hogy Franciaország ellenkező befolyásokkal áll szemközt, mellyekkel küzdenie kell, hogy megadassa magának azt, a' mibe később ugyanazok beleegyeznek. Romában tehát nem az olasz szabadság ellen, hanem mellette küzd.“ (Ellenmondások a' szélső baloldalon. Helyeslés a' jobbon. Egy hang balról: Ez Loyola' tanítványa. Zaj. Thiers: Uraim! már mondtam egyszer, hogy nem sokára vitatkozni fogunk. Önök tapasztalásból tudják, hogy ellenvetéseik nem képesek engem elnémitani, 's hogy a' válasszal nem maradok adós. Miért nem várják el tehát a' napot, mellyen önöknek válaszolhatok? Az elnök: Ez helytelen türelmetlenség.)

„Franciaország tehát Romában nem az olasz szabadság ellen; hanem mellette küzd. Ám nem bánjuk, ha valaki úgy vélekedik, hogy eleget nem tesz; de végre is mellette, és nem ellene küzd: az alkotmány' szelleme tehát legkevésbé sincs megsértve.“ (Heves ellenmondások a' szélső baloldalon. Jobbról: Ez junius' 13-dika. Az elnök: Ugyan legyenek önök csöndesen! Milly mérsékletlen kifakadások!

„E' szerint minden politikai erkölcsi és vallási okoknak arra kellett Franciaországot határozni, hogy Romában közbenjárjon. Hadseret küldött oda. A' párt, melly Olaszország' sorsát két év alatt igazgatta, a' helyett, hogy Franciaországot közbiróvá választotta volna, vele erőszakosan szembeállt. Magukhoz mindig méltó katonáink, minden akadályokon keresztül törtek, mikint ezt hajdan Lodi- 's Arcole-nál tevék; de okosabbak 's fegyszerűbbek lévén, mint valaha, önvideletök' szabályszerűsége által Europa' csudálatát kivívták

maguknak (Helyes!); és ha hadjáratunknak nem is leendett más eredménye, mint hadseregünk' harczi erényeinek ezen új nyilvánulása, nem kellene azt megbánnunk, mert azon fájdalom között, mellyekkel korunk' látványa eltölt, katonáink' önviselése ránk nézve valóságos honfui vigasztalás volt.“ (Igen helyes! Igen helyes! Üdvözlések a' többség' padjairól.)

„Franciaország, jelen lévén már egyszer hadserege által Romában, nem követhette el azon következtelenséget, hogy önmaga bánjék erőszakosan a' szentséges atyával, kit egy pártnak erőszakától megmentett. Kellett, hogy visszaadja az ő trónját és szabadságát, teljes és végképeni szabadságát, mert ez volt az ő hivatása. De a' körülményekből egy jogot merített, a' tanácsadás' jogát, mellynek olly ritkán szoktunk birtokába jönni. Ha a' rendes körülményekben egy fejedelem a' másiknak mondani merné: Ön rosszul viseli magát, viselje magát ilyen vagy amollyan módon, az illetlenséget 's egyszerűs mind bitortást követne el. De egy fejedelem, ki egy másikat a' rend, emberiség, vallás, politikai súlyegyen' érdekében visszahelyezett, az őt meghívott körülmények' fontosságában 's tett szolgálatában jogot lel a' tanácsadásra. Franciaország hozott áldozata által, mellyet nem egynehány bástya' elfoglalásának nehézsége szerint kell mérlegezni, melly nehézség hadseregét tekintve, számba sem vehető, hanem azon politikai nehézségek szerint, mellyeket illynemű vállalat maga után vonhat, valljuk meg, Franciaország hozott áldozata által jogot szerzett magának, megkérni ő szentségét . . . (Félbeszakasztás a' baloldalon: Térden kérni meg ő szentségét! Egy másik: Egy kapuczinus beszél így, Montalambert-nek elégedettnek kell lenni. Zavar. Jobbról: Ezek előtt semmi sem szent; megérjük, hogy a' pápát még polgártársnak kell neveznünk. Thiers: Csudálkozom e' félbeszakasztáson; csudálkozom hogy vannak, kik olly kevés büszkeséggel birnak, miszerint föl nem fogják a' kifejezések' becsét, midőn olly hatalmasságról van szó, melly 800,000 emberből álló hadsereggel nem rendelkezhetik.)

„Franciaországot az illy áldozat följosította, hogy kérje meg a' szentséges atyát, miszerint alkalmas eszközöket

válaszszon népeinek kielégítésére 's a' köztük létező nem minden alap nélküli elégedetlenség' lecsillapítására. Joga volt neki olly reformokat tanácsolni, mellyek a' romai birodalom' lakosait a' pápa fejedelmiségével kiengesztelvén, Franciaországot fölmentenék attól, hogy újra Romába visszatérni, vagy Ausztriának bejövetelét megengedni kénytelenitessék, melly két eszköz egyenlőn sajnós lenne az egész világra nézve."

„Franciaország nem találta a' szentséges atyát sem kevesbé nagylelkűnek, sem kevesbé szabadelműnek, mint ő 1847-ben volt; de szerencsétlenségünkre a' körülmények megváltoztak. Azok kik jótéteményeit arra használták, hogy Olaszországot földulják, a' legszabadelműbb fejedelmeket szék-városaikból kiüzzék, az előitéleteket kétszeresen szaporították Olaszország' szabadságának azon ellenségeiben, kiknek ellenszenveivel IX. Pius trónra léptekor bátran szembeszállott. A' romai kormányra befolyással bírók, mindenek fölött attól tartottak, nehogy ismét megnyitassék azon forrás, mellyből olly roppant vész patakzott ki. A' romai szabadságnak kezdetében is nagy nehézségei tehát, a' legközelebbi év' lefolytában e' szabadságnak használata által különösen növekedtek."

„Franciaországnak kötelessége volt elmondania, miszerint, ha a' fölforgatás' veszélye rejlik is a' nép' szükségeinek megfelelő szabadság' korlátainak átugrásában, egyszersmind veszélyes az is, ha ezen korlátok mögött messze elmaradunk; és hogy egyiránt káros igen keveset, miként igen sokat engedményezni. El kellett mondanania, miszerint a' romai igazgatást, ugy miként az IX. Pius' trónra lépteig főnállott, lehetetlené volt a' szent-szék' birodalmában föntartani. Valóban, ha kétségbe vonhatjuk is a' romaiak' jogát, fejedelmiségök' nevében megdönteni a' pápának a' keresztény Európára nézve olly szükséges világi hatalmát: a' jogot, hogy egy méltányos, fölvilágosodott és korunk' erkölcsinek megfelelő kormánynyal birjanak, tőlük meg nem tagadhatjuk." (Fölkiáltások a' szélső baloldalon.)

„IX. Pius tökéletesen fölfogta ezen igazságokat, és az első fontos cselekvény, melly az ő szabad és jól meggondolt

akaratóból kifolyt, — az *ò motu proprio*-ja volt, melly annyi értelmezésnek lön tárgya. Önök' választmánya éretten megvizsgálta ezen cselekvényt, nem mintha hinné, hogy Franciaországnak joga van egy idegen nép' intézményeinek érdekében határozni . . . (Zajos félbeszakasztás a' baloldalon. Az elnök: Ezen félbeszakasztások valóban hihetetlenek. Több hang Thiersnek: Hagyjon föl a' jelentéssel Thiers ur, ez a' botránynak véget vetend. Számos hang: Nem! Nem! Folytassa!)

„De a' választmány azt megvizsgálta, megtudandó, ha Franciaország' joggal adott tanácsai hoztak-e olyan gyümölcsöt, hogy közbenjárását a' romai ügyben megbánia ne kelljen. 'S im! önök' választmánya igen nagy többséggel kijelenti, hogy a' *motu proprio*ban egy kézzel fogható 's minden egyéb előtt szükséges jót talál, mellynek becsét csupán csak egy igazságtalan elfogultság képes félreismerni. Ezen cselekvényt választmányuk' nevében ma részletesen fogjuk megvizsgálni, midőn azon vita meg fog önök előtt kezdetni, mellyre e' tárgy alkalmat nyujtand; most csak a' cselekvény' elvének megtekintésére szoritkozván, azt mondjuk, hogy az kívánatos hatósági és tartományi szabadságokat nyujt; mi azon politikai szabadságot illeti, melly abban áll, hogy bizonyos ország' ügyeit egy vagy két tábla döntse el, egyetértve a' végrehajtó hatalommal, miként ez például Angolországban történik, igaz, hogy arra nézve a' *motu proprio* mit sem engedvényez; vagy legalább, hogy annak csak első vonásait adja egy határozó szavazattal nem bíró tanácskozmány' alakjában. Már most tehát az a' kérdés forog fön, hogy megtudjuk, ha valljon a' romai birodalom jelenleg elég érett-e egy olly kormány formára, mellyet Angolország csak két százados tapasztalás és erőmegfeszítés után tudott magának megszerezni. Ez roppant fontosságu kérdés, mellynek megoldása egyedül a' szentséges atyát illette, és mellyre nézve az ő és az egész keresztény világ' érdekében feküdt, mit sem tenni ki veszélynek. Hogy ő jobbnak tartotta az eszélyesség' részére állani; hogy tett tapasztalásai után jobbnak tartotta meg nem nyitni újra a' politikai zavarok' pályáját egy nép előtt, melly

magát azon olly járatlannak mutatta: mi nem lehetünk jogot őt ezért gáncsolni, sőt mi a' gáncsolásnak még okát sem látjuk. A' hatósági és tartományi szabadságok képezik egy nép' első nevelését, mellyen hasznos azt átvezetni, ha idő előtt és erőszakosan nem akarjuk a' politikai szabadság' viharos pályájára taszítani.“

„A' *motu proprio*-nak nevezett fontos cselekvény egy összegét tartalmazza olyan törvényeknek, mellyek' földadata, a' polgári törvényhozást átalakítani, a' törvényszékek' igazságát biztosítani, a' polgárok' különféle osztályai közt a' közhivatalok' igazságos fölosztását behozni; szóval a' romaiaknak egy bölcsen szabadelmű kormány' előnyeit megszerezni. Ezen törvények kihirdetvék, és IX. Pius' szava elegendő minden kételyt megszüntetni. De Franciaországnak a' szerint kellend tanácsait intéznie, hogy ezen *motu proprio*' igéit megtestesítse, és főleg hogy a' pápa' kegyességét mindazokra kiterjessze, kik a' nyilvános rend' veszélyeztetése nélkül bocsánatot nyerhetnek. Kell, hogy ez egy türelem-, nyugalom-, tisztelettel folytatott befolyásnak műve legyen; egy befolyásnak, melly, ismételve mondjuk türhetetlen követeléssé fajulna, ha a' parancsoló körülmények annak gyakorlatára minket meg nem hívandottak, de melly illő korlátok közé szorítva, tökéletesen összefér a' szent-szék függetlenségével 's méltóságával.“ (Igen helyes! Igen helyes!)

„Szemközt a' nyert eredményekkel, lehetetlen fájlalnunk, hogy katonáink a' vatikánban szállasolnak, minthogy azon helyet töltik be, mellyet különben az ausztriaiak valának elfoglalandók; minthogy ők ott olly bátran és bölcsen viselték magukat; minthogy végre köztudomásu dolog, miszerint ők azon fő jótéteményeket oltalmazzák, mellyeket IX. Pius trónra léptekor olly bőkezüleg osztogatott.“

„Valljon sokáig kell-e még ott maradniok? Ezen kérdést nehéz jelenleg megoldani, mert lehetetlen azon pillanatot megmondani, mellyben a' pápa nélkülözheti hadseregünket egy országban, melly olly közelálló mozgalmak' szinpadja volt. Franciaország' érdekében fekszik, lehető legrövidebb időre szabni elfoglalását, mert sem hódítást tenni, sem bitortott

uralmat gyakorolni nem kívánt. Be akarta Olaszországban végezni a' munkát, melly a' katolikus hatalmasságok' egyikének szükséges föladata volt; t. i. a' szentséges atyát visszavezetni, és trónját megszilárdítani, böles és hasznos reformok által kiengesztelvén a' romai nép' józan és fölvilágosodott részével, nem az ő személyét, mellynek erre szüksége nem volt, hanem kormányát. E' munkának egy része bevégeztetett. Ohajtjuk, hogy többi része is lehető leghamarább bevégeztesék, és hogy seregeink őt nem sokára birodalmába visszahelelyezve, békesen hagyhassák el a' szentséges atyát, kit nem elnyomni, hanem kiszabadítani siettek. A' kormány természetesen a' kívánt hitelre nézve egy évi határidőt tűzött ki, magát a' pénzügyi rendszabályokhoz alkalmazván. E' pillanatban nem hitte, és mi sem hisszük, hogy más határt lehessen kitűzni. (Igen helyes! Igen helyes! Thiers az élénk helyeslés' számos jelei közt lépvén le a' szószékről, barátjainak üdvözléseit fogadja. Egy hang balról: És az elnök' levelérőlegy szót sem! . . . Hosszas zavar.)

Thuriot de la Rosiere'

beszéde a' romai ügyben; a' francia törvényhozó gyűlés' 1849. october' 19-diki ülésében.

A' szónok rövid 's a' hegypárt' gyakori lármája által félbeszakasztott bevezetés után, ekkint fog a' kérdés' alapjához:

„Uraim! Nem csak maga a' pápaságra 's ennek javára nézve fontos, hogy a' pápaság Romában legyen; hanem ez fontos a' katolicismusra 's fontos különösen Franciaországra nézve. Ez fontos reá nézve a' határain belüli és kívüli vallásos béke' szempontjából; a' világoni politikai tulsúlyának; a' területi béke és sulyegyenek; végre Olaszország' függetlenségének tekintetéből, melly függetlenséget mi olly hévvel szeretjük uraim! mint önök (a' szónok a' baloldal felé fordul), máskint mint önök, 's engedelmeikkel hozzáteszem, jobban mint önök.“ (Helyeslés jobbról. Zaj balról.)

„A' teendő első, 's e' szószéken még meg nem pendített kérdés, mellynek kitűzését, fölfogásom szerint, a' megoldására várakozó közönség nélkülözte, így hangzik: mi a' romai álladalom? Szerintem uraim! ettől függ az egész vitatkozás.“

„Én azt mondom, hogy a' romai álladalom a' katolicismusnak szerződési, diplomatikus és katolikus műve.“ (Valaki a' baloldalon: Mi nem vagyunk jogászok. Egy tag a' jobboldalon: Azt látjuk.)

„Jog szerint alá van rendelve, vagy mint a' katolikus társaság' tagja, a' katolikus törvényhatóságnak; vagy mint az europai társaság' tagja, az europai törvényhozásnak. Ha létezésének e' két föltételét szem elöl téveszti, azonnal fölhomlik a' romai állodalom 's a' területi kérdés nyitva áll.“

„Mindenek előtt uraim! e' vizsgálatnál megfelelek egynémely elmékben divatos, előleges ellenvetésre; t. i. hogy miután Franciaország a' monarchia' műve, nekünk épen azért nem lett volna a' monarchia fölött azon jogunk, mellyet a' romai népnek a' pápaság fölött megtagadunk.“

„Három jelentékeny különbség létezik e' két intézvény közt. Az első abban áll, hogy a' pápaság szellemi, 's az álladalom' hatóságától független érdeket képvisel, a' monarchiai pedig anyagiakat, mellyek az álladalomban keletkezve, ennek a' politikájától függnek; a' második abban, hogy a' monarchia többek előtt sokat vesztett az által, hogy némelyeket kiváltságokkal ruházott föl, míg a' pápaság semmi személyes kiváltságokat nem osztogat, minthogy ezen intézmény, bár a' személyekben lényegesen változékony, a' dogmában változhatatlan.“ (Helyeslés a' jobboldalon.)

„A' harmadik, véleményem szerint jelentékeny különbség abban áll, hogy a' monarchia Franciaország' pénzével, vérével 's erőmegfeszítésével alkotta Franciaországot; a' romai álladalom pedig a' catholicismus' ereje, törekvései 's kardja által alkotottatott 's pedig a' romai álladalom' együttműködésével nélkül.“ (Ujabb helyeslés.)

„Én azt mondom uraim! hogy a' pápaság a' catholicismus' műve; mert a' pápaság nélkül, soha sem jött volna létre a' romai álladalom; sőt Roma városa sem léteznék.“

„Valóban, mindnyájan, kik csak könyvhez nyultak, tudják, hogy a' pápák mentették meg Romát, megóván azt a' barbarok' rohamától; ezt mindenki tudja. Azt is tudja mindenki, hogy a' pápák tartották fön Roma' méltóságát, jelenlétök által a' barbarok' uralmának ottani megfészkelését megakadályozván. Ezt mindenki tudja.“ (Igen helyes!)

„Azt is tudja mindenki, hogy e' városnak, mellyből a' világfölötti földi uralom kiköltözködött, hogy e' városnak romjaiba a' pápák tették le a' szellemi uralkodás' ama csiráját, melly Roma' világfölötti uralmát hosszabbítandó, örökítendő volt. Ezt is tudja mindenki.“

„Azt mondom, hogy a' catholicismus alapította a' romai birodalmat; hozzáteszem, hogy ő tartja is azt fön. 'S valóban,

önök látják, hogy a' politikai földabroszról Olaszországnak minden uralmai, minden kisebb nagyobb álladalmi, minden köztársaságai lassankint eltűnedeznek, 's eltörletnek.“

„A' 18-dik században a' savoyi, a' bourboni, a' lothringi házak, kivéve Genuát és Velenczét, egész Olaszországot elfoglalták; a' 19-dik században Genua és Velence eltűntek: a' pápaság mindig épen marad. És valljon miért? mert az, mi eleinte az első hiveknek, kik lelki főnöküket méltósággal, nagysággal akarták környezni, csak forró ohajtása, csak ösztöne volt, később a' politika' számításává vált; mert a' katolikus nemzetek átlátták, hogy ezen, olly félelmes gyakorlatu akarát, senkinek, sem Ausztria, sem Francia-, sem Spanyolország' önkényének sem tétethetik ki; mert nem létezőn középhelyzet az engedelmesség és parancsolás között, szükséges volt, hogy maga a' pápa is birjon fejedelmiséggel, a' végre, hogy mint Hénault elnök mondá, azoknak, kik e' földön parancsolnak, megfelelhessen.“

„Ez uraim! a' romai álladalom' fölállitásának oka, ez az ő bizonyos rendeltetése, ez az ő föntartásának bizonyos indoka.“

„Engedelmet kérek a' gyűléstől..... (szóljon! szóljon!) miért volt szüksége a' pápaságnak fejedelmiségre? Mert mennél nagyobb valamelly hatalom, mennél hajthatatlanabbak az ezen hatalommal érintkezésben álló alattvalók, mennél kényesebb 's fontosabb tárgy körül forog az, annál függetlenebbnek kell lenni azon hatalomnak. Valóban, midőn minden értelmes népek tisztelettel akarták körülövedzni a' birói-kart, lemondottak irányában fejedelmiségök' egy részéről 's elmozdithatlansággal ruházták föl azt. Ha így gondolkodtak egy olly biróikar' javára, melly csak az emberek' érdekei, szenvedélyei, becsülete vagy élete fölött itél, mennyivel szigorubb föltételekkel kell a' szent atya' függetlenségének környezve lenni, kinek hatalma, mert az egész világra kiterjed, kétségkívül a' legnagyobb, melly csak a' világon létezhetik; melly, mert az emberi lélekkel, tehát a' lehető leghajthatlanabb alattvalóval; mert a' meggyőződéssel és hittel, tehát a' legkomolyabb és legkényesebbel érintkezik! Im! ezért volt szükséges,

hogy a' pápa fejedelem legyen. Szükséges volt, hogy fejedelem legyen; mert ha az emberi lélek, ha a' világi hatalom gyanuba vehették volna függetlenségét, ha függetlensége nem lett volna bizonyos és minden ajkon forgó: az ellenszegülésnek olly természetes hajlamával ellátott lelkek és világi hatalmak, határozatainak ellenállottak volna. Szükséges volt, hogy fejedelem legyen; mert ha nem leendett fejedelem, alá lett volna vetve egy nem általa kormányzott álladalom' minden diplomatikai, politikai 's hadi viszontagságainak. Végre szükséges volt, hogy fejedelem legyen; mert valamint az emberi léleknek, hogy működhessék, szüksége van az érzékek' szerve, ép olly szüksége volt a' lelki hatalomnak szabad légkörre, 's tetszése szerinti szabad eszközökre.“ (Helyeslés a' jobboldalon.)

„A' romai álladalom tehát azért hozatott létre, hogy székhelye, eszköze, világi szerve legyen a' szent atya' lelki-fejedelemségének. Innen van, hogy a' romai álladalom a' szent-szék' álladalmának neveztetik; innen van ('s bátor vagyok ezen megjegyzést a' gyűlés' figyelmébe ajánlani;) ezen, az egész catholicismus által választott fejedelmiség, mellyet védelmezni is bizonyosan joga van, miután joga van azt választani; innen van a' katholikus hatalmasságoknak adott kizárási jog; innen vannak mindazon nagyszerű intézetei, mindazon hivatalai a' catholicismusnak, mellyek az egész világra kiterjesztik határozataikat; innen van a' propaganda' bámulatos intézete, melly a' világ' minden pontjain fölkeresi a' bálványimádókat, kiket fegyelmez, fölvilágosit, oktat; 's kiket később visszaküld azon különféle pontokra, honnét kiindultak, hogy legyenek önök' hitének előfutárai, 's egyszersmind önök' érdekei- 's művészeteinek terjesztői.“ (Helyeslés a' jobboldalon.)

„Innen van, az anyagi rendben, szent Péter' székegyháza, fölépíttelve az összes catholicismus' adakozásain; 's a' falakon kívüli szent Pálé, melly ugyan ezen adakozásoknak köszöni létét. Innen vannak Roma' museumaiban, palotáiban, palotáinak bemenetein, piaczaín, utczáin a' képek, szobrok, edények, emlékek, annyi, 's olly különféle nemzetek 's olly különféle polgárisulatok' uralkodásának jelei, vagy romjai,

mellyek Romát a' katolikus hit' mennyezetévé 's egyszersmind szellemének 's művészeteinek szentélyévé avatják.“

„A' romai álladalomnak, Roma városának ezen különös helyzete, melly némileg a' catholicismus' elválaszthatatlan sajátságosága, ezen álladalom' lakosaira nézve is sajátságos helyzetet tűz ki. 'S itt uraim! ne hirtelenkedjenek, 's ne sajnálkozzanak fölöttük, mert ha ők nem a' pápa' alattvalói, ugy osztrák, nápolyi, toskanai alattvalók.“

„Kik a' romai álladalom' lakosai fölött, e' különös állásbani helyzetük miatt sajnálkoznának, nem találhatnak föl számukra más rendeltetést, mint egyet a' kijelöltem három közül. (Egy baloldali tag: És a' köztársaságot!)

„Arra gondolni képtelenség. A' földirat, a' történelem, a' politika, a' jog, az erő egyaránt tiltakoznak ellene. Ezen helyzetnek vannak a' romai álladalomra nézve előnyei, vannak árnyoldalai.“

„Az első előny az, hogy főnáll, hogy tulajdon neve van a' világon.“

„A' második előny az, hogy főnállása nagyság- 's méltóságjeljes; hogy látja, mikint saját kormánya, minden kormányok és a' legfélelmetesebb világi hatalmasságokkal egyenlő lépést tart, sőt ezek élén áll; hogy látja, mikint minden kebelében kifejlő érdem, minden tudomány, minden tanulmány a' legnagyobb jutalmakat aratja, minőkre csak az emberi nagyraevágás számot tarthat; hogy látja, mikint az érintetem fényes emléki 's művészeti nevezetességek' székvárosát, minden főváros között a' legragyogóbbá emelik.“

„A' harmadik előny az, hogy sérthetlen; nem azon értelemben, mintha sohasem sértetnék meg területe, hanem, ha megsértetik, szabaddátételére azonnal szövetkezik a' catholicismus; végre ezen sérthetlenségnek mintegy járulékos, de méltánylandó következménye a' mentesség azon adótól, melly közönségesen véradónak nevezetik, 's melly minden hatalmasságokra nehezül, mellyek' sérthetlensége fölött nem öröködik azon eszme, mellynek létüket köszönik.“

„Im az előnyök! Most az árnyoldalakra jövök. Az elfogultság első helyre teszi, az ugy nevezett papi kormányt.

E' pont fölött sokat lehet mondani, vizsgálni, vitatkozni, mind a' mellett én azt az árnyoldalok közé számítom.“

„A' papi kormány' árnyoldalait elősorolandó, megemlítek egy kis bágyadtságot az igazgatásban; egy kis tapasztalatlanságot a' pénzügyi kezelésben; végre megemlítem a' törvényszékeknél fölmerülő birói visszaéléseket, az egyházi és világi érdekek vegyülete miatt.“

„De uraim! ezen bajokra nem hiányzottak az orvosszerek.“

„Az orvosszerek' sikeres alkalmazását IX. Pius' elválasztása bebizonyította; 's hozzá teszem, hogy Franciaország' tanácsainak szabadelvü jellemét nem kevesbé világosan bizonyította be IX. Piusnak Rossi urhoz intézet azon meghívása, hogy lépjen tanácsába, melly fölhívásnak csak az lehetett célja, hogy ugyanazon politikát, mellyet mint követ ajánlott, mint minister életbe léptesse. „Bocsánatot kérek e' hosszú bevezetésért, de ez célom' szempontjából szükséges volt.“ (Igen helyes! Igen helyes!)

„A' dolgok' illy állásában, midőn léteztek orvosszerek, 's pedig megpróbált, sikeres orvosszerek, valljon szabad volt-e uraim! a' romai álladalomnak, mellynek irányában a' katholicismus minden kötelességeit teljesítette, erőszakos, megrázkodtató, végkisérletű, forradalmi orvosszerekhez folyamodnia? Im ez a' kérdés!“

„Itt engedelmet kérek a' gyűléstől, hogy okosdásom' első alapját letegyem.“

„Thiers ur egy alkalommal ekkint értelmezte e' szószéken a' polgári jogot: „Hogy az, mindegyik' szabadsága korlátozva mások' szabadsága által.“ Célom végett hozzáteszem: Mindegyik' szabadsága mások' biztosított érdekei, az az, szerződések által. Hozzáteszem még: Mindegyik' szabadsága, korlátozva az egyetemes érdek által. Mindegyik' szabadsága, korlátozva mások' szabadsága által; ez az igazság. Mindegyik' szabadsága, korlátozva mások' biztosított érdekei által; ez is az igazság. Mindegyik' szabadsága, korlátozva az egyetemes érdek' által; ez is az igazság, áldozat' alakjában.“ (Mozgás.)

„Ugy hiszem, nem szükség példákat idéznem. A' tár-

saság, mellyhez önök tartoznak, mindenütt, minden perczen, éltök' minden pontjain kényszeriti önöket, hogy az egyetemes érdek' ezen jogát ismerjék el.“ (Igen helyes!)

„Elég lesz e' tekintetben csak a' kisajátításokat és a' vesztegházakat emlitenem: tudom, mindnyájan megértének. Ezen polgári szolgaság 's kényszerített alárendeltségen átgörva, oda jutok, mi a' politikai képesség' ellentéte.“

„Uraim! itt mit sem kölesönözök máshonnan; önök' köréből, az önök által készített alkotmányból meritett példa által fogom megmutatni, hogy önök annak nevében, mit egyetemes érdeknek tartottak, bizonyos esetben a' legfontosabb politikai képességet megszüntették.“

„Fölteszem, hogy a' köztársaságnak ezutáni elnöke közt a' jövőben találkozhatik egy, kinek kedvéért természetesen látszanék, hogy magas hivatalkodása meghosszabbításék. Már pedig önök, ezen általam föltett jövődő köztársasági elnöktől, annak nevében, mit egyetemes érdeknek tartottak, a' megválasztathatási képességet megtagadták; önök tovább mentek: magától az országtól is megtagadták a' képességet, hogy ugyanazt az elnököt újra elválassza. Ime! erre hitték önök magukat fölhatalmazottaknak egy külön társaságban, annak nevében, mit egyetemes érdeknek tartottak, egy ugyan ezen társasághoz tartozó egyénnek, sőt nem csak ennek, hanem az egész társaságnak irányában. Önök tovább mentek: ezen elnök' családjában találkozhatnék, mindig az általam föltételezett jövőről szólva, valamely kitünő férfiú, ki a' sziv' nagy egyenessége 's a' tehetségek' nagy emelkedettsége által ajánlaná magát hazája' becsülésébe 's reményeibe; 's ime! ezen kitünő, 's talán szükséges férfitől önök megtagadták a' képességet, hogy elválasszassék; sőt, személyét illetőleg, az országtól is megtagadták a' képességet hogy azt ismét elválassza; és pedig annak nevében, mit önök egyetemes érdeknek tartottak.“ (Zaj és félbeszakasztás a' baloldalon. Jobb oldalon: Igen helyes! Igen helyes!)

„Ime! erre véli magát fölhatalmazottnak minden társaság a' hozzá tartozó tagok' 's önmaga irányában.“

„És most, engedjék meg, hogy átvigye a' mindennemű

jognak ezen elemi és alapelveit, mellyeket az egész világ elfogad, csak azok nem, kik Európát és a világot viaskodók küzdohomokává akarják átváltoztatni, hol a népek egymást öldösik... (Fölkiáltások a baloldalon. Jobboldalon: Igen helyes! Igen helyes!)

„Átviszem tehát az általános társaságra azon értelmezéseket, mellyeket imént a polgári társaságról elmondték.“ (Miután az elnök az ismételt félbeszakasztások miatt hosszú és csipős leczkét tartott volna a baloldalnak a szónok folytatja.)

„Akarják önök most látni, mikint gyakorolja maradandólag uralkodását az általános érdek? Europa minden álladalmának van bizonyos pontja, melly erejére nézve elhatározó befolyással bír's azt veszélynek teheti ki. Im! e' pontokra vonatkozik az általános érdek' vitája. E' szerint nem mondjuk, például, a' zultánnak: te nem fogsz országodban ilyen vagy olyan javítást, ilyen vagy olyan választást létesíteni. Azonban a' zultán' birtokainak van egy pontja, melly a' világ' békéjét kockáztathatja; t. i. ha szabad a' fekete tengerből a' középtengerre átkelni, azonnal kockára lehet téve a' világ' békéje; ez okból a' népjog a' Dardanellák' átmenetét vetőval sujtja. (Hosszas zaj a' szélső baloldalon.)

„Nem szabad tehát a' középtengerből a' fekete tengerre, sem a' fekete tengerből a' középtengerre átkelni; a' népjog, ezen általános tolmács, az átkelést megtiltja. Vegyünk most az összes álladalmak' sorából egyet, például Belgiumot, vagy Helvetiát. Lám, Europa nem mondja Helvetiának és Belgiumnak, főleg nem Belgiumnak, melly' Helvetiánál inkább fejdelmiségének birtokában van: ti nem fogjátok kormányotok' alakját megváltoztatni, mert ez a' világ' nyugalmaival, békéjével össze nem fér; hanem azt mondja mind a' kettőnek: hasztalan lesznek harcziás rohamaitok; erkölcsi, politikai vagy vallási hajlandóságaitok's rokonságaitok; ti nem fogtok háborút kezdeni, sem szövetségre lépni, mert ezen háboruk és szövetségek az egyetemes érdeket kockáztatnák. Europa tehát neutralitással sujtja, 's azzal egyszersmind föl is ruházza őket.“

„Engedjék most, hogy ezen visszautasíthatatlan, tagadhatatlan jognak, mely nemzetközöttinek mondatik, következményét a' romai álladalomra alkalmazzam.“

„Mondtam uraim! hogy a' romai álladalom a' catholicismus' műve, mellyben az bizonyos czélt tűzött ki magának. Valljon miben áll ezen kitüzött czél? Abban, hogy a' romai álladalom a' pápa' székhelye ül szolgáljon, függetlensége' biztosítására. Tessék most azon elveket, mellyeket szerencsém volt önök' elébe terjeszteni, a' romai álladalomra alkalmazni, akár azon szempontból tekintvén ezt, hogy mint tagja a' katolikus társaságnak, alá van rendelve a' catholicismusnak, akár abból, hogy mint tagja az európai társaságnak, alá van rendelve az európai nemzetközötti jognak. Mikép kockáztathatja a' romai álladalom a' világ' nyugalma't? Ha megtámadja azon kormányt, mellynek székhelye; azon kormányt, mellyet az egész catholicismus, Olasz-, Spanyol-, Franciaország, Portugallia, Ausztria választott, 's mellyre a' catholicismus saját kincsét 's őrzését bízta.“

„Innen az következik, hogy midőn a' romai álladalom meg akarja támadni a' kormányt, mellynek javára létesített, az ő különös fejedelmisége szem közt áll nem egy, nem két idegen fejedelmiséggel, hanem az összes catholicismus' fejedelmiségeivel, mellyek emlékeztetik, hogy létrehozatalának czélja, bizonyos küldetés, és hogy meghatározott hatásköre van; 's erre emlékeztetik egy az övénél fölsőbb jog' nevében: melly jog fölsőbb, mert körábbi; fölsőbb, mert általános, és az övé csak részbeli; fölsőbb, mert általános érdekeket képvisel, az ő érdekei pedig egyéniek. Végre uraim! 's ezt nem tenném hozzá, ha eleinte jogról nem szóltam volna, fölsőbb erőben is, melly erő, ha a' joghoz járul, ezt legyőzhetetlené teszi. Szóval, a' katolikus népek' fejedelmisége fölülmulja ezen esetben a' romai nép' fejedelmiségét.“

„Ha a' romai álladalomnak ereje lenne ellenszegülni, ha rögtön, átalakulásának egyedüli ténye által jutna ezen erőhez, azonnal megszűnnék reá nézve a' catholicus, az európai jog, 's a' területi kérdés, valamint eleinte mondtam, tüstént

megnyilnék. Mi lenne ennek az eredménye? később megmutatom önöknek.“ (Különféle zaj.)

„Ha pedig önöket aggasztja a' győzelem, melyet a' catholicismus' összes fejedelmisége a' romai nép' egyéni fejedelmisége fölött kivivott, egy példával akarom ezen aggályokat eloszlatni, melyet legyőzhetetlennek 's ellenállhatatlannak tartok.“

„Hiszem, hogy önök elismerik, miszerint az Egyesült-álladalmak azon nép, melly leginkább félti szabadságát, leginkább félti népfölségét: ám üssék föl önök az Egyesült-álladalmak' alkotmányait: valljon ott találják-e Columbia' alkotmányát? Önök azt ott nem találják; miért? mert Columbia a' szövetséges kormány' székhelyeül tüzetvén ki, hogy annak békéjét, szabadságát, tanácskozási és politikai cselekvényeinek méltóságát biztosítsa, az Egyesült-álladalmak' népe Columbia' területétől megtagadta a' politikai képességet.“ (Igen helyes!.. Izgatottság.)

„Azt hiszem tehát uraim! hogy a' népfölségnek legszenvedélyesebben hódoló szellemek is fölhatalmazottnak tarthatják magukat a' romai álladalom' irányában, a' catholicismus' általános érdekének nevében arra, mire egy kitünőleg szabadelvű 's demokrat nép fölhatalmazottnak tartotta magát saját részei egyikének irányában, melytől megtagadta a' politikai képességet. Ennyi a' jogról.“ (Igen helyes! Igen helyes!)

„Megengedik-e önök, hogy némelly példákat idézzek a' catholicismus' törvénytudományából a' szent-székre nézve? Midőn a' 14-dik században a' pápák Avignonban voltak, midőn ott darab ideig már tartózkodtak, midőn a' catholicismus észre kezdi venni, hogy nem birnak ott azon teljes függetlenséggel, melly, mint Voltaire mondja, tekintélyök' jó használására szükséges, minden katolikus fejedelmek, Spanyol-, Magyarország, Aragonia, Britannia és Sicilia' királyai között nyugtalanságot 's levelezési forgalmat veszünk észre: Németország' császára átkel a' havasokon értekezendő V. Orbánnal visszamenetelre iránt, 's a' pápa visszatér Romába; Velence-, Genua- és Sicilia' egyesült gályái hozzák vissza Tiberis' torolatjához.“

„A' 16-dik században, midőn a' bourboni herczeg Romát ostromolja és földulja, I. Ferencz azonnal fegyverkezik, 's fegyverkezésének hírére V. Károly hadsergét visszavonja.“

„A' forradalom és a' császárság' harczaiban, a' vallásos keresztháboru mindenütt a' politikai szövötkezés' oldala mellett áll. 1832-ben Ausztria hatalmába keríti a' legatiokat; mi, őt visszavonulásra kényszerítendők, azonnal föltüztük zászlóinkat Ankonában; végre a' legközelebbi időben, ('s midőn itt éveket idézek, nem azon gyermekies szándékból teszem, hogy ellenkezésbe hozzam azokat magukkal, egyébiránt nincs is itt nyoma az ellenmondásnak,) a' politikai kérdés mindig elkülönözött lévén a' személyitől, valljon mit tesz Cavaignac tábornok a' romai események' hírére? Ő azonnal a' fölfegyverzéshez fog Toulonban, 's nem hiszi, hogy bár milly mértékben, Brunszvik herczeg' Franciaország elleni szerepét ölti magára. Őtet is elragadja az ösztönszerű, akaratlan, ellenállhatatlan lelkesülés, melly minden korszakban arra kényszeríti a' katholicismust, hogy akár a' pápa' kormányának, akár személyének megmentésére Roma' ügyeibe avatkozzék.“

„Most a' kérdés' valódi, gyakorlati, tényleges vitatásába bocsátkozom; 's miután önöktől azt kérdeztem volna, valljon volt-e a' romai kormánynek, a' romai álladalomnak joga és ereje önsorsát erőszakosan megváltoztatni, azt kérdezem, ha valljon volt-e ehhez kedve is?“

„Minden ember tudja, hogy egy reformáló pápa választott el; 's milly örömkötörések, milly hódolatok közt, azt is tudja minden ember. Önök szemére lobbantják, hogy megváltozott. De, ugyan, ki változott meg előbb, Ő-e, vagy önök? Midőn IX. Pius a' pápai trónra lépett, a' romai álladalom' helyzete több rendszabályt parancsolólag követelt: az amnestiát, a' birói, az igazgatási, a' pénzügyi reformot, a' világiak' alkalmazását a' kormányra, bizonyos korlátok között. Mind ez parancsolólag követeltetett, mind ez szükséges volt.“

„Az amnestiát uraim! nem kellett követelni; IX. Pius szive' természetes hajlamából engedményezte azt, 's egyike a' bün-bocsánatot nyerteknek, hálája' bebizonyításaul trónja elé borulván le, ezt mondá: „Szent atya! im itt fejem, mely-

lyet szentséged megmentett; ez szentségedé életre, halálra!“ Később ezen ember' neve legelső helyen állt az alkotmányozó gyűlés' azon oklevele alatt, melly jötevőjének trónvesztését mondotta ki. Az amnestia tehát engedményezve volt: pénzügyi, igazgatási, birói reformok, minden elhatározva, megkezdve 's végrehajtás' utján volt. A' világiak a' kormányra bocsáttattak; ők abban részt vettek, legelőször is azon bocsánatot nyertnek személyében, kiről említést tettem. Voltak, kik nyilatkoztak ez ellen, IX. Piusban bizalmatlanságot gerjesztendők, őt óvandók; de ő nemével a' nagylelkű makacsnak, mindig azt felelte: „Nem! az nem lehet, hogy ki áradozó hálájában így szólj hozzám, képes legyen engem elárulni.“ Ezen bünbocsánatot nyert világi után, Rossi volt az első, ki a' kormányba lépett, 's önök tudják, milly tekintélyvel!“

„Végre az alkotmányos kormány, e' nagy föladat, meg volt alapítva. Rossi, úgy látszik, hatalmas értelmiségével átlátta a' parlamentarizmus hatalom' s a' pápai hatalom' kiengesztelésének nehéz föladatát, titkát. Önök tudják, mikint temetettet el vele ezen titok a' sirba, melly olly rögtön 's olly kegyetlenül nyitattott meg számára!“ (Élénk helyeslés a' jobboldalon.)

„E' korszakban tehát Romában 's egész Olaszországban elégtelenség uralkodott. Minden sziv IX. Piusnak hódolt. Ezen érzelmek egyszerre megváltoztak; egyszerre elterjedtek Roma ellen a' rágalmak; a' fenyegetődzések keringeni kezdettek. A' dicső Rossi' személyében a' világi elem, jól jegyezze meg önök, a' világi elem meggyilkoltatott a' szent atya' lábainál.“ (Élénk helyeslés a' jobboldalon.)

„A' lázadás IX. Pius palotáját ostromolja; két hóval későbbben menekülni kénytelen, hogy kiragadja akarátát 's életét az erőszak' kezéből, melly az elsőre nehezül, 's melly a' másikat fenyegeti; trónvesztése meg van szavazva.“

„Uraim! volt-e ezen köztársasági mozgalomban bármilly foku szabadságról is kérdés? Nem. Milly ürügy alatt ütött ki a' római forradalom? A' háboru ürügye alatt. Azt a' lehetetlenséget követelték a' pápától igazságtalanul, hogy hadat izenjen Ausztriának, az az, saját kezeivel támadja meg tejedelmiségének és álladalmának egyházias, neutralis jellemet;

ezt követelték tőle. Ő ellenállt az erőszaknak, mely tőle ezt követelte, valamint VII. Pius ellenállt Napoleonnak, midőn azt kívánta tőle, hogy hadat izenjen Angolországnak. 'S im! mert ő kötelessége' megszegésének ellenállt, meggyilkolták ministerét, magát pedig országából száműzték." (Ujabb helyeslés a' jobboldalon.)

„Uraim! önök' engedelmével, bátorkodom ezen észrevételt e' gyűlés' és hazám' figyelmébe ajánlani: miután őt száműzték, 's ministerét, mert nem izent háborut, meggyilkolták, valljon izentek-e ők háborut?“ (A' jobbold.: Igen helyes! Igen helyes!)

„Hallották-e önök, hogy Mazzini és barátjai megjelentek volna a' novarai csatatéren, hol egy hősie király nagylelkűleg koczskáztatta trónját 's hasztalanul kereste halálát.“ (A' jobboldalon: Igen helyes! Igen helyes!)

„Vége, a' Romában kitörő mozgalom, valljon valóban romai mozgalom-e? Valóban, ha Roma' kebelében fogamszott, ha a' romai népességekben vannak gyökerei, ugy fővezérei romaiak, ugy ministerei romaiak, ugy hadserege, katonáskodó hadserege romai? Lássuk, vizsgáljuk a' neveket.“

„Kit látunk a' kormány' élén? Mazzinit, egy genuait; a' cabinetben mint főnököt Avezzenát, egy genuait; a' hadsereg' élén, mint valódi, nem névszerinti vezért Garibaldit, ismét genuait. És kiből áll a' hadsereg, jól értsük meg a' katonáskodó hadsereg? Magyarok, lengyelek, németek, lombardok és francziákból...“

„Midőn a' pápa' trónvesztése fölötti szavazat forog kérdésben, mit cselekszik a' Mamiani ur által képviselt jelentékeny, fontos romai elem? Eszclylyel és azon ovatossággal szavaz, mellyre egy köztársaság kényszerít, melly minden szavazat' végén vagy a' tör' hegyét, vagy 200,000 ember' fenyegetőzését mutatja.“ (Morgás a' bal-, helyeslés a' jobboldalon. Egy tag a' baloldalon: Ebből kitetszik, hogy ön valódi republikanus. Thuriot: Lehet valaki republikanus a' nélkül, hogy szeresse a' gyilkoló köztársaságokat. (Jobboldalon: Igen helyes! Igen helyes!)

„Mamiani a' kérdés' elhalasztása mellett szavaz. 'S később midőn Oudinot tábornokkal elkezdődtek az alkudozások,

Armellini, egy másik jelentékeny romai személy, Mazzininak a' triumviratusban ügypártosa, oda nyilatkozik, hogy folytatni 's be kell végezni az alkudozásokat, és ez ízben maga Mazzini szólal föl 's visszavetteti Armellini' véleményét.“

„Jegyezzék meg uraim! milly különös romai köztársaság ez, mellynek első főnöke nem romai, mellynek főministere nem romai, mellynek tábornoka nem romai, mellynek tanácskozásai nem romaiak. Tudnillik Romában soha sem létezett romai köztársaság; Mazzini' olasz, egyesült köztársaságának reménye, esztelen ábrándja mutatkozott ott. Még más valami is volt ott, 's önök ráismerendek bizonyos esalhatatlan jelekről, a' romai Moniteur-be iktatott, 's elkobzásokat, kényszerített kölcsönöket, hamis pénzt, és a' küzdelem közben kitűzött vörös zászlót tartalmazó határozatokról. Romában a' socialis köztársaság létezett, mellyet önök itthon légyőztek, 's melly oda menekült. (Igen helyes! Igen helyes!)

„Azt mondom tehát, és meg is mutatom, hogy Romában socialis köztársaság létezett, melly Romát eleinte fiókjaul választotta, később székhelyeül teendőt; ezt e' szószékről hallottuk; ezt Mazzini megírta. A' socialis köztársaság tehát Romát székhelyévé akarta tenni. A' socialismus, melly ezt bevállani nem akarja, melly fölpatán ha kérdezzük tőle, 's még is kellene, hogy utolsó szavát legelőször tudassa a' népekkel, mellyek' intézményeit 's hitét megtámadni vakmerős-ködik; a' socialismus, mellynek zavart, ellenmondó hebegései egy perczig sem állják ki a' párvónalt a' keresztény szeretet' áldozatival; a' socialismus, melly Rienzivel a' 14-dik században az 1848-iki romai jelenetek' előjátéka volt, melly Florenczet művészeteivel együtt földulta, melly Angolországot Walt Teyler' vezérlete alatt elpusztította, és Jacquerie név alatt a' frankokat leöldöste; a' socialismus, melly a' 16-dik század óta Leyden János és tivornyáitól kezdve, Babeuf és bünös ármányaival szövetkezve, egész a' mi vészteljes juniusi napjainkig működik; a' socialismus, mellyet a' történelemben ama' romok' nyomán követhetünk, mellyekkel a' földet minden időben elborította; a' socialismus arról ábrándozott, hogy Romát hatalmába kerítse, 's ott a' kereszténység-

get trónjáról letaszítsa, mely tizennyolcz század előtt, kezében tartva az evangeliumot, első 's egyszersmind utolsó szavát, békesen nyitotta meg magának Roma' kapuit 's templomait." (Élénk tapsok a' jobb oldalon.)

„Akarják most önök tudni, mi lett volna a' köztársaságból a' pápa nélkül. Itt válik komolylyá a' területi kérdés.“

„Roma azonnal elvesztette volna a' neutralitás, a' béke, az áhitat' jellemét, mely a' világ' minden részeiből oda édesgeti a' művészeket, az utasokat, kik elevenitik 's táplálják; e' bájoló vonzerőt elvesztette volna; zavargó, nyugalom vesztett, kiállhatatlan piacczá vált volna. Önök uraim! (a' szónok a' baloldalhoz fordul) reformjaik' tagegyenesítő ágyába akarják fektetni a' népeket; 's azt hozván föl ürügyül, hogy idomtalanásaikat kívánják megigazítani, tudják-e, minnek tesz ki őket? Annak, hogy ugyanezen népek' élete- 's boldogságának forrásai kiszárittassanak.“ (Élénk helyeslés a' jobboldalon.)

„Im! a' romai nép megtette már a' kísérletet, mennyire képes menni a' szabadságban; megtette azt Rienzi alatt. Uraim! egész Olaszország telve volt akkor mozgalommal, tevékenységgel, a' Roma körüli álladalmak, fejedelmiségek mind telve valának a' tevékenység' szikrázó életével, 's mire ment Roma ama' 70 év alatt, miglen a' pápák távol voltak, és szabad tért engedtek erélyének 's munkásságának? Az élet, a' mint ezt minap a' közoktatás ügyi minister ur mondá, megakadt benne, utszái pázsittá váltak, a' népesség megfogyott.“ (Fölkiáltások a' baloldalon.)

„És a' romai nép, a' hagyomány által megszentelt kifejezés szerint, könyezett fogsága fölött.“ (Ujabb fölkiáltások a' balold.)

„A' kísérlet tehát meg volt téve. 'S minthogy a' romai álladalom, valamint már eleinte szerencsém volt mondani, nem egyéb, mint diplomatikus egymás mellé helyezése a' tartományoknak, mert nem létezik romai nemzetiség (mozgás), hisz ezt mindnyájan tudják; a' romai álladalom' minden jelentékeny városi, Ravenna, Ferrara, Bologna elszakadtak volna Romától; 's a' mostani, jogban és tiszteletben gyökeröző egy álladalom helyett, egész serege keletkezett volna a' San Marino féle köztársaságocskáknak, belül minden ösz-

szetartás, kívül minden lehetséges ellenállás nélkül. Nápoly, Toscana, Ausztria e' kis köztársaságokat minden oldalról megkárosították volna. Ancona, melly jelenleg a' romai álladalom' nemzetisége által, minden hatalmasságok' foglalási vágya ellen biztosítva van, a' leggyorsabb a' legmerészebb' áldozata leendett. E' kettő közül egyik bekövetkezett volna; vagy Ausztria' adria körüli tengeri helyzetének kiegészítésére szolgál (helyes); vagy pedig Ancona, egy reggelen fölébredve angol hajókat pillant meg saját kikötőjében; 's 24 órával későbben falain lengedez az angol tengeri lobogó; mi által Malta 's a' jóniai szigetek' háromszege kiegészítettett volna."

„Im! ez fogott elkerülhetlenül történni; 's utoljára, ha önök Olaszországot ezen erkölcsi tengeri szorostól megfosztandották, mellyet a' szent atya' álladalma képez, 's melly ennek függetlenségét oltalmazza, tudják-e önök, mi történt volna egykor elkerülhetlenül? Ausztria, mellynek előbb utóbb számításai lesznek Oroszországgal napkeleten, akár hódítási szeszélyből, akár kárpotlási szükségből, egyszerre önök kis köztársaságain keresztül Nápolyra rohant, 's azokat visszajöttében elseperte volna, innen Toscanára esett 's onnan győzelmes seregével előzönlötte 's elbuktatta volna Piemontot, az Alpesek' tövénél állapodván meg.“ (Élénk helyeslés a' jobb oldalon.)

„Épen a' háboru' megelőzése végett kell jogunkhoz ragszkodni, mellyel jelenleg birunk. Így tehát, mit a' köztársaság létrehozott, az a' háboru volt önmegállapítása, a' háboru szellemi, a' háboru területi okok miatt, 's mindezek' záradékaul ugyan az önök' határainak biztosságát veszélynek tette ki. Im! ez volt a' romai köztársaság.“

„Olaszország' függetlensége tehát Uraim! sulyosan volt veszélyeztetve, a' sulyegyen, veszélyünkre, föl volt forgatva; mert nem szabad elfelejtenünk, 's itt kiindulási pontomra visszatérek, hogy most, midőn Olaszország, hála a' végrehajtó bizottmány' politikájának, Károly Albert' kardját elvesztette, 's Radetzky tábornagy' győzelmeit megérte, a' pápaság Olaszország' függetlenségének utolsó üdvhorgonya.

Montalembert

gróf beszéde a' romai ügyben, a' francia
törvényhozó gyűlés' 1849. october 19-kén
tartott ülésében.

Hugo Victor, a' baloldal' szónoka, elvégezve indultos,
a' baloldal tapsaitól kísért beszédét, azonnal eltávozott az
ülésből; Montalembert a' szószerkekre siet, 's következőkép szólt:
„Uraim! Az előttem elszavalt beszéd, érdemlett jutalmát,
vagyis inkább büntetését azon tapsokban már elvette,
mellyekkel elhalmoztatott.“ (Zugás balról. Számos hang:
Rendre! Rendre! Az elnök: Önök százszor többet mondanak,
sem mint Montalembert ur. Én az erőszaknak soha sem fo-
gok engedni. Balról: Ön félreismeri köteletségét. Az elnök:
Hiszik-e, hogy önöktől függ az ülés' folyamát megakadályozni.
A' sor a' szónokon van. A' mozgalom még soká tart a' nélkül,
hogy az elnök' csengetése azt lecsillapíthatná.)

Montalembert a' baloldalhoz fordulván: „Minthogy e' szó
„büntetés“ önöket sérti, azt a' „jutalmu“ szóval cserélem föl.
Mondám tehát, hogy az engem megelőzött szónok, jutalmát
már a' szélső baloldal' tapsaiban elvette, és hogy Paris városának
azon választói, kik mikint én mérséklettek, 's kik őt a' rend' nagy
pártja' képviselőjének nevezték, joggal kérdehetik maguktól, ha
valljon illy tapsok' aratása végett küldötték-e őt e' helyre?“
(Igen helyes! Igen helyes! Igen helyes! — Indultos félbeszakasztás
balról. A' hegyi párt' számos tagjai fölállanak 's a' szónokot hevesen
kérdőre vonják.)

„Legalább mondhatom, hogy a' jövőkor büntetést tart

fön számára.“ (Uj félbeszakasztás. Balról: Várjon ön még az bekövetkezik! Mozgalom.)

„Azt kívánják tőlem, hogy én a' szónoknak válaszoljak; ez ohajtásom, ez kötelességem! Azt mondják: Hugo ur nincs jelen; de részemről igen terhes egy olly élénk, olly pattogó, olly szenvedélyes beszédet követni a' nélkül, hogy némellykor magát a' személyt is ne érintsem, hogy hozzá kérdéseket ne intézzek, mellyek ellen Hugo Victor ur, távollétére hivatkozva, csak joggalanul tiltakozik.“ (Szóljon!)

„Uraim! nem az a' szónok' kötelessége, hogy a' gyűlést illy szavak 's illy eszmék' hatása alatt ott hagyja, 's eltávozzék, hogy a' feleletet illy szavak 's illy eszmékért kikerülje. Engedjék meg tehát, hogy szólhassak; aztán majd megítélik, ha szavaim sértők-e.“

„Mit én Hugo ur lehető jövőjéről mondok, ebben áll: Meglehet, hogy ő egykor Romába utazandik, ott magányt, békét 's léleknyugalmat keresendő . . . Ő mindezt az általa kigunyolt papi kormány alatt föltalálандja. Igen! ő talán oda menend, hogy keresse, hogy élvezze ezen jótéteményeket. Akkor áldani fogja az eget, hogy a' katolikus hatalmasságokban fölkölté az eszmét, hogy föntartsák Európában az egyetlen egy révpártot, hová a' politikai élet' csalódásai elől menekülhetni. (Félbe szakasztás balról.) Ő ott meg fogja bánni az épen most elmondott beszédet, és e' bánat leend büntetése. (Igen helyes.) Igen! ő akkor meg fogja bánni . . . (Indulatos félbeszakasztás balról.) Ő meg fogja bánni, hogy az egyház' köztiszteletü fejét rágalmazta . . . Ő meg fogja bánni, hogy rágalmazta Franciaországot, a' pápaság' ügyében reá kenvén saját érzelmeit és ösztöneit!“

„Ő rágalmazta a' pápát, midőn reá fogta, hogy gondolatában helyet adott a' kivégzéseknek, az erőszakoskodásoknak, a' szigoru rendszabályoknak. Hol vannak az előnkbe tartott vérpádok? Hol vannak IX. Pius' uralkodása alatt a' bakók és kivégzések, hol vannak azok még elődei alatt is? (Egy hang: Ott a' történet!) Igen! ott a' történet, 's azt bizonyítja, hogy már hosszú idő óta nem volt egyetlen-egy zsarnok, egyetlen-egy néptapodó pápa sem. A' pápa mindig

megbocsát; neki kötelessége, megbocsátni. 'S épen ezért kénytelen ő némellyeket kivenni azon amnestiából, melyet önök számkivetéssé torzitanak el. A' pápa sem a' börtönök- sem az akasztófákhoz nem folyamodik; de kényszerítve van birodalmától távoltartani bizonyos embereket, kiket nem akar megbüntetni, mikint mi azokat Franciaországban megbüntetjük. Ő kénytelen a' megelőző rendszerhez nyulni, hogy ne kelljen a' visszatérőkhöz folyamodnia. És még ez szolgált alapul Hugo Victor ur beszéde' legszenvedélyesebb részének. Önök, a' mérsékelt kormány' emberei, önök tehát elfelejtik, hogy ez két élű fegyver. A' köztársaság' elnöke, a' nemzeti gyűléssel egyetértve, nem vonta-e meg menthetőbb vétkeseitől a' számukra azok által követelt amnestiát, kik most önöket tapssal kísérik?" (Mozgás.)

„Önök elfelejtik, hogy IX. Pius adott amnestiát. Ez pápaságának legelső tette volt. Ő azt olly emberek' részére adta, kik majdnem mind esküszegők valának; ollyan emberek' részére, kik megesküdtek, hogy hatalmát tiszteletben tartandják, kik az eskütételkor kezeiből vevék az áldozat' mennyei kenyerét. Óh! én elég igazságos vagyok a' mi demagogusaink-, a' mi forradalmi embereink iránt, hogy felőlük elhigyjem, miszerint ők illy utálatos szentségtörésre soha sem valának vetemüendők. És önök szemére hányják IX. Piusnak, hogy ő nem hajlandó egy eléggé teljes amnestia' engedményezésére, midőn az elsőért olly keserű jutalmat aratott!“

„Bossuet bizonyos dicsőületről szól, melyet az erény a' szerencsétlenségnek kölcsönöz. IX. Pius tapasztalta, mi a' szerencsétlenség, és azt, mi sokkal égetőbb a' szerencsétlenség-nél, ő tapasztalta a' hálátlanságot. Óh! én nem szánom őt e' miatt, mert nem arathat mindenki hálátlanságot. Ehhez megkivántatik, hogy valaki embertársaival nagy jót tett legyen. (Igen helyes!) Boldogok tehát, kik hálátlanságot aratnak, de boldogtalanok a' hálátlanok, és jaj! azoknak, kik szószólójukká avatják magukat. (Igen helyes! Igen helyes!) A' pápa hálátlanokra talált, 's nem csak Romában, nem csak Olaszország és Európában, hanem itt is; mert hálátlanság el nem ismerni az általa tett szolgálatokat, és ezeket azon durva bántalmakkal

jutalmazni, mellyeket az elnök ur' szigorúsága tegnap érdemök szerint meg rótt 's mellyeket a' „M^oniteur“ hasábjába fölvet, hogy leczkeül szolgáljanak a' jövő kornak. (Helyeslés.)

„Minthogy e' szószék az efféle bántalmak' talapjává tétet, engedjék meg önök, hogy hálám és csudálatom' ünnepléses hódolatával feleljek azokra.“ (Helyeslés.)

„Még egy szót, mielőtt elhagynám azon tért, mellyre olly fájdalmasan esett az előttem szólott urat követnem. Önök látták, mint törekedett ő elkülönözni a' szentséges atyát környezetétől. Ezen hadi csel ellen óvást teszek. E' kettő közül az egyik bizonyos: vagy saját akaratja szerint cselekszik a' pápa, 's akkor a' környezetére szórt szidalmak ő rá háromlannak; vagy ő nem cselekszik szabad akaratjából, és akkor nem érdemes azon gúnyos magasztalásokra, mellyekkel önök őt el árasztják. Ez régi forradalmi taktika; ezen, Hugo Victor urnak fölül kellett volna emelkednie. Tudják-e önök, ki ellen használtatott az először? Azonnal megmondom. A' szerencsétlen XVI. Lajos ellen, midőn reformatori pályáját megkezdette. (Egy hang balról: Ő Franciaországot elárulta. Zúgás.) Őt minden környezőitől, családja-, barátjai-, szolgálítól elkülönözték; mindig azt mondogatták: „A' király' szándoka jó, de környezői megcsalják“; 's miután minden környezőit bebörtönözték, fölállozták: őt a' számára készített elszigeteltségben nyakon ragadták, 's Capet Lajos név alatt a' bakónak oda dobták. (Mély hatás.)

„Már most, önök' engedelmevel, maga a' kérdés' vizsgálatába bocsátkozom. Három oldala van annak, mellyeket az előttem szólottak mintegy szándékosan összezevartak. A' pápa' világi fejedelmisége; a' romai hadjárat' modora; és a' romai birodalomnak biztosítandó intézmények vagy szabadságok' természete. A' csak most érintett kérdések' két elsejét szándokom teljesen mellőzni. Megoldva hiszem azokat a' gyűlés' szavazata által. Igen! arra nézve, mi magát a' pápa' világi fejedelmiségét és a' hadjárat' modorát illeti, a' gyűlés' fejedelmi határozata már kimondatott. Ezen fejedelmi határozat ellen csak a' jövő korra lehet hivatkozni.“

„Jelenleg csak egy, valóban lényeges kérdést ismerek: t. i. milly fokát a' szabadságnak kell és lehet Franciaországnak sürgetni, miután a' pápát Romába és világi trónjára visszahelyezte. Én ezt, a' lehetőségig meghányi, megállapítani akarom.“

„Az előttem szólottak közül igen sokan kijelentették, mikép a' romai birodalom' számára nem lehet azt sürgetnünk, mit a' külügyi minister nagy politikai szabadságnak nevezett. Én önökkel igyekezendem megvizsgálni, ha valljon ezen elvet elfogadva, kell- és lehet-e mást igényelni, mint a' mi a' sept. 12-diki *motu proprio* ban foglaltatik. Ezen *motu proprio*, jól jegyezzék meg önök, csak programm. Ez némileg, miként már önök előtt mondva volt, a' Saint-Queni nyilatkozathoz hasonlít, mellyet XVIII. Lajos az 1814-diki charta előtt bocsátott ki. Ez egy okmány, melly a' romai birodalom' jövő kormányzatának elveit és alapjait magában foglalja. Mondva volt önöknek, és hogy a' vitatkozás' pontját jól megállapítsuk, engedjék meg, hogy ismételjem, miszerint ezen okmány négy főbiztosíték' záloga. Záloga először a' polgári törvényhozásnak; másodszer a' törvényszékek' reformjának; harmadszer nagy tartományi és hatósági szabadságoknak, sokkal nagyobbaknak, mint mellyekkel a' tanácselnök ur' tegnapi nyilatkozata szerint, mi birunk, és itt Franciaországban még bírandunk, olly nagyoknak, hogy önök a' jelen körülmények' tekintetéből magát Párist sem merik azokban részesíteni, és ezt helyesen teszik. (Helyeslés a' jobboldalon.) Im! a' tartományi és hatósági szabadságokra nézve, a' pápa mi kivételt sem tesz. Negyedszer a' *motu proprio* biztosítja az igazgatás' secularisálását azon értelemben, hogy abból az egyháziak ki nem záratnak, hanem oda a' világiak is bebecsáttatnak. Mindenek előtt jó megjegyezni, hogy a' világiak' ezen bebecsáttatása napjainkban IX. Pius' pápasága alatt már olly általános, miszerint a' pápai birodalom' hivatalnokainak legközelebb Nápolyban közzétett hivatalos statistikája' nyomán, melly a' politikai, törvényszéki 's igazgatási rend' minden hivatalnokait, ezek' rangjait 's 1848-ra kiszabott fizetéseit tartalmazza, mindössze csak 109 egyházi, míg 5059

világi hivatalnok van. Im! ez a' mostani arány. (Egy bizottmányi tag: 243 egyházi van.) Igen de e' számban a' börtönök 134 lelkésze is ben foglaltatik. Már most úgy hiszem senki sem jöhet a' gondolatra, hogy a' kevés számú egyháziakat az általuk jelenleg elfoglalt kitünő helyekből elmozdítani kívánja; kitünőknek nevezem azokat, mert a' pápa maga is egyházi férfiú lévén — ha csak tán azt nem akarják önök, hogy a' pápa is világi legyen (Helyeslő nevetés jobbról) . . . szükségkép kell, hogy körülé, mint fejedelmiségének főszolgái, hozzá hasonló egyházi férfiak álljanak, 's ezt önök is be fogják látni. A' pápára azon kötelességet háritani akarni, hogy birodalma' főhivatalaiból az egyháziakat kizárja, épen annyit tenne, mintha az orosz czár-, ezen lényegesen katonai fejedelemtől azt követelnők, hogy egyes egyedül ügyvédek által kormányozzon. (Helyeslő nevetés jobbról.)

„Mit tesz e' helyett az orosz czár? Ő, a' katona, miniszteriuma és a' fő kormány' élére minduntalan katonákat helyez, és sok ideig pénzügyi ministere is egy gyalogsági tábornok volt, és finanziaája nem rossz, sőt ellenben igen jó lábon állott. (Nevetés. Egy hang balról: Nem viselt tábornoki czimet. Montalembert: Igen! az Canerine tábornok volt.)

„Jegyezzék meg egyébkint, hogy a' motu proprio, mikint azt a' külügyi minister mondotta, mintegy csiráját hordja magában a' benne foglalt elvek, engedmények, szabadságok' mindenféle kifejlésének és alkalmazásának. Én vele együtt ohajtom, hogy a' francia kormány ezen alkalmazások' pontosságához és teljességéhez ragaszkodjék. Én mikint ő szinte sürgetni fogom, először a' mi külpolitikánk' méltóságának, másodsor magának a' pápa' világi fejedelmisége' biztosságának érdekében. Mi e' fölött tökéletesen egyetértünk. (Igen helyes! Igen helyes!) De ha önök többet kívánnak, ha olly politikai intézményeket és szabadságokat követelnek, mellyekről a' motu proprio ban említés sem tétetik: akkor úgy hiszem hogy csalatkoznak, hogy hajótörési veszélynek teszik ki magukat, mert ezen szabadságok magával a' természettel összeférhetetlenek.“

„Szándokom mindenek előtt jól megállapítani, miért és

mennyiben összeférhetetlenek némelly szabadságok a' pápa' világi fejedelmiségével. Nem a' magában vett szabadság az, melly ezen fejedelmiséggel össze nem fér. A' középkorban, igen tetemes helybeli, egyéni és általános szabadságok léteztek együtt a' romai birodalomban a' pápák' világi fejedelmiségével, mikint azok más országokban együtt léteztek a' királyok' fejedelmiségével. De mi történt napjainkban? Az, hogy a' mai demokratia a' szabadságot és népfölséget majdnem egy értelmüvé tette. Bizonyára, ezen egyértelműség nem következik a' dolog lényegéből, mert igen nagy szabadság uralkodik Angolországban, hol morzsája sincs a' népfölségnek; nagy szabadság létezett Franciaországban a' restauratio alatt, bár a' népfölség még kikiáltva nem volt. A' népfölség' elve, mikint azt Cavaignac tábornok ur e' szó-széken olly tökéletesen megfejtette, a' pápa' világi fejedelmiségével egyáltalában össze nem fér; és, mert a' szabadságot a' népfölséggel mindig összezarják, kénytelenek vagyunk kinyilatkoztatni 's bebizonyítani, miszerint némelly, napjainkban általán követelt szabadságok a' pápa' fejedelmiségével össze nem férnek.“ (Helyeslés jobbról.)

„Sőt még tovább megyek, és hajlandó vagyok némileg megengedni, hogy bizonyos mértékben még a' népfölség sem lenne talán összeférhetetlen a' pápa' világi uralmával; de erre nézve megkivántatnék, hogy ezen népfölség meg tudja magát tagadni, tudjon megmaradni az általánosságban; megkivántatnék, hogy csupán csak a' hatalom' forrását határozza meg, mikint az Belgiumban történt; mikint az Amerikában történt, midőn az egyesült álladalmak magukat megállapították. De korunk' politikusai 's demokratái nem úgy értik azt. Ők a' népfölség alatt a' népnek nem azon jogát értik, mellynek következtében kormányát választhatja; hanem azon jogot értik, mellynek következtében azokat megváltoztathatja, mint tetszése tartja, minden nap, minden ürügy, ok, sőt kihívás nélkül mindent fölforgathat, mindent koczkára tehet. Im! ez nem fér össze egyáltalában a' hatalom' katholikus értelmével; és mégis ezt értik napjainkban a' népfölség alatt; és im! ezt értették név szerint a' romaiak ezen szó alatt.“ (Élénk ellenszöveg balról.)

„Ha hajlandók lettek volna megelégedni a' mérsékelt szabadsággal, volna már valamint két kamarájuk, ugy nemzetörségök, sajtószabadságuk, 's mindazon szabadságuk, melyekkel őket IX. Pius elhalmozta. Nekik ezek nem kellettek; ők IX. Pius' engedményeinél többre becsülték holmi czimes vagy czim nélküli demagogok' izgatásait; ők többre becsülték a' forradalmat a' szabadságnál, és most választásukért lakolnak; elvesztik a' politikai szabadságot, mert azt a' népföltség' önkényes, helytelen gyakorlatával összezavarták.“ (Igen helyes!)

„Én a' mennyire lehet; elakarok mellőzni minden általános kérdéseket; ki akarok gázolni mindenek előtt az általánosságokból; ez a' főnforgó kérdésre nézve főkép szükséges. Én is azt állítom, miként Tocqueville ur mondá, hogy a' mai nagy politikai szabadságok főleg e' háromban állanak: a' nemzetörségben, a' sajtó- és a' szólásszabadságban, vagy hogy jobban fejezem ki magamat, a' szószer' fejedelmiségében, mert a' hol a' szószer' szabad, ott egyszersmind fejedelmi is. Mi külön tárgyalandjuk tehát a' szólásszabadságot, a' nemzetörséget és a' sajtószabadságot.“

„Mi a' sajtószabadságot illeti, nem tudok jobb választ adni az e' tárgyban fölhozott ellenvetésekre, mint midőn egy angol status férfinak, 1814-ben, nem tudom milly gyülekezetben mondott szavait idézem, mellyben az angolok' szerzeményének, Malta' szigetének adandó intézmények és alkotmány fölött folyt a' vitatkozás. Ezen statusférfiu kinyilatkoztatta, hogy Angolország Malta' szigetének nem ad sajtószabadságot. Hogyan, mondák neki, ön angol létére, ki hon a' korlátlan szabadságot élvezi, nem barátja a' sajtószabadságnak? Igen, volt a' felelet, én igen is nagy barátja vagyok annak; de egy sorhajón nem szeretem azt. Ha már egy angol Malta' szigetét egy sorhajóhoz hasonlithatta, annál nagyobb joga van a' katolikus világnak Roma városát egy sorhajóhoz hasonlítani, és ott bizonyos, a' sajtószabadsággal össze nem férő fegyelmet föntartani.“ (Gulyos kacaj a' baloldalon.)

„De azt vetik szemünkre, mi mind ebből mit sem kívá-

nunk, mi az idézett nagy és fontos szabadságok' egyikét sem sürgetjük; mi csak egyet kívánunk, melly a' kormány által tegnapi napon a' szöszéken fölolvastott sürgöny' mellékletében foglaltatik. Ez a' motu proprio által alkotott tanácsgyűlés' határozó szavazata az adóügyben. Uraim! hogy a' kormány ezen föltételt sürgette, igen is megfoghatom; de hogy azt ultimatum' tárgyává nem tette tökéletesen helyeslem, és pedig azért, mert ezen, magában olly csekélységnek látszó dolog, nagy mint a' világ. Magában foglalja az a' parlamentararis fejedelmiség' minden elveit. Az adóügyben határozó szavazatot adni egy gyűlésnek, annyit tesz, mint vele a' fejedelmiséget megosztani; épen ez által lettek Angol és Franciaország' parlamentjei fejedelmiekké.

„Valóban, olvassák önök Angolország' történelmét, és vizsgálják, mikint jutott lassankint az alsóház, a' korona és felsőház fölötti uralkodáshoz; egyes egyedül az által, hogy föl volt ruházva a' segélyadás fölötti szavazattal 's a' költség megtagadás' fejedelmi képességével. 'S azt hiszik-e önök, hogy midőn Franciaországban XVIII. Lajos a' chartát adá, parlamentararis fejedelmiséget volt szándoka alkotni? Én részemről mit sem tudok erről, de azt föl sem teszem. Mikint kényszerítettett ő elismerni ezen parlamentararis fejedelmiséget? Csak úgy, hogy chartájában a' többek közt, az adóügyi fejedelmi szavazatot, és a' finanziaiban a' romai consulta' részére sürgetett határozó hatalmat a' kamaráknak megadta, és nem máskép. Nem a' kamarák' alkotásában állott azok' fejedelmisége; nem is a' választói szavazatjog az, mellyből a' kamarák' egyike eredetét vette: hanem azon képesség az, mellynél fogva a' pénzsegélyt a' királynak megadhatta, vagy tőle megtagadhatta. Valóban, lássák, mi történt legelőször, midőn a' király az 1814-diki chartában számára biztosított jogával élni akart, mellynél fogva tőle függött békét kötni, vagy háborut kezdeni? Midőn legelőször 1823-ban Spanyolországnak háborut akart izenni, mikép viselte magát a' kamara? Valljon a' király tetszése szerint megkezdhette-e azt? Teljességgel nem; a' kamaráknak, a' követek' kamarájának volt kénytelen a' háboruviselésre szük-

séges pénzért könyörögni; és a követek kamarája, a mil-
liokat megadván vagy megtagadván, határozott a fölött, hogy
béke legyen-e vagy háboru. Ezen naptól fogva a parlamen-
taris fejedelmiség Franciaországban már meg volt; tehát jó-
val az 1830-diki charta előtt. Épen ez történnék Romában,
ha a' finanziaügyben a' consulta vagy akár mily gyülekezet
határozó szavazattal volna fölruházva." (Zaj különféle érte-
lemben.)

„De lássák uraim! mi fogna bekövetkezni. A' hányszor
ezen gyülekezetben, a' szentséges pápáról még az egyház'
ügyeire nézve is adott irányt illetőleg, ellenséges szellem ke-
letkeznek, tudják-e önök mi fogna bekövetkezni? A' pénz-
segélyt megtagadnák tőle, vagy legalább a' megtagadással fe-
nyegétnék a' pápát, ki az egyház' általános kormányában ez
vagy amaz utat követni, például ezt vagy amazt a' szerzetes
társulatot kizárni nem akarná. Látnók, mint foglalnék el a'
romai gyűlés' szószékét olly szónokok, kik a' nem rég Leroux
Péter urtól itt tolmácsolt eszméknek hódolva, elkezdenék bi-
zonyítgatni, miszerint ez vagy amaz a' szerzetes rend, pél-
dával a' jezuita rend korunk' előhaladásával össze nem fér, ind-
okolásukhoz a' baculus- és cada vert, 's a' többi szoká-
sok kisérertet . . . (Nevetés.) és előadásukhoz a' költség' meg-
tagadásávali fenyegetőzést csatolva.“

„Milly gyógyszer lenne az egyház' főnöke, milly gyógy-
szert találna az egész katólikus világ illy kényes és nehéz
helyzetben? Értsék meg jól uraim! hogyha a' pápa' oldala mel-
lett egy illy nagy előjoggal fölruházott törvényhozó kamarát
látnánk, az egész világ' katólikusai nem tudnák mihez tar-
tani magukat. Helyzetök bizonyos viszonyok alatt kényesebb-,
nehezebb- és bajosabbá válnék, mintha a' pápa egy más be-
vallott hatalmasság' rabja, vagy maga a' romai köztársaság'
alattvalója volna. Akkor legalább tudnák a' katólikusok, hogy
kivel van dolguk. De egy határozó szavazattal fölruházott ka-
marával oldala mellett, mindig habozásban kellene lennünk;
a' fejedelemség megosztva, következképpen megsemmisítve
lenne. A' pápa, ha nevét tekintenők, fejedelem, de a' va-
lóságban alattvaló lenne; ő arra lenne kárhóztatva, hogy má-

sok' akaratját saját akaratja' nevében kövesse; ez őt és minket is a' legbalabb, legkétesebb értelmű, legrettenetesebb állásba helyezne. Az ész, a' lelkismeret és a' józan politika egyaránt fölhevnek, hogy azt elkerüljük. (Igen helyes! Igen helyes! Egy tag: És a' képviseleti monarchia!)

„A' képviseleti monarchiában, és ezt a' tisztelt félbeszakasztó ép olly jól tudja, mint én, a' képviseleti monarchiában a' király, igazán véve nem más, mint a' mit épen mondtam: ő csak névszerinti főnök; ő nem valóságos főnöke a' politikának. Ez 1830-ban bebizonyodott. (Helyeslés jobbról.) Ezen állapot' lábrakapását mi Romában nem engedhetjük meg, 's azt egy valódi politikai értelmesség sem akarandja, nem mondom csak maga a' fejedelmi pápának, hanem vele együtt a' katolikus világnak is nyakába akasztani; mert akkor, a' pápát fejedelmiségébe visszahelyezni sietvén, czélunkat egészen eltévesztettük volna. Önök ekkor ezen fejedelmiségét megfosztották, földarabolták, megsemmisítették, és a' pápát előbb vagy utóbb a' konstantinápolyi patriarcha' sorsára kárhoztatták volna, t. i. hogy ő, a' cselszövények és politikai pártok' Isten tudja milly tömkelegében, függetlenségét, hatalmát és méltóságát elveszítse, mitől csak valóságos és tetteges fejedelmisége képes őt megőrzeni. Illy sorsra jutott a' konstantinápolyi patriarcha.“ Helyes jobbról.)

„Valljon kit helyeztek önök vissza Romába? Nem olly fejedelmet, minő például a' toscanai nagy herczeg; mert nem helyezték önök vissza trónjába a' toscanai nagy herczget, midőn az attól megfosztatott. Nem is, mint Cavaignac tábornok ur mondá, csupán egy végtelen tiszteletre méltó férfiut... (Balról óh! óh! Zaj.) Minden bizonnal, a' pápa fejedelem is, és egyszersmind végtelen tiszteletre méltó féfiu is; de az én véleményem szerint, önök nem a' fejedelmet, nem a' végtelen tiszteletre méltó férfiut helyezték vissza Romába; mi a' pápát, a' főpásztort, a' katolikusok' lelkismeretének szellemi főnökét helyeztük vissza székébe. 'S ugyan mi áll most önök érdekében azon nagy munka után, mellyet megkezdettek és végrehajtottak? Visszahelyezni és föntartani a' pápát erkölcsi hatalma' teljében a' katolikus lelkismeretek fölött; neki akar-

tak önök szolgálatot tenni, ötet akarták önök a' legnagyobb veszélyből kiszabadítani. De jegyezzék meg jól önök, ezen erkölcsi hatalom inkább vagy kevésbé teljes lehet.“

„Én itt egy végtelenül kényes tárgyhoz nyulok. Ha a' pápa oly engedményeket adna, minőket Hugo Victor ur és ezen gyűlés' több más tagjai követelnek. . . . Istenem! én valóban legkevésbé sem szeretném megsérteni azon tiszteletet, mellyel a' pápának, 's a' katolikusok' lelkismerete fölötti csalhatatlan tekintélyének tartozom; de kénytelen vagyok megvallani, miszerint ő tán nem tartaná meg azon roppant és igazságos népszerűséget, mellyel az összes katolikus nemzetek' egyhangu üdvözlése által azon pillanatban fölruháztott, mellyben apostoli székét elfoglalta.“

„Nem értem én azon kétszinü üdvözléseket, mellyek IX. Piusra nézve nem voltak egyebek a' hitszegés és összeesküvés' jeladásainál: én azon őszinte, általános lelkesülésről szólok, mellyel őt a' katolikus világ, Olaszország- és Román kivül is, üdvözlette és övedzette. Ha látnók, milly kevesé fordítja hasznára IX. Pius saját fájdalmas tapasztalását 's mint idézi vissza eddigi heylzetének koczkaztatásait és veszélyeit; ha látnók, mint állítja vissza, nem is a' nemzetiséget, hanem csak a' *motu proprio* által megtagadott parlamentaris hatalmat: alázattal és őszintén mondom, hogy azon bizalmunk, azon mély, gyermeki bizalmunk, mellyet benne helyezünk, fölriasztatnék; nem mondom hogy megrendítették, hanem hogy fölriasztatnék.“ (Mozgás.)

„Épen most mondtam, miben áll a' pápa' uralma? Jól értsenek meg önök, nem szólok én az ő dogmatikus, csalhatatlan hatalmáról, mellyet ő mindörökre megtart; én a' mostani pápa' személyes hatalmáról, a' pápa' e' pillanatbani népszerűségéről szólok. Ezen hatalom a' katolikusok' véleményében megingattatnék, ha ama nagy és dicső kísérlet után, mellyhez hogy hozzá fogott, mig élek magasztalom, őt ismét azon pályára látnók lépni, melly oly vészteljes önmagára, oly vészteljes az egyházra, oly vészteljes azon méltóságra nézve, mellynek ő; saját mindennapi vallomása szerint is, nem egyéb mint őrzője. (Helyeslés jobbról.) És miután végre

is azt ajánlják neki, hogy a' közvéleményre kis tekintettel legyen, kell, hogy a' katolikusokét is csak vegye valamibe."

„Ha már most, meggyőződéseim szerint, meg van állapítva, hogy a' consultával engedményezett határozó szavazat ugyanazos a' parlamentaris kormányval: én azt állítom, hogy a' fejedelmi pápának és politikája' itteni védőinek joguk van, a' romai birodalomban alkotandó, vagy inkább visszaállítandó parlamentaris kormány' irányában külön rendü ellenvetéseket fölhordani, mellyeken most önök előtt gyorsan keresztül futok. Joguk van legelőször megvizsgálni, kik azok, kik ezen intézményeket követelik. Én a' parlamentaris intézményekről szólok, arról, mi csak most képviseleti monarchiának nevezetett."

„Két fajta emberek kívánják ezen intézményeket; az elsőek azok, kik ezen intézményeket Franciaországban megbuktatták; azok, kik magukat tegnapi republikánusoknak nevezik. Hogyan kívánhatnak ők Olaszország' számára intézményeket, mellyeket Franciaországban megdöntöttek? (Helyeslő nevetés a' jobboldalon.) Tudják-e önök, miért cselekszik ők ezt? Ennek megfejtését a' „National“ egyik számában találom, melly, mikint a' motu proprio épen 1849-dik évben sept. 12-kén adatott ki. Ezt mondja e' hirlap: „Akár mit tegyen IX. Pius, a' romai nép magától el nem fogadja a' neki adandó új szabadságokat; ő azokat csak arra használandja, hogy megdöntse a' fejedelmet, ki a' hiedelemben van, hogy azokat engedményezheti, és hogy hatalmát lerázza.“ (Óh! Óh! Hosszas vidámság a' jobboldalon: Egy tag: Im! a' „National“ motu proprioja.)

„Kik így beszélnek, én azokat igen következeteseknek találom. Még azt sem mondom, hogy őket a' bíróság ez ügyben nem illeti; sőt ellenkezőleg elismerem, hogy ők ebben igen is bírászkodhatnak. (Új vidámság.) Egyedül csak azt nyilatkoztatom ki, hogy véleményök ellenök bizonyít; hogy ők az ügy mellett szólnak, és ellene bizonyítanak; és hogy a' pápa's az ő tanácsnokainak igen is vakoknak kellene lenniük, ha ezen olly őszinte, olly következetes vallomások fölvilágosításukra nem szolgálnának. Ennyit azok' első osztályá-

nak, kik Olaszország' számára a' képviseleti kormányt kívánják."

„Most következik a' második osztály; és ez azon számtalan emberekből áll, kik Franciaországban a' parlamentáris kormányt nem csak hogy meg nem buktatták, sőt ellenkezőleg azt szerették, szolgálták és gyakorolták. Én is ezek közé tartozom. Én igen szerettem ezen képviseleti kormányt; én a' szeretetnél sokkal tovább mentem, én hittem is benne. Én őszintén hittem benne, sőt, hogy bevalljam, még most is hiszek benne. . . . (Hosszas nevetés. Több hang: Igen helyes! Igen helyes! Zugás a' baloldalon.) Hiszem hogy az a' teoriában, és tekintve az emberi tökéletlenséget, a' kormányok' legjobbika. (Zugás.) Bocssáसानak meg: önök a' teoriával egészen ellenkező gyakorlatra tanítottak engem. (Nevetés.) Hasznot huzok abból, és miután láttam, hogy ezen kormány így vezetve és igazgattva az egyik és másik párt, a' hatalompolczon és az ellenzék' soraiban állt kitünő férfiak által, minők Barrot, Thiers, Dufaure, Molé's több más urak; miután láttam, hogy ezen így vezetett és igazgatott, a' jóllét, siker és tartósság' minden föltételeivel kérkedő kormány, önök' szemeláttára véget ért, egy meglepetés által egy nap alatt fenekestül fölforgattva. . . . (Élénk ellenmondások balról. Jobbról: Igen helyes! Igen helyes! . . . Ez nagyon is igaz. (Forrongás) Mondom, miután Franciaországban ezen nagy és hatalmas, alkotmányos kormányt így láttam megszűnni. . . . így mint-hogy önök nem akarják azt meglepetésnek neveztetni, tehát egy forradalom által, melly azt megdöntötte. . . . (Zaj balról. Jobbról: Tovább! Tovább! Igen helyes!) Miután azt ekkép láttam megszűnni, kénytelen vagyok önmagamnak megvallani, hogy az nem politikai tökély, és következőleg, ha a' pápa vagy más valamely fejedelem, kinek 1846- vagy 47-ben a' képviseleti kormányt talán magam is ajánlandó valék, azt választolja nekünk: „Mielőtt azt másoknak ajánlanátok, meg kellett volna azt őrizni tudnotok.“ (Helyeslő nevetés a' jobboldalon. Egy hang balról: És valljon az absolut monarchiát megengedték önök őrizni?) Nem; mert soha sem volt hitem benne; én azt soha sem is védelmeztem. Ennyit azoknak, kik a' pá-

pának az alkotmányos kormányt ajánlják, ennyit azok két osztályának.“

„De van még egy sokkal hatalmasb ellenvetés, melyet ezen alkotmányos kormánnyal Olaszországban tett tapasztalásokból merítettünk. Van még egy birodalom Olaszországban, melly alkotmányos kormánnyal bir, és ez Piemont. Mint élték ott a' képviseleti kormánnyal és a' parlamentáris fejedelmiséggel? Kérem önöket, gondolkodjanak egy kissé e' fölött, és ha lehet, válaszoljanak. Igen! volt egy pillanat, mellyben a' sardiniai király, népét azon alkotmányos kormánnyal megajándékozta, mellynek elfogadására most a' pápát szoritani akarják. Ugyan mikint élt a' piemonti kamara ezen uj hatalommal? Először is, mikint tudva van, a' királyt az ausztriai fegyverszünet' fölmondására szoritotta, és a' novarai szerencsétlenségbe sodorta. És azután, mint viselte el ezen szerencsétlenséget? Emlékeznek önök azon képre, melyet a' mi követtársunk, Drouyn-de-Lhuys maga e' szószékről tartott az alkotmányozó gyűlés elé, melly valamivel türelmesebb volt önöknél uraim? (Helyeslés jobbról.) Önök emlékeznek, milly rajzát adta ő azon piemonti ellenzéknek, melly mig az ausztriaiak Turin' egyik kapuján, mint például itt ezen az ajtón, benyomulni készültek, az alatt ott a' másikon kiillant. (Mozgás!) Emlékeznek önök e' rajzra? Részemről, azt bevéstem emlékezetembe. De mihelyt az ellenség visszavonult, az ellenzék saját ajtaján megint belépett. És valljon mit tett belépése óta? A' többség az övé. A' kormányzást lehetetlenné teszi Piemontban, mikint ezt az egész világ, mikint ezt az olasz szabadságnak, az olaszországbani alkotmányos szabadságnak minden őszinte és buzgó barátja megvallja. Hetvenkedő szavakkal válaszol a' távol lévő ausztriaiaknak, 's a' hatalma alatt álló kormánynak a' kormányzást lehetetlenné teszi. Összebonyolítja a' nehézségeket, ezer zavart okoz, és elviselhetlenné teszi a' kormány' terhét a' vele megbizott nemeslelkű és magukat fölálldozó emberekre, a' nemzet és hazafiui méltóságra nézve, melly egyedüli biztositéka ezen ország' függetlenségének. (Helyeslés jobbról.)

„Im! ezek a' következményei, Olaszország egyetlen al-

kormányos kormánya' gyakorlatának. Illyféle buzdítással bátorított föl IX. Pius. Sőt el is felejtettem, hogy ezen nagy statusférfiak egy idő óta azzal foglalkodnak, miszerint még Piemontban is kinozzák, faggassák a' püspököket 's az egyházat. (Fölkiáltások balról.) Azt kívánják önök, hogy IX. Piust, a' püspökök' főnökét, ne nyugtalanítsa azon mód, mellyel a' piemonti kamara bánt vele? Hiszik-e, hogy mindezt nem látja világosan? Hiszik-e, hogy fölbátorítás ő rá nézve, midőn látja azon módot, mellyel Piemont' tanácskozó és parlamentáris gyűlése, ott, az ő ajtaja előtt, ezen ország' egyházi ügyeit tárgyalja 's igazgatja? Hiszik-e, miszerint ez kedvező indok arra, hogy az alkotmányos kormány Romába behozassék? És még is e' piemontiak nem állanak papi kormány alatt; a' kormány a' világiak' kezei közt van, olyan emberekéi közt, kiket jelenleg Olaszországban a' legfüggetlenebbek-, legfölvilágosodottabbak- és leghabadelműebbeknek tartanak. Ők, ismételve mondom, lehetetlenné teszik, hogy ezek kormányozzanak; ők az olasz szabadság' barátait kételkedni kényszerítik a' fölött, hogy ezen ország parlamentáris kamarával bírasson." (Igen helyes!)

De van még egy másik tapasztalás is, és pedig az, mellyen maga IX. Pius ment keresztül. Mint előbb említém, valljon nem adta-e ő meg országának a' most sürgetett szabadságokat, sőt ennél még többet? Ő megadta a' sajtószabadságot, a' nemzetörséget; ő megadta a' két kamarát, az alkotmányt. 'S valljon mi eredményt szült ez rá nézve? A' sajtó őt erkölesileg megdöntötte, mielőtt tettelegesen megdöntetett volna. A' nemzetörség őt Quirinal palotájában ostromolta. És a' két kamara néma és mozdulatlan maradt, midőn ministere meggyilkoltatott, és az akkori alkotmányos párt' főnöke Mamiani, magát a' meggyilkolt minister' utódja 's a' szent atya' tömlőcztartójává avatta. A' pápa az alkotmányos kormány nyal ezeket tapasztalta." (Zugás balról. Helyeslés jobbról.)

„Némellyek azt mondják, hogy a' pápa megváltozott; mások örömet mondanák, hogy ő csalatkozott. Én sem az egyiket, sem a' másikat nem hiszem. Nem! IX. Pius sem megváltozott, sem nem hibázott; ő sem nem csalatkozott, sem

más nem lett. Ő nem csalatkozott, midőn szabadságot igyekeztvén adni birodalmának és Olaszországnak, fölhevta az egyházat, nem arra, hogy, mikint mondva volt, a' szabadsággal kibéküljön az egyház kibékít, nem kibékül, nincs szüksége rá, hogy bár kivel is kibéküljön hanem midőn fölhevta a' divatos szabadságot, hogy az általa olly sokáig félreismert egyházzal béküljön ki. Hogy ha ő ezen nagy tervet, ezen nagy és nemes kísérletet és pedig hasonlíthatatlan őszinteséggel 's jó szándokkal meg nem tette volna, kételkednünk lehetendett lelkének nagyságán; azt hihettük volna, némmelly szükséges emberek azt hiendették, hogy a' pápai tekintély rendszeresen utasítja vissza a' haladást, a' polgáriasulást, a' szabadságot. De az általa tett kísérlet után, minden kétségen kívül áll, hogy ha a' szabadság Romában gyökeret nem vert, ez nem IX. Piusnak, hanem azoknak a' hibája, kiket ő ezen szabadsággal megajándékozott. "(Élénk helyeslés jobbról)

Ő tehát nem csalatkozott, megkísértvén ezen nemes és nagyszerű művet, melly őt halhatatlanná teendi, és mellyért én őt részemről mindig magasztalandom. Nem is kellett neki megváltozni; meg vagyok győződve, hogy ő bizonyára nem hajlandó a' szabadság-, a' jóbani szabadság' ügyét az erőhatalom' cultusának föláldozni; de ő látott, meggyőződött, szemei megnyiltak, ő hasznot huzott azon leczkéből, mellyet az eseményekben Isten nyujtott neki, és ő menthetetlen volna, ha azt hasznára nem fordítaná."

„És végtére, ha meg is változott, mit nem hiszek, vajjon csak ő maga volna talán, ki Európában, Franciaországban és akárhol másutt megváltozott? Tegnap a' szabadelműek' nagy pártjának elvtagadásáról tétetett említés. És uraim! valóban mi történt néhány év alatt a' világon? Hiszik-e önök, hogy az értelmes, meleg keblű 's lelkismeretes emberek szeretik, imádják a' szabadságot, vagy hogy hisznek benne, hogy hisznek az emberi-nem' növekedő előhaladásába, a' polgáriasulás és az intézmények' határtalan tökéletesedésébe, ugy mikint két vagy három év előtt? (Hatás külön értelemben.) Hiszik-e önök, hogy a' lelkismeretek, a' szívek, a' legmerészebb értelmességek Franciaországban, Európában, minde-

nütt, meg nem rendítették? Hiszik-e, hogy egy vérsugár nem villant keresztül számos elmén és lelkismereten? (Ujabb helyeslés jobbról.) És hogyha önök vagy részrehajlatlanságunkban kételkednek, vagy azt válaszolják, hogy mi, a' politikai élet' forradalmaitól megviselt 's kedvvesztett parlamentáris férfiak e' tárgyban nem biráskodhatunk, ugy föl hívom önöket: Menjenek, 's hassanak a' nemzetek' titkaiba, keressenek föl bármelly szerény lakot, 's kérdezzék meg a' hiv 's név nélküli, de nemes lelkü és értelmes honfiakat; menjenek, és szólítsák föl az elkedvetlenítő politikai élet' zaja 's izgatottságától távol maradtakat; kopogtassanak szivök' ajtaján, fürkészszenek ki lelkismeretöket 's kérdezzék meg őket, ha valljon azon szeretettel ölelik-e az előhaladást és a' szabadságot most is, mint a' mellyel azt ezelőtt ölelték; vagy pedig, ha azt még mindig szeretve, benne most is ép ugy hisznek, iránta most is azon bizalommal viseltetnek-e? Önök száz, önök ezer között egyet sem találандanak.“ (Élénk és hosszas taps jobbról.—Zugás és tagadás balról.)

„Oh! ez szomoru dolog, ez szomoru valóság; jól meg fogom én a' fájdalmat, mellyet okoz, engem is fájdalommal tölt az el; de így van, 's ki merné ezt tagadni? Fürkészszenek ugy, mint mondtam; menjenek 's pillantsanak a' szivek' rejtekébe, önök az előbbi szabadelműek' száza, ezere között egyet sem találандnak, kiben azon hit, azon lelkesülés lobogna, melly őket két vagy három év előtt melengette! (Való! Való! Nem! Nem!) Hisz tegnap önök maguk bevallották; tegnap e' szószéken szónokaik' egyike, kit mi a' tisztelet, ha nem a' rokonszenv' mély csönde közt hallgattunk meg, maga bevallotta, kiemelte, meghatározta, s' a' szabadelmű nagy párt' elvtagadásának nevezte ezt; az én törekvésem ezen tüneményt önöknek megfejteni, 's önök engem félbeszakasztának, önök azt sértésnek veszik.“

„Még sokkal több mondani valóm van önöknek; én azt állitom, hogy e' tünemény általános, és most annak okát adandom elő. Honnan e' változás? Onnan, mert a' szabadság' nevét és lobogóját mindenütt szennyes és javíthatatlan demagogok bitorolták, kik azt megfertőztették, és a' bün' diadalára

használták. (Indulatos kitörések balról. — Élénk helyeslés jobbról.) Uraim! (szónok a' baloldalhoz fordul) ugyan miért akarják az általam mondottakat magukra venni? Miért nem akarnak engem meghallgatni? Hagyják elbeszélni a' tényeket. Mondom, hogy mindenütt szennyes és javíthatlan demagogok fertőztették meg a' szabadság ügyét . . . (Uj félbeszakasztás a' baloldalon. Egy tag balról: A' jezsuiták tették azt! Fölkiáltások jobbról.) Mondom, hogy mindenütt, a' Capitolium' tövénél, mikint a' fontainebleau-i sorompónál, Frankfurt' külvárosaiban, miként a' pesti hidon, mindenütt a' demokraták' gyilka méltatlanul szövetkezett a' szabadság' lobogójával." (Élénk ellenmondások balról. — Ujabb helyeslés jobbról. Az elnök: Ugyan hagyjanak szólani az orgyilkosság ellen.)

„Egy félbeszakasztást hallok, mellyet ezennel fölkarolok. A' monarchikus akasztófákat hallom szememre vettetni. Tán azt hiszik önök, hogy én két különböző lattal mérek? Soha sem tettem ezt. Én vagyok az, ki a' pairkamarában egykor a' gallicziai mérszárlásokat megbélyegeztem. Nem bánom, hogy ezt tettem, 's a' mondottakból mit sem vonok vissza. Önök a' magyarországi kivégzéseket, Batthyány gróf és mások' véritéletét lobbantják szememre. Én nem késem itt kinyilatkoztatni, hogy ha a' hirlapok által előadott tények igazak, hogy ha ezen kivégzéseknek, a' közzétetteken kívül nincs egyéb okuk . . . (Balról: Óh! óh! ön kételkedik ebben?! Jobbról: Ugyan hagyják szólani!) Hogy ha ez így van, én ezen kivégzéseket kárhoztatom; én azokat kárhoztatom, utálom, és hogy megtörténtek, sajnálom; de egy uttal hozzá teszem, hogy azok vége is nem egyebek, mint Zichy gróf és Latour tábornok' meggyilkolása által előidézett visszatorlások . . . (Gunyos fölkiáltások balról.)

„Folytatom és azt mondom, hogy nem más, hanem a' szabadság' nevében mindenütt elkövetett gazságok, gyilkosságok 's büntettek fagyasztották el, 's busították meg a' szabadság- ügyeért a' legforróbban dobogó sziveket is. Tudják-e önök, mi oltja ki a' szivekben a' szabadság' szétsugárzó és gazdag lángját? Bizonyára nem a' zsarnokok' keze. Tekint-

sék Lengyelországot. Valljon három negyed század óta a' szabadság' lángja nem lobog-e ott kiolthatatlanul egy hármás iga alatt is? Tudják-e, mi oltja ki azt? Azon demagogok, kikről imént szólottam, azon anarchisták . . . (Élénk és hosszas helyeslés jobbról. — Ellenmondások balról.) Azok, kik mindenütt istentelen 's kérlelhetetlen háborút izennek az emberi természetnek, a' társadalom' alapföltételeinek, az igazság, a' jog és a' társadalmi igazságosság' örök sarkelveinek; im! ezek oltják ki a' szabadság' szeretetét." (Uj helyeslés.)

„Mindenekre kérem önöket, tekintsék meg, mit ez előtt három évvel Európában láttunk. A' szabadság mindenütt fokozatosan terjeszté ki uralmát; mindannyi királyok egymás után, megvallom vonakodva ugyan, de mégis mindnyájan, egymást követve, koronájukat némileg a' szabadság' lábai elé fektették, 's ettől kértek egy uj fölkenést, egy uj hatalommali fölruházást, maga a' pápa, IX. Pius, a' tekintély' élő képjele, a' legfönnségesb és legrégibb hatalom' megtestesülése . . . (Gunyos nevetés a' szélső baloldalon. Az elnök: Kénytelen vagyok tisztelnél fogva 's az illetők' rovására megjegyezni, hogy följajdulás, guny és kikaczagás nélkül lehetetlen volt a' gyilkosságot, a' demagogiát és az anarchiát megtámadni, meghajolni az előtt mi tiszteletre méltó. Élénk tapsok a' jobboldal' minden padjain. Zugás a' szélső baloldalon. Az elnök: Önök minden közérzelmet megsértének. Ujabb tapsok.) Maga IX. Pius, a' tekintély' legfönnségesb és legrégibb képjele e' földön, azt hitte, hogy a' szabadság, a' demokratia, a' haladás, a' divatos korszellemtől uj sugarat kérhet tiarája' fényéhez. 'S valljon mi történt? Önök mindezt föltartóztatták; önök mindent fölforgattak, mindent elrontottak; önök föltartóztatták és tévutra vezették ezen csudálatra méltó folyamat, melly minket, önök szerint régi szabadelműeket, annyi bizalommal és csudálattal töltött el. E' folyam nincs többé. Igaz, önök néhány királyt megfosztottak a' tróntól; de sokkal bizonyosabban megfosztották trónjától a' szabadságot. (Taps a' jobb oldalon.) A' királyok trónjukra visszaléptek, a' szabadság nem foglalta még vissza a' magáét, azt, melly számára szívünkben emelkedett. Ó! én jól tudom, hogy önök a' sza-

badság' nevét mindentüvé fölírják, föl a' törvényekre, a' falakra, a' kerítvényekre, (szónok a' terem' boltozatára mutat. Hosszu helyeslés a' jobboldalon.) De e' név a' szivekből kitörültetett. Igen! a' szép, a' büszke, a' szent, a' tiszta és nemes szabadság, mellyet mi annyira szerettünk, annyira kegyeltünk, annyira szolgáltunk, (indulatos zugás balról) igen, mellyet szolgáltunk előbb, mint önök, inkább mint önök, jobban mint önök, (ujabb zugás) ezen szabadság, remélem, nem halt el végképen, hanem kioltatott, aléltta tétetett, összezuzatott, elfojtatott (ujabb zaj a' baloldalon) egy részről a' közt, mit egy önök közül a' czél' fejedelmiségének, az az, a' ros'z' fejedelmiségének merészelt nevezni, és más részről az önök kényszerítéséből ismét fölhasznált hatalom' tulkapásai közt, melly hatalmat önök, az emberi természet-, a' társadalom-'s az önök' kihágásain megdőbent emberi sziv előtt kívánatossá, szükségessé tettek." (Helyeslés és hosszu tapsok a' többség' pártjain.)

„Ugyan ezen mozgalom, mellyre önöket figyelmeztettem, mellyet önök is észrevesznek 's a' politikai világban elismernek, ugyan ezen mozgalom tünt föl az egyház-'s a' katolikus világban, mellynek sorsa fölött önök ma tanácskoznak. Igen! midőn IX. Pius' trónját elfoglalta, 's midőn maga előtt látván a' szabadságot, a' divatos demokrátiát, egyenesen feléje tartott 's mondta neki: „Te az én leányom vagy, 's én a' te atyád vagyok“; (gunyos kaczagás a' baloldalon. Az elnök: ez az illetlenség' tetőpontja. Számos hang jobbról: Igen helyes!) e' napon . . . azonnal két vélemény merült föl a' kath. egyházban. Némellyek, és ezek kisebbségben voltak, az okos, kissé félnék emberek, a' diplomaták, a' megöszült és böles férfiak önkényt mondák: A' pápa talán egy igen is kétes, igen is veszélyes dologhoz fogott, melly rá nézve ros'zul fog végződni. Mások, és ezek a' nagy többséget képezték, 's én is ezekhez tartoztam uraim! én és barátim, 's azok, kiket később a' nagy kath. pártnak neveztek, mi szenvedélyes lelkesüléssel üdvzeltük a' pápa' ezen mozgalmát. És im! kénytelenek vagyunk megvallani, hogy mi rettenetesen csalódtunk; a' kísérlet nem ellenünk, nem IX. Pius ellen, ha-

nem a' szabadság ellen ütött ki. (Számos bravo a' jobb oldalon.) Ezen okból szeretném én itt magam előtt látni mindazon demagogokat, mindazon rendbontókat, a' kikről imént szóltam; és szeretném egyszer mindenkorra jól megmondani nekik az igazat, melly ebben áll.“ (Élénk helyeslés a' jobb oldalon. Zugás balról. Jobbról: Igen helyes! Igen helyes! Szóljon! Szóljon!)

„Az igazság, im! ebben áll. Ha egyszerre mindnyájukhoz fordulhatnék, elmondanám nekik: Tudjátok-e, a' világ' szemeiben mellyik vétkeitek' legnagyobbika? Nem egyedül az általatok ártatlanul kiontott vér az, bár ez bosszuért kiált föl ellenetek az égbe; nem egyedül az, hogy egész Európát romokkal elborítottátok, bár ez legrettentőbb tanubizonyság tanaitok ellen, nem! hanem az: hogy a' világ' szemeiben kivetkeztettétek a' szabadságot varázsából, hogy a' világot tévutra vezéreltétek! (Helyeslés jobbról. Igen helyes! Igen helyes!) Hanem az, hogy minden becsületes szivben vagy veszélyezettétek, vagy megingattátok, vagy megsemmisítettétek a' szabadságban nemes hitet; hogy az emberi-nem' végzeteinek sebes folyóját forrása felé visszanyomtátok.“ (Hosszu tapsok a' többség' padjain.)

„Ezer bocsánatot kérek, hogy a' gyűlést illy késő órában még tartóztatom. (Jobbról: Szóljon! Szóljon!) Szeretem hinni, hogy IX. Pius visszautasítja a' siralmas alternatívát, mellyet épen most kijeleltem; szeretem hinni, sőt meg vagyok győződve, hogy ő ismeri azon közép utat, melly a' rossznak, az álszabadság által követelt fejedelmisége, 's a' zsarnoksághozzi tulvitt és teljes visszatérés közt létezik. De legalább önök, kik őszinte és hü barátjai ezen szegény szabadságnak, mellynek fájdalmait 's gyász eseményeit imént feszegettem, legalább önök gyámolítsák a' pápát törekvésében, ne csüggeszszék bátorságát, ne gördítsenek akadályokat elébe, ne tegyék már a' nélkül is nehéz és kinos helyzetét még bonyolodottabbá; kölesönözzék neki rokonszenvök- 's tisztelőknök közremunkálását, és segítsék őt lelkiismerete' szentségében és szándokai tisztaságában azon közép utat föltalálni mellyet mi ohajtunk, mi mindnyájan, kik a' történtek' da-

czára, még hiszünk a' szabadságban.“ (Élénk tapsok a' jobb-
oldalon.)

„De végtére, tegyük föl, és ezzel kellend beszédemet
bevégeznem . . . önök tanuim, hogy ha önöket e' szószéken
sokáig fárasztottam (Jobbról: Nem! Nem! Szóljon.)
Önök tudják, hogy félbeszakasztóim legalább felét foglalták el
azon időnek, mellyet én önöktől elvettem. (Helyeslés a' jobb
oldalon.) Most azonban, nem hagyhatom el e' szószéket a'
nélkül, hogy egy fenyegetőző hypothesisse szembe ne szál-
jak. Tegyük föl hogy esalatkozom, hogy Thiers ur, a' bizott-
mány, a' pápa, az egész világ esalatkozik, kivéven az ellen-
zék' urait, és a' közép és a' régi mérsékelt párt' bizonyos, Is-
ten tudja minek nevezendő részét, mellynek szónokává Hugo
Victor ur ajánlkozott. (Zajos ellenmondások a' szónok által,
kijelelt padokon.) Mi hibázunk; fölteszem, hogy hibázunk,
midőn azt hiszszük, hogy a' pápa *motu proprio* jában
engedményeket ad; többet kell tehát követelnünk, kell tehát,
hogy Hugo Victor ur szerint, a' pápát a' többet-engedményezésre
kényszerítsük. Lássuk tehát, mikint fogják önök a' pápa'
kényszerítését megkezdeni; mert mindenek előtt, az eddigi
szokás ellenére, ki kell bontakoznunk az átalánosságból; lát-
nunk kell, merre tartunk, hová jutunk. Meg vagyok győződ-
ve, hogy a' jelen perczben senki sem akar erőszakot hasz-
nálni. Mi a' kormányt illeti, a' külügyi miniszternek tegnapi
értelmes és nagylelkű szavai egy pillanatig sem engedik föl-
tennem, hogy az valaha kényszerítéshez és erőszakhoz akarna
folyamodni. Sőt meg vagyok győződve, hogy a' többség, sőt
még a' kisebbség közt is, egyetlenegy sincs, ki jelenleg e'
gondolatnak helyt adna. Kérem önöket, ne hazudtoljanak meg.
(Félbeszakasztás. Egy hang balról: Óh! milly lovagias.)
Mondom, hogy nincsen sem az egyik sem a' másik oldalon
senki ki a' szőnyegen forgó tárgyban a' szentatya ellen szánt-
szándékosan bármí erőszakot is használni akarna. (Balról:
Nem!) Mi tehát egyértelemben vagyunk. Minthogy tehát önök
erőszakhoz nyulni nem akarnak, minthogy kinek sem jut eszé-
be megújítani IX. Pius ellenében azon merényeket, mellyek
máskor VIII. Bonifác 's egyéb pápák ellen elkövettettek:

örizkedjenek azon pályára lépni, melly ezen erőszakra vezet-
het, melly erőszaknak gondolatját is eleve visszautasítják ma-
guktól. De engedjék meg, hogy kérdezzem önöktől: Valljon
hiszik-e, miszerint azok, kik arra vetemedtek, hogy a' szent-
széken, sőt maguk a' fejedelmi pápákon is erőszakoskodjanak,
ezt forralva szállottak sikra a' szent-szék ellen? Hiszik-e,
hogy eleinte mindgyárt ezt mondták: Én a' pápát foglyommá
téendem, vagy: én minden erőszak és kényszerítés nyujtotta
eszközökkel ráparancsolandok? Meg vagyok győződve, hogy
ez nem így történt; de ők ép úgy ragadtattak e' bánásmódra,
mint önök ragadtatnának, ha ezen pályára lépnének: t. i. in-
gerültség, nyugtalanság, helytelen 's hatástvesztő fenyegető-
zés által, a' mellytől aztán egy utálatos önszeretet' kénysze-
ritéséből el nem állhatnak; im! ez az ut a' kényszerítésre,
az erőszakra.“ (Hatás.)

„Maga Napoleon, midőn VII. Piust foglyává tette, hi-
szik-e önök, hogy a' sikraszállás' perczében előrelátta, mi-
szerint bár képzelt, szüksége leendő Savone- 's Fontaine-
bleau-ba hurezoltatni? Én az ellenkezőről vagyok meggyőződve
's minthogy e' nevet 's történetet fölidéztem, mellyet e' vitá-
ban, ha nem csalatkozom, már Cavaignac tábornok ur is
megemlített, egy pillanatig mellette maradok. Jól tudom,
hogy Nepoleonnak VII. Piussali kudarcza igen ismeretes a'
történelemben; tudom hogy az minden ajkon forog; azonban
fontos tanulságokat foglal az magában. Legelőször is ezt, mely-
lyel soha sem foglalkoztunk eléggé. Vannak kik azt mondják:
Hiszen mi végre is, csak egy tisztán világi tárgy fölött küz-
dünk a' szent atyával; nincs itt szó a' lelki hatalomról, a' hit-
ágozati igazságról. Ez szent igaz; de maga Napoleon, midőn
VII. Piussal küzdött, valljon szellemi, hitágozati tárgy miatt
tette-e ezt? Teljességgel nem! Ezt egyesegyedül egy, merő-
ben világi dolog, egy politikai rendszabály, egy háborui kér-
dés miatt tette; egy révpárti kérdés miatt, melly révpártot
VII. Pius az angolok előtt elzárni akart, 's egy háborui kér-
dés miatt, melly háborut az angoloknak izenni csak úgy nem
akart, mint IX. Pius, kit alattvalói trónjáról elűztek, mert
az ausztriaiakkali háboru ellen tiltakozott. Ez nem tartóztatta

vissza Európát 's a' világot, hogy VII. Piust az egyházjogok' vértanujának tekintse. És mi eredménye lett ezen, Napoleon 's VII. Pius közti küzdelemnek? Nagy elgyöngülés és nagy homály a' nagy császarra nézve, és a' számadás' végén, egy nagy kudarcz. Mert, 's épen ez legelfogultabb ezen küzdelemben, 's ennek minden, még a' legfontosabb 's azon elfogultságra, melyet önök e' pillanatban bennem talán föltesznek, legkevesbé hajló elmére is kell hatni, hogy t. i. előbb vagy utóbb nem csupán rosz hír 's homály tapad azokra, kik a' szent-székekkel küzdenek, hanem hogy egyszersmind kudarczot is vallanak. Igen! a' kudarcz bizonyos; bizonyos; jól jegyezzék meg."

„És miért bizonyos a' kudarcz? Óh! jegyezzék meg ezt jól; mert a' szent-szék és önök 's mindazok közt, kik vele sikra akarnának szállani, az erő egyenetlen. És tudják meg, hogy ezen egyenetlenség nem önök részére, hanem önök ellen van. Önök 500,000 ember-, ágyuk-, minden, az anyagi erő által nyújtható segédeszközökkel bírnak. Ez való. A' pápa mit sem bír ebből; de ő bírja azt, minek önök hijjával vannak, ő szellemi erővel, a' lelkiismeretek és elmék fölötti hatalommal bír, mellyhez önöknek mi igényök sem lehet, és ezen uralma halhatatlan. (Tagadás balról. — Élénk helyeslés jobbról.) Önök ezt tagadják, önök tagadják a' szellemi erőt, a' hitet, a' pápai tekintélynek lelkünk fölötti hatalmát, ezen hatalmat, melly a' legbüszkébb császárok' ellenében is diadalmaskodott! Ám tagadják; de egyet kénytelenítettnek bevallani. Ez a' szent-szék' gyöngesége; tudják meg, magában ezen gyöngeségben áll annak legyőzhetetlen hatalma önök' ellenében. Óh! valóban, nincs a' világtörténetben nagyobb 's vigasztalóbb látvány, mint azon zavar, mellyben az erőhatalom van, midőn az erőtlenséggel küzd.“ (Ujabb és számos helyeslés jobbról.)

„Engedjék meg, hogy egy ismeretes hasonlatossággal éljek. Midőn egy férfi a' szánandó helyzetbe jutott, hogy egy nővel kénytelen küzdeni, ha e' nő nem a' legaljasabb teremtmény, sértetlenül szállhat szembe vele; 's így szól hozzá: Megüthetsz; de meggyalázod magadat 's engem még sem fogsz

legyőzni. (Igen helyes! Igen helyes!) Már pedig az egyház nem csak nő; az egyház sokkal több egy nőnél: az egyház anya! (Igen helyes! Igen helyes! Háromszoros tapssal fogadtatik a' szónok' ezen kifejezése.)

„Anyá az egyház, anyja Európának, anyja a' jelen társadalomnak, anyja a' jelen emberiségnek. Hasztalan vagyunk föllázadt, háladatlan gyermekei, azért még is gyermekei maradunk, és jövend egy pillanat az egyház elleni anyagiilkos küzdelemben, midőn ezen harc elviselhetetlen lesz az emberi-nemre nézve, 's midőn az, ki azt megkezdette, elnyomatva, megsemmisítve roskadand le akár saját kudarcza, akár az emberi-nem' egyhangu rosszalása alatt. (Ujabb tapsok.)

„Képzeljék önök maguknak IX. Piust, hivatkozva Európára, hivatkozva a' jövő korra, hivatkozva az Istenre Franciaország' erőszaka és kényszerítése ellen; azon Franciaország' erőszaka és kényszerítése ellen, melly őt megszabadította, és melly most a' legnevetségesb következetlenséggel toldaná meg azon merénnyt, melly, mióta a' történet létezik, áldást még soha senkire sem hozott. (Igen helyes! Igen helyes. Hosszas helyeslés.) Ezen kívül, tudják meg uraim! hogy önök célít nem érnének, mert az egyház az ellenszegülésre végtelen eszközökkel bir. (Vidámság 's indulatos félbeszakasztás balról.) Hogyha valaha, mitől Isten mentsen meg, hogyha valaha komoly harcba keverednének vele, biztosítom önöket, nem fognának sokáig kacagni.“ (Egy hang balról: Mi ezt jól tudjuk!) Mondom, hogy ő a' védelemre végtelen segély-eszközökkel bir. Óh! ha megtörténik hogy ő kezd, 's ha ez olykor megtörtént, átlátom, hogy vésztenie kellett, ő semmivel sem bir, mi a' kezdő, mi a' támadó szerephez megkivántatik; de ha védelemről van szó, biztosítom önöket, hogy hasonlíthatatlan. Ő épen ellenkezője az ostromlott váraknak, melylekről e' szószékeni utolsó megjelenésemkor szólottam. Én azt mondtam önöknek, hogy az ostromlott várak, 's ez a' mostani hadműtan' egyik axiomája, előbb vagy utóbb, de végre még is csak bevéttetnek. Az egyház' föllegváráról épen az ellenkező áll; bevehetetlen.“ (Egy hang balról: Az nem létezik többé. Gunyos kacaj.)

„Uraim! önöknek ezt tudniok kell, az egyháznak bizonyos régi, egy ős, Apostolok' cselekedeteinek nevezett könyvben letett, 's egy ős, szent Péter nevü pápától származó mondata van; ezen mondat: „Non possumus.“ (Általános nevetés és helyeslés.) Fogadom, hogy ezen egyetlenegy szóval a' századok' végezetéig vezérlendi önöket a' nélkül, hogy valaha engedjen.“ (Zugás balról.)

„Érzem, hogy már végezniem kell; és még is ha csak egy szóval is válaszolni szeretnék Hugo Victor urnak, ki azt állította, hogy az eszmék is ép' olly legyőzhetetlenek és maradandók, mint a' hitágozatok. Tagadhatatlan, a' mostani világ' követelése, eszméket szülni, 's azokat a' hitágozatok' öröklétével 's mindenhatóságával fölruházni. Igen örvendek, hogy mellesleg megmondhatom, miszerint ezen követelés merő agyrém. (Zugás balról.) Igen! agyrém. Egy eszme sem bir, nem is birhat, szemközt az ágyuk- és erőhatalommal azon ellenállással, mellyet azoknak Hugo Victor úr kölcsönözött, és pedig három oknál fogva: először, mert ezen eszmék változékonyak, 's a' hitágozatok változhatatlanok. (Igen helyes! Igen helyes!) Másodsor, mert ezen eszméket én és önök gyártják; . . . ismerjük azon gyárokat, mellyekben készítetnek . . . (Általános kacaj és hosszas helyeslés jobbról.) Ellenben a' hitágozatoknak titokteljes és természet fölötti eredetök van. . . . (Balról: óh! óh! Jobbról: Ugy van! ugy! — Igen helyes! Igen helyes!) Harmadsor, az eszmék csak bizonyos ideig uralkodnak; és valljon mi fölött? A' képzelődés, legfőlebb a' gondolat, az ész, a' szenvedély fölött. A' hitágozatok pedig a' lelkismeret fölött uralkodnak. Ebben áll a' különbség! (Hosszas taps a' jobb oldalon.) Ha egyébiránt Hugo Victor ur egy eszmét fog nekem fölmutatni, melly 18 század óta főáll, és mellynek hívei 100 milliora rugnak: akkor nem vonakodom elismerni, miszerint ezen eszme a' tekintély' mindazon jogaival bir, mellyet az egyház' számára követelnek.“ (Helyeslő nevetés jobbtól.)

„Bezárom beszédemet, még csak egy szavat ragadván meg, mellyen mikint én, ugy önök is kétség kívül megillettek; mondatott, hogy lobogónk' becsületén a' Roma elleni

hadjárat csorbát ejtett, melly hadjáratnák föladata volt, a' romai köztársaságot megbuktatni, 's a' pápa' hatalmát visszaállítani. (Balról: Igen! Igen!) Bizonyára e' vádra mindenki megilletődött itt e' körben; és kell, hogy azt, mikint én részemről e' pillanatban teljesitem, mindnyájan visszautasítsák. Nem! lobogónk' becsületén csorba nem ejtetett; nem! e' nemes lobogó dicsőbb vállalat fölött soha sem lebegett." (Ellenmondások balról. Taps jobbról.)

„Erről a' történelem tanuságot teend. 'S én bizalommal hivatkozom tanubizonyosságára 's ítéletére. (Balról: Mi is!) Önök is, ám legyen! A' történelem, ha nem csalódom, fátyolt borítand mindazon habozásokra, vonakodásokra, pörlekedésekre, mellyekben önök, az egyenetlenségnek köztünki lábrakapására célzó elkeseredésökkel 's tevékeny buzgalmukkal annyira kitüntették magukat; (Igen helyes! Igen helyes!) fátyolt borítand mindezekre; vagy inkább, csak azért jegyzendi föl azokat, hogy a' vállalat' nagyszerűségét, a' legyőzött nehézségek' száma és természetéhez mérve, kiemelve. (Ujabb helyeslés jobbról.) De a' történelem azt is elmondandja; hogy Nagy Károly után ezer, Napoleon után 50 évvel; ezer évvel később, hogy Nagy Károly a' pápa' világi hatalmának visszaállításával halhatatlan dicsőséget vívott ki magának, 's ötven évvel később, hogy Napoleon, halhatatlan elődének művét lerontani törekedvén, hatalma- és varázsának tetőpontján kudarcot vallott: Franciaország hagyományaihoz hiven ragaszkodott, 's a' gyűlöletes kihívásokra nem hallgatott.“

„A' történelem elmondandja hogy 50,000 francia, a' császári dicsőség' nagy korából való óriásaink' egyikének méltó fiától vezényeltetve, (Élénk tapsok jobbról.) elhagyta a' hazai földet, hogy Romában, a' pápa személyében helyreállítsa a' jogot, az igazságot, az europai 's francia érdekeket.“ (Uj tapsok jobbról. Ellenmondások balról.)

„A' történelem azt mondandja, mit maga IX. Pius Oudint tábornokhoz intézett köszönő soraiban mondott: „A' francia fegyverek az emberi társadalom' ellenségein diadalmaszkodtak.“ Igen! ez lesz a' történelem' ítélete; 's ez lesz Franciaország' legszebb dicsőségeinek egyike a' 19-dik században.

Ezen dicsőséget nem akarandják önök csökkenteni, elhervasztani, elhomályosítani az által, hogy magukat ellenmondások, kigázolhatatlan bonyodalmak 's következetlenségek' hálójával körülkerítik. Tudják-e önök, mi homályosítaná el mindörökre a' francia lobogó dicsőségét? Az, ha mi e' lobogót a' kereszt, 's az általa megszabadított tiara ellen fordítanók; ha a' francia katonákat, a' pápa' pártfogóiból, elnyomóivá változtatnók; ha Nagy Károly' szerepét 's dicsőségét, Garibaldi' nyomoru majmolásával cserélnők föl.“ (Ezen beszédet olly tapsvihar követte, millyen a' tanácskozó gyűlésekben emberi emlékezet óta nem hallatszott.)

Falloux,

volt vallási- és oktatásügyi miniszter' beszédének kivonata Franciaország' romai beavatkozását illetőleg; a' francia törvényhozó-gyűlés' 1849. augusztus' 7-ki ülésében.

Falloux, Favre Gyula ellenzéki szónoknak ekkint válaszol:

„Mi Romába mentünk, mert azt hittük, hogy fölszabadítjuk; mi Romába mentünk, mert azt hittük, hogy e' felszabadítást tőlünk várják, 's hogy annak általunk kell megtörténni.“

„És ebben mi nem csalatkoztunk. A' külügyi miniszter a' tegnapi napon ezt bebizonyította; ugyan ő olly karba sziveskedett engem helyezni, hogy én ezt önöknek bőségesen megmutathatom. És, minthogy ez Favre ur' okoskodásának alapja, minthogy mindennap azt vetik szemünkre, miszerint mi azért mentünk Romába, hogy megfojtsuk, igen — mert nem használnak kimélőbb kifejezést — hogy megfojtsuk a' szabadságot, lábbal tiporjuk egy népesség' érzelmeit 's ohajtásait, önök meg fogják engedni, hogy egyik társunk' sürgönyeiből néhány kivonatot idézhessenek, kinek őszinte becsületessége, 's lelkismeretes gyöngédsége, mint hiszem, e' teremben senki előtt sem lehet gyanus; értem Corcelles urat.“(Zajbalról.)

„.... Im az első sürgöny Civita-Vecchiából 1849. június 12-dikéről, melly tehát a' perczen költ, midőn épen az olasz földre tette lábát.“

„Világosan bebizonyultnak látszik, hogy az ostromlótak' ellenállása csak azon a' nagy számu idegen menekültek'

erélye 's kétségbeesése által folytatatik, kik Romában vannak. Fájdalom! tegnap ismét sikerült egy 3,000-ból álló csoportnak Masi alatt a' városba belopódnia."

„Főhadiszállás Santucci junius 14-dikén 1849. Lessys rendszabályainak köszönhetően, hogy a' Romában uralkodó idegenek, majd három hétig minden akadály nélkül ujonczozhattak 's élelemmel magokat elláthatták. . . Le kell most rontani az idegen erőt, melly Romát 's vidékét háborítlanul hatalmába kerítette. . . Ezen sietve 's készületlenül adott tudósításhoz hozzáteszem, hogy a' foglyok majd mind lombardok, genuaiak 'sat. Senki sem kételkedik itt azon, hogy ezen ellenállástól a' romai lakosság' legnagyobb része idegen. Nekünk csak minden, olasz, lengyel forradalmak' romjaival, minden országokból menekültekkel van dolgunk, kik Romát úgy tekintik, mint vég erősségöket."

„Ugyan onnan, junius 13-ról 1849. Franciaországban csak egy czélja van e' fájdalmas tusában: t. i. az egyház' tiszteletre méltó fejének szabadsága, a' romai álladalom' szabadsága, 's a' világ' békéje. Nem másért nyertem lényegesen szabadelmű küldetésemet, minthogy az illy szélsőségekre sodort népességet pártfogás alá vegyem."

„Uraim! ez a' mi romai consulunknak volt irva, a' férfinak, ki leginkább a' helyzetben volt, hogy ez ügyben igaz ítéletet hozhasson, 's ki ezen kifejezéseket igen különösöknek találhatta volna, ha nem lettek volna megszentestve az által, mi minduntalan szeméi előtt történt."

„Im! egy másik sürgöny. Bocsánatot kérek e' hosszúra nyúló részletéért." (Nem! Nem! Halljuk! Halljuk!)

„Civita-Vecchia junius 15-dikén 1849. . . . Minthogy az ellenség mintegy 20,000, főkép idegenekből áll, kik nem törődnek az elpusztítással 's nemével a' gaz kárörömmel azokat nekünk rónák föl, valószínű, hogy, még ha az egész jobb part el is lesz foglalva, az ellenségeskedések folyni fognak. E' perczig sem alkudozásokkal, sem külső ijesztgetéssel sem mire sem mentünk a' romaiakkal, kik az e' szerencsétlen városban egymásután összesereglett idegen csoportok által kezelt rémkormány' kezeiben vannak. Lehetséges, hogy egy pár ezer

romai buzgón támogatja az idegen pártot; hogy a' népsöpředék egy pár percze, 's az ellenségeskedés' huzamossága következtében, nagyobb vagy kisebb mértékben ingerült legyen ellenünk; de biztossá teszem önt, hogy a' fő ellenség nem romai, hanem socialista.“ (Mozgás különböző értelemben.)

„Az általános háboru' kitörésére számít, a' testvérek 's barátok' cosmopolitikus erőszakoskodására, 's a' helyett, hogy Romát képviselné, áldozatul tartja azt fön már régtől fogva dühös szenvedélyeinek. Ha a' lázadók' ügye nemzeti ügy lenne, tanujának kellene ennek lenni a' rokonszenvek és segélyeknek, mellyeket azon tartományokból kapnának, hol nincsenek idegen menekültek. Már pedig ezen tartományok minden értelemben tétlenségben vesztegelnek, mi világos jele annak, hogy több nemü veszélytől rettegnek.“

„Lássunk most egy másik sürgönyt, melly a' perczben költ, midön seregünk Romába bevonult. Roma julius 4-kén. „A' transtaverini lakosok nagy szivességgel fogadtak bennünket; a' Corso hidegen viselte magát a' clubok 's idegenek befolyása miatt. Midön a' szépművészetekről nevezett club előtt elmentünk, láttam mint izgatta zugásra csoportját Chernovszky, a' torlasz - bizottmány' feje. Oudinet tábornok erélyesen elnyomta ezen rajongást, mellynek nem kell fontosságot tulajdonítani. A' sereg' bevonulása közben tanácsoltam Oudinet tábornoknak, tenné szabadokká a' politikus foglyokat. A' tábornok három francia gendarmes-t rendelt mellém, 's küldetésemben könnyüszerral jártam el. Szabadokká tettem a' szerencsétleneket, kik bebörtönöztettek, mert a' francziákhoz szitottak, 's torlaszokat építeni nem akartak. Az alkotmányozó gyűlés' serege által elfoglalt Sz. Angyal' vára csak pár lépésre van. Vonakodás nélkül szót fogadtak nékem.“

„Im! ezt válaszolom Favre urnak, midön azt hozza föl, hogy a' nép' érzelme 's rokonszenve nem volt mellettünk...“

„Visszataszithatatlan tanuk' vallomásaiból, tagadhatatlan tényekből világos tehát, hogy mi Romát fölszabadítottuk, 's hogy Roma áldotta fölszabadittatását. . . . Mondom, hogy Roma áldotta fölszabadittatását, 's csudálkozásom határtalan lenne, ha ez másképp történt volna. Megengedik-c önök nekem,

hogy kimutassam a' különbséget azon helyzet között, melyet önök Romának akartak készíteni, és a' között, melyet neki mi készítünk? Önök romai köztársaságot akartak belőle csinálni, oly népek közepette egyedül állót, mellyek azt vagy el nem ismerik, vagy egyenesen visszautasítják; önök ezen köztársaságot minden olasz nyomások, Toscana, Piemont és Nápoly közé akarták helyezni; önök azt megakarták hagyni elszigeteltségben, szemközt magával Ausztriával; egy elszigetelt, minden oldalról fenyegetett 's az Európában elősorolható leggyöngébb álladalmakhoz alig hasonlítható köztársaságot. Im! ezen nagy szerepet szánták önök Romának."

„És ugyan minő szerepet tűzünk mi ki neki, 's minő szerepet kívánt ő maga is, még pedig minden időben? Nem a' romai köztársaság' szerepét, mellynek agyrémét, veszélyét 's hitványságát ő maga igen ismeri; (Zaj a' bal oldalon.) hanem azon szerepet, mellyet ő e' világon 18 század óta betölt, 's melly abban áll, hogy Roma az egyetemes keresztény köztársaság' fővárosa legyen.“ (Jobbról: Igen helyes! Igen helyes!)

„..... Mi vissza-akarjuk adni Romának azon szerepet, mellyet annyi század óta betölt, az annyi dicsőség- és büszkeséggel viselt nevet, az örök város nevezetet, azon nevezetet, mellyel önök e' várost még akkor is mintegy mulatságból megtisztelik, midőn mind azon föltételekből kivetkeztetik, mellyek azt azzá teszik.“

„Páris az értelmiség' és szépművészetek' fővárosa; mi ezt mindennap hirdetgetjük; kinek jutott eszébe Párist ezért örök városnak nevezni.“

„London a' világ legnagyobb tengeri és kereskedelmi mozgalmának fővárosa; kinek jut eszébe Londont ezért örök városnak nevezni?“

„Mi az oka annak, hogy Roma folytonosan viseli e' czímet, mellyet önök még akkor sem tagadnak meg tőle, midőn annak minden föltételeit kétségbe vonják? Annak, hogy ötet e' magasztos czím megilleti, hogy azt viseli, hogy azt tőle senki meg nem tagadja, hogy én őt önök' moraja közt is e' czímmel neveztem, mondom, annak oka abban fekszik, hogy Roma valóban székvárosa, ősszékvárosa a' keresztény köztár-

saságnak, másod hazája az egész világnak.“ (Ismételt tapsok jobbról.)

„Önök a' romai köztársaságot egy pár milliónyi agrémes republikánusok' köztársaságává akarják tenni; mi akarjuk, hogy az egész világ' másod hazája legyen (Igen helyes! Igen helyes!) Azon haza ez, mellyben saját magáé után, értelmessége, szivvonzalma 's rokonszenve által az egész világ él; mellynek 18 század óta fillérjével 's tiszteletével az egész világ adózott; hol már a' föld' homokja is tisztelettel van terhelve, 's a' szentek, hősök 's vértanuk' vérével áztatva. Im! ezért örök város Roma; im ilyen a k a r lenni Roma, im ilyen fog folyvást maradni!“ (Zaj balról. Az elnök: Tanulják meg tisztelni legalább a' szónok' tehetségét; hallgassanak meg egy tanácskozó gyülekezetben mindent, mi önök' becsületére válhatik. Jobbról: Igen helyes! Bravo. Bravo.)

„Nagy volt meglepetésem, hallván tegnap Arnaud urtól a' szolgaság' nevet említeni, midőn a' romai hadjátról 's azon kormányról szólt, mellyet Romába behozni szándékunk, 's hallván őt kérdezni Montalenbert urtól, ha valljon lobogójáról letörölte-e (Hosszas félbeszakasztás.) Midőn olly férfi-uhoz intézem szavamat mint Arnaud ur, nem mondom hogy meglepetve voltam; egy más, sokkal barátságosb 's testvériesb kifejezéssel kell élnem; sajtó fájdalmat éreztem, midőn a' pápa világi fejedelemségének Romábai vissza-állításáról szólva, a' sz o l g a s á g' nevét hallottam őt alkalmazni, 's azt nyilvánítani, hogy azok, kik ezen hadjárat fölött tapsolni tudtak, lobogójokról a' s z a b a d s á g' nevét letörölték. De valljon Arnaud ur, ki bizonyos alkalmakkor olly jól tud szólni a' catholicismus' nyelvén, nem tudja-e, hogy Romában a' mindig olly ékesszóló 's vallásos beszédmódu romaiak maguk, a' szolgaságot b a b y l o n i f o g s á g n a k nevezik, 's ez alatt azon korszakot értik, mellyben Roma meg volt fosztva papájától? . . . Midőn Romában a' minden korszakbeli emlékművek közt sétálgatunk, 's valóban kell hogy önök meghocsássák nekem e' szavat: emlékművek, mellyet talán én hozok be legelőször a' parlamentaris nyelvbe; de Romában az emlékművek történeti személyességekké, élő személyességekké

emeltettek, és Tocqueille ur csak imént mondotta el önöknek, milly mértékben csatlakozott hadseregünk ezen tisztelet-érzelemhez; midőn tehát ezen nagy történeti személyességek között sétálgatunk, mellyek romai emlékműveknek nevezetnek, az utas gyakran kérdi: Honnan van, hogy a' pogányság', hogy az újabb idők' ezen remekművei közt, nem találjuk föl a' közép kor' emlékműveit? 'S a' romai, a' valódi romai szomorodottan e' választ adja: óh! mert az fogságunk' korszaka volt, mert akkor a' pápa Avignonban lakott, mert akkor Roma hanyatlott, mert akkor Romában mi sem építettett; mig a' pápák távol voltak, önök ott a' nagyságnak egy lapját, a' nagyságnak egy emlékjelét sem találndják föl; az építészet 's a' vésművészet nyomára sem akadnak; önök ott csak a' romok 's a' távollét' nyomait találndják.“ (Élénk taps jobbról.)

„És nem csak a' régi idők szóltak így, azon idők, mellyekhez önök' vélekedése szerint folyamodnunk kell, hogy a' pápaságban hitet és szeretetet fölleljük; a' jelen idők és tények ugyanezt mondják. Egy pápa hurezoltatott el Romából nem sok év előtt, (mert nem első izben foglalokozik e' kérdéssel a' francia köztársaság) számítások tétettek 's azok előttünk vannak; itt tehát nem a' hit, hanem a' statistika szól: midőn VII. Pius pápa Romába visszatért, a' népességet 77,000 találta leolvadottnak; 's pápaságának 15 éve után, a' népesség 170,000-re rugott föl. Ezt Roma tudja, ezt fölfogja; ezt vele együtt a' religio, az érdek, a' politika hangoztatja; ezt önök, handabandáik 's olly nemü kísérletek által, mellyeken nem rég keresztül hajtották, nem fogják ellefejtetni. Még mást is szemünkre lobbantott nem ugyan Arnaud, hanem Favre ur, t. i. hogy mi Romába azon kormányt igyekszünk visszahelyezni, mellynek köszönhetni, hogy ezen ország a' tudatlanság- 's elbutulásra volt kárhoztatva. Favre ur azonban nem ment tovább. Rendesen midőn ezen magában épen nem új okfő használtatik, hozzá szokás kapcsolni, Spanyolországot, 's fölhordani a' kiválólag katolikus népességeket. Én fölkarolom ezen okfőt, ugy mint az itt fölhordatott, egész maga valóságában.“

„Hogyan?! A' catholicismus butította el az olasz, vagy

bármely más, önök által fölhozott népeiségeket? (Egy tag: Ezt nem a' catholicismus, hanem a' világi hatalom tette.) Egy igazítást hallok, mellyet sietek helyesnek nyilvánítani. Igen! ezt nem a' catholicismus, hanem a' világi hatalom tette; de ezek, ámbár egymástól különbözők, mindeddig még is gyakran összezavartattak; minél fogva az egyiknek tett szemrehányást nehéz a' másoknak is szemére nem lobbantani. Nem ereszkedem részletes meghányásba, bár az méltó volna egy illy gyülekezethez; később hozzá foghatunk ahhoz.“

„Szálljanak önök vissza a' catholicismus' eredetéhez; lássák, mint oszlik törzse két részre, tekintsék meg az egyik oldalon Konstantinápolyt és Moskvát; tekintsék meg a' másik oldalon Nagy Károly' igaz hitü birodalmát; lássák, mellyik oldalon van a' szolgaság, lássák mellyik oldalon van a' polgáriásulás, a' fölvilágosodás és a' szabadság. (Igen helyes!) Mondják meg, mellyik részen van az elbutulás, mellyik részen van a' szolgaság. Ezen két nagy párvonalt könnyü követni; ékesszólók elragadók azok, mint a' megmérhetlenség! És mi az olasz népeiséget illeti, hiszik-e önök, hogy azt saját állapotja fölött elfogják ámitani, hogy vele elhitetik, miszerint ő elaljasított népeiség, ő, a' minden tudomány — minden művészet anyja? 'S valljon nem ugyan azon időben volt-e ezen ország legtündöklőbb, mellyben legkatholikusabb? Valljon a' catholicismus, valljon a' világi hatalom elbutította-e Dantet 's Tassot? Valljon nem ugyan azon időben virágoztak-e ezen országnak minden nagy lángelméi, mellyben a' pápák' világi hatalma? Valljon napjainkban is Manzoni 's Pellico elfajult értelmességek-e? Ne fegyverkezzenek föl tehát némely rövid ideig tartó 's igen kétes körülményekkel, hogy okföket hozzanak föl, mellyek sem belső, sem történeti becsesél nem bírnak.“

„Lesietek most e' térről; talán nem kellett volna magamat erre ragadtatni engedni, és szólni hagyni benső érzetemet, a' helyett hogy politikailag szóltam volna, mit egyedül, joggal kívánnak meg tőlem; de szoljunk a' kérdéshez. Mi tehát akkint cselekedtünk; mint Roma' igazi érdeke 's nagysága követelte. Ezen kívül még egy nagy czélunk vala, és mi

azt elértük; mi katolikus ezélt tüztünk ki magunknak, melly abban állott, hogy visszaadjuk a' szent-széknek függetlenségét, mellyre minden katolikusknak szüksége van, 's hogy ezen nagy, ezen europai munkáranemes és hathatós módon rányomjuk Franciaország' kezét. Még egy más célunk is volt, t. i. hogy Franciaország' támogatását kölcsönözzük a' romai népességeknek, bizonyára nem IX. Pius, az ő igazi atyjok ellen, ki két év óta kezdője 's előmozdítója volt minden szabadelmű mozgalomnak Olaszországban; bizonyára nem ő elene, kit önök annyi örömrivalgásokkal üdvezeltek, ki ellen, ugy látszott, önök egy hódolati összeesküvést találtak ki, mert diadalra vezették mindazon napig, mig őt letaszították (élénk helyeslés jobbról); őt, ki maga védelmére semmivel sem birt, kivéve küldetése' fonségét 's egy, fájdalom! mindig fölötte gyöngé bástyát, tudillik jótéteményei' bástyáját. Önök őt örömkítőrésről örömkítőrésre, elismerésről elismerésre vezették mindazon napig, mellyen palotája küszöbén a' gyilkot és tűzkanóczot villogtatták szemei elé."

„S e' helyen visszatérek a' büntettre, mellyből ezen állítólagos köztársaság eredetét vette. (Balról: Ugyan hagyon föl ezzel! Jobbról: Igazat szól! Ugyan!) Azon büntetre, melly örökre letiltja önöket, hogy ezen 's a' mi köztársaságunk között bár milly párvonalt huzzanak, bár milly solidaritást állítsanak föl. Nem csak azért sürgetem e' tényt, hogy ezen párvonalt visszautasítsam; megtörtént ez már az alkotmányozó ülésben 's pedig több izben, és ékesebben szóló szavakban, mint sem én tehetném; hanem azért is, mert ebben kirivó politikai bélyeget látok. Az erkölcsi rendben egy büntett, a' törvény' megszegése; de a' politikában egy büntett bevallása a' tehetetlenségnek, bevallása a' kisebbségnek. Igen! ha, nem mondom önök, hanem azok, kik a' csapást intézték érezték volna, hogy mögöttük egy egész népesség áll, melly eped azon intézmények után, 's érett is azokra, mellyeket neki adni szándékoztak; melly rá is kívánt lépni azon kalandor pályára, mellyet előtte föltártak, — bizonyára nem fertőztették volna be történelmüket 's intézményeiket illy istentelen büntettel; nem szennyezték volna be már keletkezésökkor

azon javakat, melyeket olly dicső módon, tudniillik a' népességek' beegyezésével 's a' többség' megszentetésével már már aratandottak."

„Ismétlem a' politikában a' büntett a' tehetetlenség' bevallása az igazság', az ész' ellenében. Ha mi nem is birnánk az olasz népességek' igazi szellemének más ismertető jelével, még is föl lennének jogositva hogy azt mondjuk: miszerint a' pápa a' legfeketébb hálátlanság', a' leggyalázatosb összeesküvés' tárgya volt, 's hogy ennek semmi köze sincs a' pápaság' történelmével, a' pápa világi kormányának visszaállításával, 's a' népességek' őszinte és törvényszerű ohajtásaival.“ (Igen helyes! Igen helyes!)

„Mindazonáltal Favre ur igen sürgeti e' pontot; ő arra használta azt, hogy minket olyanokul tüntessen föl, mint kik IX. Pius' olly szabadelmű, olly atyai szellemén erőszakoskodunk; ő azt mondá, hogy nem sokára kénytelenek leszünk nagy szégyen rakottan hagyni el az általunk meghódított területet, vagy fegyvereinket maga a' szentséges atya ellen fordítani. Sajnálom Favre urat; de boldognak tartom magamat 's az emberiséget; ő tökéletesen csalatkozott.“ (Itt szónok Corcelles' sürgönyének töredékeit olvassa föl, melyekből kiviláglik, hogy a' romai népesség' legnagyobb része a' pápa' világi tekintélyének visszaállítását örömmel fogadta, hogy ő szentsége előbbi nyilatkozataira hivatkozva följosítá a' francia kormányt, hogy azok' értelmében intézkedjék; hogy székeének elfoglalásáig, nehogy arról gyanusitathassék, hogy a' francia befolyásnak enged, újabb nyilatkozatot kibocsátani nem akar.)

„Remélem tehát, hogy sem Franciaország' szerepvitele sem a' szentséges atya' jelleme, sem Favre ur' tulusigázott nyugtalanságai a' dolgok rendbehozásáig nem fognak ezentul szóba hozatni.“ (Különféle félbeszakasztások balról.)

„Favre ur egy vég összevetéssel akart minket összezuzni. Bocsánatot kérek a' gyűléstől, hogy még hosszabbra füzöm válaszomat, de ezen összevetést olly eszélytelenségnek tartom ellenfelem' részéről, hogy meg nem állhatom, miszerint azt hasznomra ne fordítsam. Ő Napoleon császárt idézte; ő ennek

unokaöcsesét, a köztársaság' elnökét, és minket szemközt akart állítani egy illy emlékkel, 's általa minket lesújtani. Favre ur csak egyről felejtkezik meg. Mint csak előbb mondtam, nem először történik, hogy a' köztársaságnak dolga van a' pápai kormánynyal. Maga Napoleon is alkudozott vele a' marengoi ütközet utáni napon. Talán bizony azért, hogy VII. Piust elűzze, ki nehány nápolyi' kíséretében alig tért vissza Romába? Épen nem; a' maringoi diadal után, mellyet, megvaltom, akkor még nem nyertünk meg, Bonaparte érintkezésbe tette magát a' pápával, nem azért, hogy kétségbe vonja hatalmát, nem azért, hogy világi fejedelmiségétől megfoszsza, hanem, hogy vele alkudozzék, hogy vele együtt azon törvényt hozza, melly alatt mi most is élünk, — a' concordatumot.“

„Jól tudom, hogy később Napoleon mint változtatta meg magaviseletét; jól tudom, hogy azon hatalom, mellyet lenézni eszé' ágában sem volt, annyira terhére volt, hogy elfogultságában egész az üldözésig vetemednék. De azt is tudják önök, hogy ezen tettei az ő történelmének nem leghasznosabb 's legdicsőbb lapjai, 's ha önök birni akarják az ő határozott 's benső érzelmét a' minket foglalkoztató kérdés felől Favre ur' érzésének köszönöm az alkalmat, hogy azt önöknek egész kiterjedésében úgy hozhatom föl, a' mint azt a' történelemben találok.“ (Itt szónok idézi Napoleon' már ismeretes nézetét a' pápa' világi fejedelmiségéről 's függetlenségéről. Lásd a' 14-lapon.)

„Mi a' császárral mondtuk 's ezért bocsánatot kérek emléktétől; mi véle ismételtük: Ez századok' műve 's jó műve. Ezen intézmény a' lehető legszebb a' lelkek' kormányzatára nézve. És mig csak Arnaud ur ezen csudálatra méltó intézmények más helyet, más széket, más trónt nem találанд ki, melly azt jobban oltalmazza minden kül befolyás, minden kár, minden veszély ellen; mig be nem bizonyítandja, hogy a' császár e' nevezetes szavakat mondva, a' forradalom' ügyétől, vagy a' 18-dik század' szellemétől elpártolt: mindaddig ismételni fogom, hogy ez a' lelkek' kormányzatára nézve a' világon a' legszebb intézmény. (Igen helyes! Igen helyes!)

„Mindazonáltal uraim! 's ezen észrevétellel bezárom beszédemet, nem azért léptem e' szószékre, hogy minden tartalék nélkül csak védelmezzem mind a' ministeriumot, mind a' hadjáratot. Igen! mi nagy hibát követtünk el; 's ezen hiba, nem vonakodom azt e' szószéken bevallani, abban áll, hogy Cavaignac tábornok hadjáratát december' 20-kán azt még siettetve el nem fogadtuk. Akkor kellett volna az olasz partokra seregeket küldeni; akkor kellett volna tettebeli részvétünket követelni: mi megakadályoztuk volna azon szerencsétlenségeket, mellyek Romában 's még inkább Novaránál bekövetkeztek. Mi ezt nem tettük. Részemről megvallom, hogy hibáztunk; foglalkoznunk kellett volna Franciaország tettebeli részvételével, mellyet Cavaignac tábornok előkészített. Miért nem tettük azt? Mi azt nem tettük, mert engedtünk a' Favre ur által itt képviselt, 's az alkotmányozó gyűlésben is nagy mértékben képviselve volt szellemnek.“ — (Szónok egy mellékes kérdés tárgyalása után által megy azon válaszra, mellyet a' forradalmak' barátjai, azon ellenvetésre, hogy azok nagy szerencsétlenséget vonnak maguk után, adni szoktak, 's ekint folytatja beszédét.)

„Hol nagy tévedést veszek észre, mindig nagy mentséget keresek. Óh! igen, nektek egy, nagynak hitt mentségetek van, melly ebben áll: „Mi sok vért ontunk, iszonyu katasztrófákat idézünk elő, de ezek által nagyszerü kormányzási rendhez, az egyetemes békéhez, 's a' népek közti egységhez jutunk.“

„Ugyan a' népek közti egység béke-zálog volt-e valaha? Ugyan nem volt-e idő, midőn Európában egység uralkodott? Ugyan nem volt-e több századon keresztül Európában általános a' hűbéri rendszer? 'S valljon láttunk-e valaha több vérontást, mint ezen korszakban? (Zaj.) Ugyan nem volt-e Europa XIV. Lajos alatt egészen monarchikus? Ugyan nem uralkodott-e a' monarchikus egység századok' folytán Európában? 'S valljon ezen idők mentek voltak-e ütközetektől 's vérontásoktól? Nem! ezen általános béke nem létezett, nem is fog létezni, mert e' végre le kellene rontani az emberi nem' eredeti törvényeit. Im! ezekbe ütközik mindenkor önök' politikája;

önök nem akarják azzal beérni, hogy a' szegény' állapotján javítsanak, 's a' gazdag' szívét fölvilágosítsák. Nem! Önök Isten' törvényének ellenére keresztül akarják vinni, hogy többé gazdagok, és szegények (Zaj. Balról: A' dologra!)

„Külpolitikájukban önök mindig ugyanazon ábrándokba, ugyanazon lehetetlenségekbe ütköznek; 's mig ezen lehetlenségekbe ütköznek; 's mig ezen lehetlenségekről álmodoznak, hazájokat örvénybe engedik sülyedni. (Élénk helyeslés jobbról és középről.) Ezért voltam bátor önöket erre figyelmeztetni. Ismételve mondom; önök nem ilyen vagy amollyan politikai rendszert támadnak meg, önök nem a' monarchiát vagy a' köztársaságot támadják meg, önök megtámadják, és ép azért siker nélkül teendik ezt, az emberi-nem 's az emberi szív' legelemibb törvényeit.“ (Zugás balról. Helyeslés jobbról.)

„Igen! minthogy önök kényszeritene, hogy egy okfőt sürgessek, mellyet olly egyszerűnek 's olly mindennapinak tartottam; minthogy önök azt kétségbe vonják; igen! mig csak önök a' kereskedelmi 's nemzet közötti érdekeket le nem rántották; mig csak a' szenvedélyek' 's folyóvizek' folyamát meg nem változtatták; mig csak a' Scheldét meg nem akadályoztatták, hogy hajjait azon irányban hömpölyögtesse, melyet a' rajtok uszó érdekek kitűznek; mig csak a' Duna' hullámainak utját nem állották, hogy ellenkező irányban folyjanak azon érdekekkel, mellyeket szinte hátukon hordanak (félbeszakasztás balról); mig csak meg nem akadályoztatták, hogy a' hegyek itt gátul, 's a' folyamok amott könnyebbségül szolgáljanak, egyenlőtlenül lévén elszórva a' fölöttök, mint lételemeik fölött czivódó népek között (fölkiáltások balról); mig csak meg nem akadályoztatták, hogy a' napsugarak itt sokkal férfiasb, amott kevésbbé férfias jellemet nyomjanak a' nemzetekre; (Zajos izgatottság 's félbeszakasztás balról.) igen! mig csak önök a' földgömböt máskint nem alakították; mig csak meg nem szüntették a' népességek' egymásba ütköző, 's közöttök czivódást támasztó érdekeit; mig csak meg nem változtatták az éghajlatok 's népfajok' törvényeit: mindaddig önök minden egységi rendszerökkel semmire sem mennek. (Jobbról és középről: Igen helyes! Igen helyes!)

„Épen erre az ösvényre nem akarunk mi lépni. Igen is! mi azon, mi már fönlétezik, javítani akarunk; mi kül össze-köttetéseinkből, 's belintézményeinkből mind azt ki akarjuk meríteni, mi csak jó, értelmesség 's előhaladás azokból ki-nyerhető; de ezen emberi erőt haladó tusát, a' minket kör-nyező országok' hagyományai 's jelleme ellen; ezen az erköl-csök 's hazánkban élő hagyományok elleni tusát, ezen tusát maga a' természet' törvényei ellen, mi azt meg nem kezdtük, mi azt soha sem kezdendjük meg . . . (Számos üdvözlés. Igen helyes! Igen helyes!) Mi azt meg nem kezdendjük, mert az mindazok' romlása, kik róla álmodoznak 's kik azt megkez-dik.“ (Számos helyeslés, forró üdvözlések követik a' szóno-kot helyére. A' teremben nagy megindulás uralkodik.)

TARTALOM.

	Lap. —
Előszó	I—VI.
Dupanloup' értekezése a' pápa' világi fejedelmiségéről	1—67.
Thiers mint a' romai ügyet tárgyaló bizottmány' elő- adójának a' törvényhozó gyűlés' 1849-diki october 13-kán tartott ülésében tett jelentése	68—81.
Thuriot d' la Rosier-nek a' franczia törvényhozó gyűlés' 1849-dik october 19-diki ülésében, a' ro- mai ügyben tartott beszéde	82—97.
Montalembert grófnak a' franczia törvényhozó gyűlés' 1849-dik october' 19-diki ülésében, a' romai ügy- ben mondott beszéde	98—126.
Falloux, volt vallás- és oktatásügyi minister' a' tör- vényhozó gyűlés' 1849-dik aug. 7-diki ülésében, Franciaország' romai beavatkozását illetőleg mon- dott beszédének kivonata.	127—140.

